

LISTY

IV broj

08.06.2011.

casopislisty@gmail.com

SADRŽAJ

SADRŽAJ	1
UVODNIK.....	2
RUBRIKE	3
KNJIŽEVNOST.....	3
<i>Dušan Karpatský - Lahůdky od Jadranu</i>	3
<i>Egon Bondy a dívka, která jej hledala</i>	3
<i>Novi uspjeh Mire Gavrana u Poljskoj</i>	5
KULTURA	6
<i>Brnjanski orloj</i>	6
<i>Isus u polju kupusa</i>	6
<i>Grad u sukobu interesa</i>	7
RYSZARD KAPUŚCIŃSKI - TEMA BROJA	9
TRON (ULOMAK IZ CESARZA).....	11
IZ GDANJSKA 1980. (ULOMAK IZ LAPIDARIUMA)	17
TADŽIKISTAN (ULOMAK IZ IMPERIUMA).....	20
UZBEKİSTAN (ULOMAK IZ IMPERIUMA).....	22
RUPA U ONITSHI (ULOMAK IZ HEBANA)	26
NA NAŠKI	32
RUDOLF KŘESTAN - VZDÁLENOSTI	32
PAVEL SVOBODA - GEL	33
MICHAL VIEWEGH - ZÁHADA	37
ANNA ŚWIRSZCZYŃSKA - IZBOR IZ POEZIJE	48
DUŠAN DUŠEK - POLOHA PRI SRDCI.....	52
RUDOLF SLOBODA - MOJA ŠVAGRINÁ	58
S NAŠKOG	63
ANTE TOMIĆ - ZABORAVIO SAM GDJE SAM PARKIRAO.....	63
DAVOR SLAMNIG - SALAMAMA	67
DAVOR SLAMNIG - ČUDOVIŠTE	72
DAVOR SLAMNIG - PJEŠČANI KRALJEVI	74

UVODNIK

Drage kolegice i kolege,

pred vama je četvrti broj časopisa studenata Odsjeka za zapadnoslavenske jezike i književnosti "Listy".

Tema ovog broja je djelo Ryszarda Kapuścińskiego, jednog od najznačajnijih poljskih publicista druge polovice 20. st. čije je stvaralaštvo obilježeno susretom dviju njegovih strasti - prema istraživanju i književnosti. Na granici između dokumentarizma i književne fikcije, Kapuściński je tako u svoje bilješke s putovanja po Africi, Južnoj Americi, Aziji i Europi osim kulturoloških, političkih i zemljopisnih sadržaja svojstvenih putopisnoj prozi unio i vlastite impresije i razmišljanja, poetski slikovita i duboko utemeljena na zasadama humanizma. Da tekstovi Kapuścińskiego ni danas ne gube na aktualnosti i prvotnoj snazi sami za sebe govore ulomci koje donosimo u ovom broju, počevši od onog iz knjige "Cesarz" o etiopskom caru Haileu Selasiju do dojmljivog izvještaja iz brodogradilišta u Gdansku u jeku štrajka 1980., dok u tekstovima koji dočaravaju atmosferu Afrike i bivšeg SSSR-a u prvi plan izbija njegov smisao za detalj.

U nastavku možete pronaći i nekoliko prijevoda suvremenih čeških, poljskih i slovačkih autora na hrvatski te prijevode kratke proze domaćih pisaca Davora Slamniga i Ante Tomića na poljski jezik, kao i standardne rubrike koje donose zanimljivosti ili aktualnosti iz književnosti i kulture zapadnoslavenskog područja.

Naposljetu, zahvaljujemo profesorima koji su pomogli u prikupljanju prijevoda za ovaj broj te kolegici Jasmini Jovan na izradi naslovnice. Posebno hvala kolegici Teni Strahinec na doprinosu pri koncipiranju poljskog dijela časopisa.

Urednički pozdrav,
Marina Ivandić, Hrvoje Sarkotić i Darko Tomšić

[povratak na sadržaj](#)

RUBRIKE

KNJIŽEVNOST

DUŠAN KARPATSKÝ - LAHŮDKY OD JADRANU

Rijetko smo u prilici iz perspektive stranca promotriti vlastitu kulturu, kažu da tada najviše možemo naučiti o sebi samima. Slično iskustvo pruža nam nesvakidašnje djelo autora od kojeg, moram priznati, nisam očekivao da će objaviti kuharicu. Radi se o knjizi *Lahůdky od Jadranu* u izdanju Nakladatelství Lidové Noviny (2002) autora Dušana Karpatskog, prevodioca i književnog stručnjaka poznatog ne samo u bohemističkim i kroatističkim krugovima, čiji se značaj za književni i kulturološki kontakt češkog i hrvatskog jezika može uspoređivati s onim Ljudevita Jonkea.

Autor u svojoj kuharici obrađuje gastronomsku tradiciju ovdašnjih područja s ljubavlju i u maniri iskusnog gurmana i sladokusca te je dijeli na više gastronomskih regija: Sloveniju, Hrvatsku (unutar toga Istru, Dalmaciju i Slavoniju), zatim Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Srbiju, Vojvodinu i Kosovo, Makedoniju i tradiciju židovske kuhinje. U prvom dijelu knjige autor pruža koristan i zanimljiv uvid u osnovne gastronomске značajke pojedinih regija, npr. o značaju heljde za slovensku kuhinju i svinjokolje za kontinentalnu Hrvatsku te o običajima koji se uz to vezuju. U drugom dijelu knjige slijede recepti organizirani po vrstama jela (juhe, meso, riba...). Sam autor u predgovoru kaže da se radi o izboru nekih karakterističnih i specifičnih jela. Njegov izbor hrvatskih jela smatram dobrim i reprezentativnim, čak uz poneka ugodna iznenađenja u obliku jela koja niti široj hrvatskoj javnosti nisu pretjerano poznata (npr. cukerančići). Istaknuo bih da su recepti sastavljeni imajući na umu ciljanog korisnika, tj. pripadnika češkog kulturnog okruženja, i popraćeni korisnim prijedlozima o tome kojim se sastojcima dostupnima u Češkoj može kako-tako supstituirati sastojke specifične za pojedinu regiju. Tom kulturološkom prilagodbom recepti svojim prevođenjem nisu izgubili na upotrebljivosti, kao što često biva slučaj kod prevođenja kuharica. Sama kulturološka adaptacija recepata i prevođenje naziva jela (npr. sogan-dolma, đuveč, ombolo ili štrukle) zanimljivi su i iz perspektive prevodioca; uzmimo samo za primjer kulturološki jaz koji se očituje kod prevođenja recepta koji sadrži sastojak kao što je *kajmak*. Autor je taj problem riješio, po mom mišljenju, veoma dobro: samu pripremu *kajmaka* je naveo kao zaseban recept i time čitatelja dovoljno uputio u karakteristike sastojka da ga sam pokuša pripremiti, da ga pokuša nečime supstituirati ili barem da zna za što će recept biti zakinut ako ga izostavi. Daljnja pozitivna strana, ne prečesto viđena kod prevođenja kuharica, jest navođenje izvornog naziva pojedinog jela, što može biti veoma korisno prilikom turističkog posjeta pojedinoj regiji.

Element kuharice koji me osobito oduševio jest popis korištene literature, i to ne samo kuharica. Zahvaljujući tomu djelo nije samo veoma upotrebljiv kuharski priručnik i zbirka recepata – uz već spomenuto obilje kulturoloških informacija, ono je i vrijedan izvor znanstvenih informacija i putokaza za daljnje istraživanje gastronomске tradicije ovog dijela Balkana.

DARKO TOMŠIĆ

DARKO.TOMSIC@SEZNAM.CZ

povratak na sadržaj

EGON BONDY A DÍVKA, KTERÁ JEJ HLEDALA

Básnická sbírka *Deník dívky, která hledá Egona Bondyho*, nijak svou poetikou nevybočuje z Bondyho básnického stylu, ale přesto dle mého zaujímá v jeho básnickém díle specifické místo. Jde o, řekli bychom, koncepční sbírku, příběh v básních rozličných forem, který je zasazen do socialisticky pokřiveného rurálního prostředí venkova, v němž se prolíná příběh hlavní hrdinky spolu s reáliemi života v prachu polních cest a stínu kombajnů a kravínů.

Nebudeme se určitě mylit, když budeme předpokládat, že ikonickou dívkou, která hledá Egona Bondyho, je postava Jany Krejcarové, Bondyho femme fatale. Vedle odkazů na pohlavní styk s otcem, který údajně Krejcarová měla, je to také explicitní vyjádření názoru typu „nebudu se podílet na chodu téhle zvrácené společnosti“, které vidíme v odmítání práce, nezájmu o zajištění rodiny apod., jimiž nás lyrický subjekt častuje zejména na konci sbírky.

Jazyk osciluje mezi vytříbeným lyrickým sdělením a surovým, až brutálním, jazykem undergroundového matadora, jakými oba výše zmínění bezpochyby byli. Skutečně bez výjimky, pokud jde o sexualitu všech podob (orální, anální i tu „normální“) jde o popisy milostných aktů za použití běžných „lidových“

vulgarismů. To koresponduje ostatně s celým dílem Egona Bondyho, který, byť vysokoškolsky vzdělaný filozof, neměl často zapotřebí balit své texty do pochybného hávu vyššího stylu.

Deníková forma je dodržena chronologickým uspořádáním událostí. Na počátku léta dívka opouští Prahu, aby se stala svobodnou, což demonstruje svlečením se do nahá: *Letošního léta jsem konečně vyšla svobodně / hned za městem jsem se svlékla / a chodím teď po polích kolem dokola Prahy nahá / jen přes vesnice si navlékám pytel s dírou pro hlavu / a pro ruce* (s. 7). Ihned po tomto vykročení do svobody se ocitne hlavní hrdinka ve víru sexuálních orgií.

Lyrický subjekt je fascinován tělesností, a to především tou ženskou. Ostatně, sexuální hrátky s mužskými a ženskými postavami mají poněkud odlišný charakter. Ženské postavy jsou fascinovány mladostí a nevinností dívky, zatímco ona je naprostě unesena jejich tučnými tvary: *Za zátočinou úvozu stála chata / a ona u vrátek ve starých vyrudlých a roztrhaných plavkách / kozy dvacetikilové žádná visící vemínka* (s. 17), zcela pohlcena jejich živočišnou přirozeností: *Hlavu jsem měla mezi jejími stehny / byla celá rozpařená sluncem / prdel jí voněla prdelí / kunda jí voněla kundou / - tak to konečně má být - / co se dalo dělat / nemohla jsem jí obě nevylízat taky* (s. 17). Koneckonců k tomuto obdivu se dívka sama přiznává explicitně: *Jézédačky se smály zvedaly na polích sukně / a ukazovaly vyspělé píci / a zdatné zadnice / které opravdu něco snesou / a pro něž moje kundička a prdelka / opravdu nejsou konkurenční* (s. 19). Vrcholu dosahuje dívčina fascinace vesnickou ženou, když obdivuje proces kálení: *Sedla si na bobek / zády k oknu / ukazujíc mi nádhernou stokilogramovou zád' / a přitlačujíc ruce na břicho / vypouštěla teď to co přijala / a přitom jako bohyně vysrala / tam v koutě pod oknem / mně přímo pod nosem / obrovské tlusté dlouhé a tuhé lejno / které vycházelo zvolna ze sněhobílých zadních řader* (s. 55). Na tomto příkladu je zajímavá zejména metafora řader pro zadnici, kdy se motiv typicky spojovaný se ženskou krásou přesouvá sémanticky do míst a k události, která, na první pohled, není zrovna běžnou pro erotickou lyriku, což však pro undergroundovou, a Bondyho zvlášť, poezii neplatí.

Sex s muži je zde poněkud jinou záležitostí. Jak víme, dívka hledá Egona Bondyho, který pro ni představuje jakýsi tajemný ideál (což plně souvisí s Bondyho básnickým narcismem, není to první ani poslední případ, kdy Bondy píše básně o sobě z pohledu třetí osoby). Proto se nechává jinými muži pouze „použít“ a moc jí na nich nezáleží. Ať už jsou to komentáže pverzích choutek jednoho: *Nejdřív to dělal na místě správném / pro mne za mne! / Pak mezi kozy chtěl mít zamrdáno / - nevidáno! / Nakonec i do pusinky mu bylo málo / - no - rádo se stalo! / Jen moje zadnička malá / se mu holt nedala* (s. 43), jindy je to obraz jak z markýze de Sade: *Tam jsem poprvé narazila na cikány / Ten mladý byl ožralý / ale nutno přiznat / že chlupy lítaly / Pak ale pad jak mrtvola / a na mne padla nutná sračka / asi z těch zelených švestek u Mokrovrat / Kolem bylo samé trní tak jsem mu to udála na prsa jak spal / a zadničku jsem si vytírala / nejdřív jeho ocasem / který se vůbec nezmenšil / ale byl měkkounký jako housátka* (s. 41). Mužské sexuální „zářezy“ jsou většinou výsledkem živočišné touhy a potřeby souložit kdykoliv a kdekoliv: *Hodil mě nekoukaje kam / ale bylo to zrovna do hnoje / a udělal mi to aniž by mi jen přetáhl šaty přes hlavu* (s. 26). Snad jen jednou je skutečně se svým milostným aktem spokojena, když říká: *a když stříkal / poprvé jsem dopravdy cítila ty porce lásky až pod srdcem* (s. 22). Nutno dodat, že v tomto případě přeci jen dosáhla dívka blaženého uspokojení díky svému obrazu v zrcadle a muž zde byl jen jakýmsi nástrojem.

Vidíme, že vnímání mužské a ženské sexuality se zde výrazně liší, navíc je zajímavé, že ústy ženského lyrického subjektu promlouvá básník – muž. Je to zvláštní empatický přístup, který dokazuje Bondyho posedlost vyzkoušet a prozkoumat všechno ze všech stran.

S postupujícím létem, jak se blíží podzim a krajina je stále ponuřejší, ubývá i sexuálních dobrodružství. Místo nich přichází zhnušení a rozčarování nad světem. Dívka nakonec zjistí, že je těhotná, a musí se vrátit do města kvůli potratu. Přišla tak o svoji svobodu. Připravila ji o ni právě ona svoboda – sexuální – sama.

Mohli bychom říci, že sbírka z roku 1971 jakýmsi zůsobem reaguje na sexuální revoluci hnutí hippies, na nějž ostatně reagoval celý underground, nejen Egon Bondy a Jana Krejcarová. Nemusí to ale být úplně pravda. Mohli bychom ji chápát také jako pocitu ženě, kterou Bondy miloval doslova k zešílení. Za hrubostí a pornografičností básnické výpovědi se totiž skrývá obdiv, básník se plně ztotožňuje s hlavní hrdinkou, která na pár chvil odchází užívat si svobody plnými doušky, jen aby si více uvědomila své znechucení světem nalinkovaných životů, pětiletého a plnění tak zvaných povinností. Svoboda, se kterou si pohrávala, byla pro ni spíše danajským darem.

Literatura:

BONDY, Egon: *Deník dívky, která hledá Egona Bondyho*. Praha: Pražská imaginace, 1991. 74 s.

PAVEL PILCH

PILCH.PAVEL@SEZNAM.CZ

FILOZOFSKÝ FAKULTET MASARYKOVA SVEUČILIŠTA U BRNU

povratak na sadržaj

NOVI USPJEH MIRE GAVRANA U POLJSKOJ

Najproduktivniji hrvatski dramatičar Miro Gavran dobro je poznat kazališnoj publici širom svijeta već dugi niz godina. Dosad su njegove iznimno popularne drame prikazivane u Washingtonu, Parizu, Buenos Airesu, Bombaju, Ateni, Budimpešti, Pragu i mnogim drugim gradovima, a jedini je živući pisac u Europi kojemu je posvećen kazališni festival. Taj festival se zove Gavranfest i od 2003. održava se u Trnavi u Slovačkoj, a na njemu se izvode predstave nastale isključivo prema njegovim tekstovima. Veliku popularnost postigao je i u Poljskoj, gdje je imao čak šesnaest premijera.

Gavranove drame već nekoliko godina postižu odličan uspjeh u Poljskoj. Njegova komedija *Muž moje žene* nagrađena je još 2004. na festivalu komedije u poljskom gradu Zabrze. Komedija *Sve o muškarcima* u izvedbi Teatra Ludowog iz Krakova osvojila je prvu nagradu 2009. na Međunarodnom festivalu komedije u poljskom Tarnovu, a zanimljivo je da je svjetska praizvedba bila u listopadu 2006. u Teatru Jana Palarika upravo u Slovačkoj na trećem Gavranfestu, dok je hrvatsko uprizorenje izvedeno tri tjedna kasnije u Zagrebu.

Novi Gavranov uspjeh premijerna je izvedba monodrame *Hotel Babilon* 21. siječnja 2011. u krakovskom Teatru Ludowom, i to je šesnaesta premijera našeg književnika u Poljskoj u posljednjih jedanaest godina. Dramu koja uz puno humora prikazuje ljubavnu priču naivne Slovakinje i recepcionara – lokalnog zavodnika u malenom dalmatinskom gradu režirao je Paweł Szumiec, na poljski ju je prevela Anna Tuszyńska, a svih jedanaest uloga tumači popularna poljska glumica Aldona Jankowska. Trenutno Teatr Ludowy ima na repertoaru čak tri Gavranove predstave: *Muž moje žene*, *Sve o ženama* i *Sve o muškarcima*. Sva tri uprizorenja višestruko su nagrađivana na kazališnim festivalima, a odigrana su više od četiri stotine puta.

Djela Mire Gavrana dosad su prevedena na čak 35 jezika. Njegovi tekstovi su igrani širom svijeta, a predstave je vidjelo više od dva milijuna gledatelja, pa se Gavran s pravom smatra najpopularnijim hrvatskim dramatičarem.

HRVOJE SARKOTIĆ
HRVOYESARKOTIC@GMAIL.COM

[povratak na sadržaj](#)

KULTURA

BRNJANSKI ORLOJ

19. rujna prošle godine Brno je dobilo novu atrakciju na svom središnjem trgu (Náměstí Svobody). Riječ je o kombinaciji sata i meteorološke stanice, projektu kipara Oldřicha Rujbra i studenta arhitekture Petera Kameníka vrijednom 12 milijuna čeških kruna (3,3 milijuna kn).

Ova šest metara visoka skulptura načinjena je od crnog mramora uvezenog iz južne Afrike, a ima oblik projektila podijeljenog na devet dijelova. Dva najviša dijela se okreću; gornji napravi puni krug u jednoj minuti, a donji u intervalu od 12 sati. Točan sat pokazuje staklena polukugla na vrhu koji se okreće, dok položaj staklene leće pri vrhu skulpture pokazuje minute.

Proučivši upute za upotrebu i uloživši puno truda i koncentracije, moram priznati da nisam uspjela utvrditi točan sat na ovom uređaju. Upravo je to jedna od najčešćih zamjerki ovom projektu. Iako stručnjaci tvrde da je riječ o kvalitetnom mehanizmu koji treba servisirati rjeđe nego ostale satne mehanizme, poanta sata na glavnom trgu se gubi ako nitko na njemu ne može pročitati koliko je sati.

Druga zamjerka je dizajn. Oblik sata podsjeća na projektil, ali moguće mu je pridati i ne tako pristojnu asocijaciju, pa se Brnom već proširila šala kako sada u njihovom gradu postoje dvije turističke atrakcije: „brněnský drák“ (takozvani zmaj u staroj vijećnici) i „brněnský čurák“ (nadimak koji povezuje novi sat s dijelom muške anatomije).

Ipak, ne može se poreći da ovaj projekt ima potencijal turističke atrakcije. Osim što je riječ o moderno dizajniranom uredaju s neuobičajenim mehanizmom, ovaj je projekt inspiriran i gradskom poviješću. Naime, zahvaljujući legendi vezanoj uz tridesetogodišnji rat i švedsku okupaciju Brna, podnevno zvono brnjanske katedrale svakog se dana oglašava u 11 sati, pa je tu tradiciju preuzeo i novi sat. Prema legendi, nakon četiri mjeseca okupacije švedski general rekao je svojoj vojsci da će pokušavati osvojiti grad još samo do podneva – ako ne uspiju, vojska će se povući. To su čuli i češki vojnici, no bili su nestrljivi te su odlučili na prijevaru natjerati Švedane na ranije povlačenje: zazvonili su podnevno zvono sat vremena ranije te se vojska povukla iz Brna u 11 sati.

Osim što zvoni, novi sat u 11 sati izbacuje i poklon za najbržeg prolaznika: ručno izrađenu staklenu kuglicu na koju grad Brno svakodnevno potroši 80 kč (22 kn). Kuglica prolazi jednim od nekoliko kanala unutar mehanizma (ne zna se kojim će kanalom kada proći) i bilo tko je može uhvatiti u jednoj od rupa koje svaki od kanala ima pri dnu konstrukcije.

Tko želi uhvatiti kuglicu neka se pripremi na guranje i laktarenje, pozivanje na prednost starijih osoba i djece, a ponekad čak i na inovativne ideje kao što je podizanje prijatelja ili prijateljice na ramena ne bi li uhvatili kuglicu dok se još nije spustila na dno kanala. Ako postanete jedan od sretnika koji je uhvatio kuglicu, ponašajte se u skladu sa svojim slavnim pothvatom i malo se zaustavite u pozicijskom s kuglicom, jer će svi htjeti fotografirati vaš ulov.

Kao i svi veliki i skupi projekti, i ova je skulptura izazvala podvojene reakcije, no svakako je nešto što će privući znatiželjниke, a samo će vrijeme pokazati je li doista riječ o vrijednom projektu ili tek o kratkotrajnoj zanimljivosti.

MAJA PERADIN
MPERADIN@GMAIL.COM

[povratak na sadržaj](#)

ISUS U POLJU KUPUSA

Telegraph, Daily News, Guardian, Die Welt i Yahoo News samo su neki od svjetskih internetskih portala koji su se raspisali o priči poljskog umirovljenog svećenika Slywestra Zawadzkog i nedavno postavljene statue.

U malom gradu Świebodzinu smještenom na zapadu Poljske čija populacija broji 22 000 stanovnika podignuta je najveća statua Isusa Krista na svijetu. Lokalni stanovnici i koordinator ideje, svećenik Sylwester Zawadzki, time žele privući mase vjernika i znatiželjnika u dosad miran, skroman i nepoznat gradić preobražavajući ga u „drugu Częstochowu“, najpoznatije poljsko hodočasničko središte u kojem se

nalazi dom Crne Madone. Zawadzki je u početku želio „malu vrtnu skulpturu“, no njegove ambicije su s vremenom narasle za skromnih 50 metara.

Unatoč petogodišnjim problemima s kojima su se susretali prilikom postavljanja statue poput neslaganja biskupa s tom idejom, jakih vjetrova, nemogućnosti dizalice da podigne Isusovu glavu na ramena te, konačno, srčanog udara svećenika Zawadzkog, Poljaci su se uspjeli izboriti za postavljanje Isusa u šwiebodzinsko polje. Skeptici bi to nazvali kaznom Božjom, no stanovnici su i dalje optimistični, za razliku od graditelja koji postolju na kojem Isus stoji daju maksimalno 20 godina dok se pod njim ne uruši. Iako su Isusu trebala tri dana da uskrsne, Poljacima bi trebalo malo više da obnove golemu statuu.

Ogromni Isus izranja iz polja kupusa dižući se uz pomoć umjetnog brda na kojem stoji i, unatoč težini od nevjerljivih 440 tona, doseže visinu od 33 metra (jedan metar za jednu godinu Isusova života provedena na Zemlji). Njegov blizanac iz Rio de Janeira visok je amaterskih 30 metara. Brojeći brdašce na kojem stoji i zlatnu krunu koju nosi na glavi, Isus doseže ukupnu visinu od impresivnog 51 metra, a šuška se da Brazilci planiraju izgradnju 57-metarskog Isusa u malom brazilskom gradu Sertaozinho.

U povijesti izgradnji velikih statua Isusa događale su se uistinu čudne stvari. Isus iz Ria pretrpio je udarac munje bez ikakvih posljedica, za razliku od obližnjih lokacija na kojima se za vrijeme oluje rušilo drveće. Druga žrtva bogova bio je *Touchdown Jesus* u Ohiu, koji je ime dobio zbog položaja svog tijela koji podsjeća na igrača američkog nogometa prilikom polaganja. *Touchdown Jesus* udarac munje nije preživio.

TENA STRAHINEC
RED.CROSS.VIXEN@HOTMAIL.COM

povratak na sadržaj

GRAD U SUKOBU INTERESA

U 2010. godini izашle su dvije knjige koje dokumentiraju dva značajna fragmenta iz recentne bratislavskе povijesti. Važnost tih fragmenata počiva na činjenici da su obilježili živote više generacija stanovnika ovoga grada, a time i sam grad koji, kao i svaki drugi, upravo djelovanjem svojih stanovnika nadilazi puki splet interijera i eksterijera i postaje živ. Dok će građani Bratislave ove izvedbom nepretenciozne knjige vjerojatno listati s većim ili manjim emocionalnim angažmanom, posjetiteljima s druge strane one mogu poslužiti ne samo kao vodič po lokacijama koje (uskoro) više neće pronaći nego i kao ključ za nove interpretacije već postojećih simbola, ali i onih u stvaranju.

Prvi takav fragment je „Také bolo PKO“ Juraja Šeba, monografija i svojevrsni *hommage* kompleksu zgrada koji tvori *Park kultúry a oddychu* na obali Dunava te uspomenama koje su od '40-ih godina 20. st., kada je popularni Pekáč izgrađen, uz njega vezale mnoge generacije stanovnika Bratislave. Osim što predstavlja reprezentativno djelo slovačke poslijeratne arhitekture s inkorporiranim i po mišljenju struke neodjeljivim radovima akademskih umjetnika, taj prostor je desetljećima bio jedno od glavnih točaka okupljanja i mjesto održavanja brojnih kulturnih i sportskih priredbi, koncerata, plesova, brucošijada, festivala poput Dana džeza i Bratislavskе lire, izložbi i kongresa. U PKO-u su naraštaji glazbenika započinjali svoje karijere, a svaki od njih je sanjao da će jednom ondje rasprodati koncert. Međutim, nakon prošlogodišnjeg skandala u kojem je otkriveno da je bivši gradonačelnik na svoju ruku prodao prostor investorima koji ga se spremaju srušiti i na istome mjestu sagraditi nastavak luksuznog kompleksa s uredima i stanovima, sve je izglednije da će nakon više od pola stoljeća sudjelovanja u kreiranju bratislavskе kulture PKO naprasno završiti svoju vrijednu društvenu funkciju. Pod pritiskom građana i struke, rušenje se odgodilo do završetka javne rasprave koja je započela sredinom ožujka, no cijena koju bi grad trebao platiti za ponovni otkup prostora peterostruko je viša od one po kojoj ga je prodao, tako da mu je preostalo tek potpisati ugovor o 20-godišnjem najmu jedne od novih dvorana unutar budućeg kompleksa. Iako investor poziva na pragmatičnost i obećava očuvanje umjetničkih djela te „rekonstrukciju“ navodno isluženog atavizma socijalističke arhitekture na boljšak svih stanovnika Bratislave, građani okupljeni u inicijativi *Bratislava otvorene* upravo su pragmatično zbrojili dva i dva zaključivši da novi kompleks neće pripadati gradu, a time ni građanima, da neće imati ni trećinu kapaciteta PKO-a niti će ispunjavati sve njegove današnje funkcije, što će iste te građane u budućnosti poprilično koštati budući da će se za kulturne događaje u organizaciji grada prostori odsad morati iznajmljivati. To je i primarni razlog zašto su se javni i kulturni radnici, neovisno o različitim osobnim pogledima na PKO, ujedinili protiv rušenja trenutno jedinog prostora u glavnom gradu koji adekvatno služi dobrom dijelu društvenih potreba njegovih stanovnika. U trenutku rastućeg građanskog otpora prema politici potiranja društvenog u korist privatnog interesa, Juraj Šeb polazi od osobnih uvida, dojmova i sudova da bi ih poopćio u duh generacije i tako zaokružio misao Miroslava Marcellija koji u pogovoru piše: „Urbane kvalitete može steći samo onaj prostor koji su građani

prisvojili.“ Motive prisvajanja PKO-a Šebo skuplja u album fotografija popraćen svjedočanstvima sudionika i urbanim legendama, oslikava njegovu atmosferu i – kao pripadnik generacije koja je *Pekáč* na radnim akcijama i gradila – svojim slikama daje individualni doprinos mozaiku kolektivnog pamćenja ovog izuzetnog mjesta.

Još jedan dokument o borbi za očuvanje (uspomene) gradskog identiteta nudi knjiga Juraja Bonča i Jána Čomaja „Búranie Podhradia“, čiji fotografiski prilozi kronološki prate izgradnju Mosta SNP, današnjeg Novog mosta. Gradnja tog ogromnog visećeg mosta, danas jednog od simbola Bratislavе, započela je 1967. i od početka uzrokovala kontroverze – naime, da bi jedan simbol bio izgrađen, a cesta koja vodi k njemu proširena, trebalo je žrtvovati drugi: staru četvrt podno bratislavskog dvorca koja je prije rušenja ostala dokumentirana u nacrtima arhitekta Alfreda Piffla i njegovih studenata. Četvrt se sastojala od nekoliko dijelova. Uključivala je židovski geto, najstariji dio Vydricu koji je datirao iz 10. stoljeća, njegov nastavak Zuckermandel, Schlossberg oko crkve sv. Mikuláša, Hausbergel na zapadu i najmlađi dio – Zámockú ulicu, nastao početkom 17. stoljeća. „Funkcionalizam pobjeđuje spomeničku kulturu i ondje gdje je moguće naći kompromis“, zapisao je u svoj dnevnik profesor Piffl prije rušenja Podhradia. No, u svjetlu samo dvaju posljednjih primjera devastacije javnih kulturnih dobara mogli bismo ustvrditi da kompromisa, nažalost, nikad nije moglo i ne može biti budući da iza onoga što Piffl naziva funkcionalizmom uvijek stoje „viši“ motivi zaodjenuti u mutno obećanje progresa, bili oni ideoškog ili materijalnog predznaka. U ovom su slučaju rušenje dijelova stare četvrti i izgradnja mosta u konačnici doveli do ubrzanog razvoja novog dijela Bratislavе – Petržalke, ostavivši pritom prazninu u srcu grada. Uz fotografije koje dokumentiraju lice i naličje ovog projekta, knjiga donosi i razmišljanja i stavove struke o kompleksu pitanja koja se uz njega vežu, pri čemu je svakako najvažnije ono rekonstrukcije Podhradia. Naime, već niz godina traje javna rasprava oko izgleda novog arhitektonskog rješenja koje bi panorami Bratislavе sa starih razglednica vratilo narušeni sjaj, no dok se građanske inicijative zalažu za rekonstrukciju na temelju starih fotografija, arhitekti ostaju podijeljeni između zahtjeva za udovoljavanjem potrebama današnjeg vremena i nastavljanjem na tradiciju suvremene arhitekture s jedne te inzistiranja na očuvanju atmosfere i duha mjesta s druge strane. Sukob koji nije nimalo jednostavno pomiriti dobro je sumirao jedan od komentatora, arhitekt Ilja Skoček, rekavši da je svjestan značenja Podhradia i da razumije potrebu da se na tom mjestu izgradi nešto neobično i trajno. Međutim, zaključuje, upravo tu se i očituje „zametak traume Podhradia, koje svojom važnošću traži nešto „božansko“, a na to naša arhitektura možda nema odgovor.“

Je li moguće stvoriti dijalog između suvremenog i povijesnog poštujući pritom često proturječne zahtjeve koje svaka od suprotstavljenih strana postavlja? Kako nadići poriv za simulacijom povijesti koja se jednom kada je nasilno prekinuta više ne može rekonstruirati i kako osigurati da sadašnjost još jednom ne zataji prošlost? Ova knjiga nema ambiciju odgovoriti na ta pitanja, ali ih aktivno postavlja, a kao i u slučaju monografije o PKO-u, njezina vrijednost prije svega počiva na važnosti i aktualnosti teme koju pokušava sačuvati od što bržeg zaborava.

MARINA IVANDIĆ
MARINA.IVANDIC@GMAIL.COM

povratak na sadržaj

RYSZARD KAPUŚCIŃSKI - TEMA BROJA

Ryszard Kapuściński, poljski reporter, publicist, pjesnik i fotograf zvan „car reportaže“, rodio se 4. ožujka 1932. u Pińsku u današnjoj Bjelorusiji, a umro 23. siječnja 2007. u Varšavi. Zanimljiv je podatak da je uz Stanisława Lema Kapuściński najprevođeniji poljski autor u inozemstvu.

Debitirao je kao pjesnik u dobi od 17 godina u tjedniku *Dziś i jutro*. Nakon studija povijesti na Varšavskom sveučilištu zaposlio se u redakciji *Sztandara Młodych*. Prvu nagradu *Złoty Krzyż Zasługi* dobio je 1956. za reportažu o teškom životu radnika u Novoj Huti, a iste godine prvi put putuje u inozemstvo, u Indiju. Nakon nekoliko godina prelazi u *Polityku*, a od 1962. stalni je dopisnik *Polskie Agencje Prasowe* i boravi u Africi, Južnoj Americi i Aziji. Njegove reportaže iz građanskim ratom zahvaćenog Konga osigurale su mu veliku popularnost, a izravni efekt boravka u Africi su knjige *Czarne gwiazdy* (1963) i *Gdyby cała Afryka* (1969). Nakon šest godina provedenih u Africi vratio se Kapuściński kući da bi se oporavio od malarije i tuberkuloze. Već iste godine kratko boravi na Kavkazu, a zatim odlazi u Južnu Ameriku gdje je dopisnik iz Čilea, Brazila i Meksika. Kao i u Africi, postaje svjedok krvavih nemira i državnih udara, a knjige *Chrystus z karabinem na ramieniu* (1975) i *Wojna futbolowa* (1978) rezultat su njegovih promatranja. Aziju i Afriku ponovno posjeće 1974., a 1975. Bliski istok. Tamo je imao priliku dokumentirati pad carske vlasti u Etiopiji i Iranu te nastaju važne knjige *Cesarz* (1978) i *Szachinszach* (1982). Posebno se govorilo o knjizi *Cesarz* koja ulazi iza kulisa dvora etiopskog cara Hailea Selasija, a kazališna adaptacija 1979. izazvala je oduševljenje u Torontu, Amsterdalu, Oslu i Budimpešti.

Cesarz (1978) je knjiga Ryszarda Kapuścińskiego o Etiopiji i caru Haileu Selasiju u vrijeme monarhije i revolucije koja ju je srušila. Kapuściński u svojem djelu ne prikazuje komunističku vojnu huntu koja će srušiti monarhiju, nego veoma slikovito predstavlja članove dvorske svite (njihovi identiteti su uglavnom prikriveni) i njihov odnos s carem Selasijem. Pomoću svjedočanstava tih ljudi i naoko beznačajnih detalja iz njihove svakodnevice, pisac majstorski rekonstruira cijeli sistem etiopskog dvora. *Cesarz* je postao svjedočanstvom prošlosti i zajedljivom satirom (s elementima groteske) bilo kojeg totalitarnog režima. Autor detaljno prikazuje model autoritativnog režima, a najbolji primjer je svakako etiopski dvor i lik savršenog, božanski nepogrešivog cara. Prema mišljenju nekih, Kapuściński je ovim djelom opravdao komunistički prevrat u režiji „Crnog Staljina“, Mengistua Hailea Mariama, dok s druge strane prevladava mišljenje da je autor shvatio unutarnju logiku totalitarizma i vjerno prikazao kako taj sistem funkcionira iznutra.

Ono što je uz detaljan prikaz totalitarnog režima čitatelju svakako najprivlačnije je ironičan ton kojim posebno obiluje početak djela, kada Kapuściński kao likove predstavlja ljude s „važnim“ funkcijama na carskom dvoru. Jednom od njih jedina je zadaća da caru otvara vrata, drugom da caru pod noge postavlja jastučić, a trećem da briše mokraću iza careva voljenog psa. Ti ljudi svoju zadaću shvaćaju krajnje ozbiljno i autor na nerazumijevanju takvih „običaja“ temelji efekt apsurda i začudnosti. Osim toga, Kapuściński čitatelju nudi upravo ono najzanimljivije u životu jednog autoritativnog vladara: njegovu ekscentričnu osobnost, hirove, manire i bogatstvo, a sam se dokazuje kao vrstan autor koji svoju pažnju s intimnih i lokalnih problema usmjerava na općenarodne i svjetske.

Osamdesete godine smatraju se razdobljem odmora Ryszarda Kapuścińskiego kada od reportera postaje publicist, pisac, pjesnik i mislilac. Godine 1986. objavljuje zbirku poezije *Notes*, a počinje pisati i fragmente koje će objavljivati u šest knjiga pod nazivom *Lapidarium*. *Lapidarium* (1990) je jedna od šest zbirki bilježaka Ryszarda Kapuścińskiego koje su objavljivane u razdoblju od 1990. do 2007., a sadrže bilješke spontano zapisivane između 1980. i 2006. Karakteristično je za *Lapidarium* da tekstovi ne čine smislenu cjelinu, nego su to tek nepovezane bilješke koje su nastale u Meksiku, New Yorku, Londonu, Gdansku, Varšavi ili u nekom drugom gradu, nekoj drugoj zemlji.

Sam autor je tvrdio da knjiga nije izbor najboljih fragmenata i da će postati slična tijestu koje se sastoji od samih grožđica - dakle, jedna sasvim nejestiva i nehranjiva, a u ovom slučaju nečitljiva cjelina.

Intenzivno razdoblje nastajanja fragmenata je vrijeme kada je u Poljskoj 1981. uvedeno vojno stanje. Autor je tada radio u tjedniku *Kultura* koji je bio dio Solidarnosti. Zbog toga je *Kultura* zatvorena, a zaposlenici su uskoro dobili otkaz. Nezaposlen i trenutno bez organiziranih putovanja, Kapuściński se prihvata pisanja fragmenata. Sam ističe da je počeo raditi bilješke radi vlastitog psihičkog zdravlja i da mu pisanje fragmenata najviše odgovara zbog činjenice da čovjek ne može razmišljati u pričama jer razmišljanje je uvek podijeljeno, pa u jednoj sekundi mislimo o jednom, a za nekoliko sekundi o nečem sasvim drugom.

Već 1993. objavio je knjigu pod nazivom *Imperium* u kojoj opisuje putovanje po bivšim državama SSSR-a. *Imperium* je knjiga reportaža o padu Sovjetskog saveza, posljednjeg imperija 20. stoljeća. Nastala je na temelju dvogodišnjeg putovanja po SSSR-u i 1993., kada je objavljena, postala je svjetski bestseler prevođen širom svijeta.

Knjiga se sastoji od tri dijela. U prvom dijelu pod nazivom *Pierwsze spotkania (1939 – 1967)* Kapuściński opisuje ulazak sovjetskih snaga u njegov rodni Pińsk i okupaciju. Zatim piše o putovanju transsibirskom željeznicom i posjetu sovjetskim republikama u središnjoj Aziji: Gruziji, Armeniji, Azerbejdžanu, Turkmenistanu, Tadžikistanu, Kirgistanu i Uzbekistanu. Opisujući te države koristio se i fragmentima iz ranije knjige pod naslovom *Kirgiz schodzi z konia*.

U drugom i najvećem dijelu *Z lotu ptaka (1989 – 1991)* autor putuje Sovjetskim savezom neposredno prije njegova raspada. Posjetio je tada Moskvu, Donjeck u europskom dijelu SSSR-a, ali i Magdan i Vorkutu na dalekom sjeveru te Tbilisi i Erevan na jugu. Zanimljivo je da je putujući između tih gradova prevadio, uglavnom zrakoplovom, oko 60 tisuća kilometara, a knjiga koja toliko detaljno opisuje bivši SSSR nikada nije službeno objavljena u Rusiji.

Treći i najkraći dio *Ciąg dalszy* trwa (1992 – 1993) je analiza promjena koje su nastupile raspadom SSSR-a. Sam autor tvrdi da cjelina ne završava višom i konačnom sintezom, nego upravo suprotno – dezintegrira se i raspada, i to zato što se tijekom pisanja knjige raspao i njezin predmet interesa – velika sovjetska sila.

Zbirku reportaža iz Afrike pod naslovom *Heban* Ryszard Kapuściński je objavio 1998. U tim reportažama zabilježio je svoje doživljaje i iskustva s putovanja po Etiopiji, Tanzaniji, Nigeriji, Gani i drugim zemljama od 1958. do ranih šezdesetih godina kada su u tim zemljama bjesnjele brojne revolucije i politički prevrati. Stil Kapuścińskiego je i u ovom djelu na granici reportaže i romana, a autor ponovno povlači paralele između života ljudi iz Afrike i stanovnika europskih zemalja.

Navodi se da Kapuściński nije samo prisustvovao burnim događajima afričkih revolucija nego je dijelio i sudbinu tamošnjeg stanovništva te se upoznao s ljudima koji su u ekstremnim uvjetima prihvaćali svoju sudbinu s određenim dostojanstvom, mirom, pa čak i ponosom. Zahvaljujući *Hebanu* čitatelj puno saznaće i o afričkoj povijesti: o trgovini robljem, podjeli kontinenta između europskih kolonizatora u 19. st., o njihovu načinu vladanja, uništavanju zemlje, o krvavim i uzaludnim pobunama. Afrički narodi konačno su dobili svoju neovisnost, no ubrzo su stradavali u građanskim ratovima i krvavim diktaturama. Svi ti povijesni događaji izvršili su uglavnom negativan utjecaj na živote malih, običnih ljudi. *Heban* je knjiga upravo o tim malim ljudima, što je istaknuo i sam autor: *To nije knjiga o Africi nego o nekoliko ljudi odande, o susretima s njima i vremenu provedenom s njima. Taj kontinent je prevelik da bi ga se opisalo. To je pravi ocean, samostalan planet, raznovrstan i prebogat kozmos. Zbog pojednostavljivanja i komfora zovemo ga Afrika. U stvarnosti, osim geografskog naziva, Afrika ne postoji.*

I u godinama koje slijede Kapuściński redovito objavljuje svoje rado čitane knjige. Godine 2000. objavio je već četvrti dio *Lapidariuma* (posljednji, šesti dio izašao je 2007.), zatim album fotografija *Z Afryki* koje prikazuju njegova putovanja po Africi, a 2003. objavljen je i *Autoportret fotoreportera*.

Primio je više od 40 nagrada i priznanja. Između mnogobrojnih nagrada koje je primio posebno se ističu izbor za novinara stoljeća mjeseca Press, nagrada Jana Parandowskog 1996., nagrada Ikar 1999. te nagrada Dariusza Fikusa 2004. Bio je član Društva poljskih pisaca te počasni doktor sveučilišta u Wrocławu, Gdansku i Krakovu.

Ryszard Kapuściński preminuo je od srčanog udara 23. siječnja 2007. u dobi od 74 godine u Varšavi. Njegovo smrti posvećeno je puno prostora i u najvećim svjetskim novinama kao što su New York Times, Le Monde i El País, što svjedoči o njegovoj popularnosti i iznimnoj važnosti u svjetskim okvirima.

HRVOJE SARKOTIĆ
HRVOJESARKOTIC@GMAIL.COM

[povratak na sadržaj](#)

TRON (FRAGMENT Z CESARZA)

Wieczorami słuchałem tych, którzy znali dwór cesarza. Kiedyś byli ludźmi pałacu albo mieli tam prawo wstępu. Nie zostało ich wiele. Część zginęła rozstrzelana przez plutony egzekucyjne. Inni uciekli za granicę albo siedzą w więzieniu znajdującym się w lochach tego samego pałacu: z salonów strącono ich do piwnic. Byli też tacy, którzy ukrywają się w górzach albo tyją w klasztorach przebrani za mnichów. Każdy stara się przetrwać na swój sposób, wedle dostępnych mu możliwości. Tylko garstka pozostała w Addis Abebie, gdzie - okazuje się - najłatwiej zmylić czujność władz.

Odwiedzałem ich, kiedy było już ciemno. Musiałem zmieniać samochody i przebrania. Etiopczycy są głęboko nieufni i nie chcieli uwierzyć w szczerość mojej intencji: miałem zamiar odnaleźć świat, który został zmieniony karabinami maszynowymi Czwartej Dywizji. Te karabiny są zamontowane na amerykańskich jeepach, obok siedzenia kierowcy. Obsługują je strzelcy, których zawodem jest zabijanie. Z tyłu siedzi żołnierz, ten odbiera przez radiostację rozkazy. Ponieważ jeep jest odkryty, kierowca, strzelec i radiotelegrafista mają ciemne, chroniące, przed kurzem, motocyklowe okulary przysłonięte okapem hełmu. A więc nie widać ich oczu, a hebanowe, zarośnięte szczeciną twarze są bez wyrazu. Te trójki w jeepach są tak obyte ze śmiercią, że ich kierowcy prowadzą wozy w sposób samobójczy, z najwyższą szybkością wchodzą w gwałtowne zakręty, jeżdżą ulicami pod prąd, wszystko rozpryskuje się na boki, kiedy nadciągą taka rakieta. Lepiej nie wchodzić im w pole ostrzału. Z radiostacji, którą trzyma na kolanach ten z tyłu, rozlegają się wśród trzasków i pisków nerwowe głosy i krzyki. Nie wiadomo, czy któryś z tych ochrypłych zabełkotań nie jest rozkazem do otwarcia ognia. Lepiej zniknąć. Lepiej skrącić w boczną uliczkę i przeszekać.

Teraz zagłębiałem się w kretę i pełne błota zaułki trafiając do domów, które na zewnątrz sprawiały wrażenie, że są opuszczone i że nikt w nich nie mieszka. Bałem się: domy te były obserwowane i mogłem wpaść razem z ich mieszkańców. Bardzo to możliwe, ponieważ często przeczesują jakiś zaułek miasta, a nawet całe dzielnice w poszukiwaniu broni, wywrotowych ulotek i ludzi starego reżimu. Wszystkie domy podpatrują się teraz nawzajem, podglądają się, weszają. To wojna domowa, tak ona wygląda. Usiadłem blisko okna, a oni zaraz - proszę zmienić miejsce, jest pan widoczny z ulicy, w ten sposób łatwo w pana trafić. Przejedź samochód, zatrzymujesz się, słyszać strzały. Kto to był - oni czy tamci? A kim dzisiaj są oni, a kim nie-oni, ci inni, którzy są przeciw tamtemu, bo są za tymi? Samochód odjeżdża, szczekały psy, całą noc w Addis Abebie

TRON (ULOMAK IZ CESARZA)

Večerima sam slušao one koji su poznavali carev dvor. Nekad su bili dvorjani ili su imali pravo pristupa. Nije ih ostalo mnogo. Dio ih je poginuo pred streljačkim vodovima. Drugi su pobegli preko granice ili sjede u zatvoru koji se nalazi u podrumima tog istog dvorca: svrgnuti iz salona u podrum. Bilo je i takvih koji se skrivaju u planinama ili debljaju u samostanima preodjeveni u redovnike. Svaki od njih pokušava preživjeti na svoj način, prema dostupnim mu mogućnostima. Samo ih je šaćica ostala u Adis Abebi, gdje je - pokazalo se - najlakše zbuniti vladinu budnost.

Posjećivao sam ih kad je već bilo mračno. Morao sam mijenjati automobile i odjeću. Etiopljani su duboko nepovjerljivi i nisu htjeli vjerovati u iskrenost moje namjere: namjeravao sam pronaći svijet koji su promijenili spregnutim strojnicama Četvrte divizije. Te strojnica montirane su na američke džipove pokraj vozačkog sjedišta. Njima rukuju strojničari čiji je posao ubijanje. Otraga sjedi vojnik koji dobiva naredbe preko radiostanice. S obzirom da džip nema krova, vozač, strojničar i radiotelegrafist imaju tamne motociklističke naočale, djelomično zaklonjene obodom šljema, koje ih čuvaju od prašine. Dakle, oči im nisu bile vidljive, a bradom obrasla lica boje ebanovine bila su bez izraza. Ta trojka u džipu toliko je navikla na smrt da njihov vozač upravlja vozilom na samoubilački način - u najvećoj brzini ulazi u strašne zavoje, voze se ulicom u suprotnom pravcu, sve se razbjegi sa strane kada se ispalí takva raketa. Bolje je ne ulaziti u domet njihova oružja. S radiostanicom, koju drži na koljenima onaj iz pozadine, između prasaka i vriske, razliježu se nervozni glasovi i krizi. Ne zna se nije li nešto od tog promuklog blebetanja zapovijed za otvaranje vatre. Bolje je nestati. Bolje je skrenuti u sporednu uličicu i pričekati.

Uputio sam se u uličice pune blata koje su vodile do kuća koje su izvana odavale dojam kao da su napuštene i da u njima nitko ne živi. Bojao sam se: te su kuće bile nadzirane i mogao bih pasti zajedno s njenim ukućanima. To je lako moguće, s obzirom da često pročešljavaju svaki zakutak grada, pa čak i čitave četvrti u potrazi za oružjem, protudržavnim lecima i ljudima starog režima. Sve se kuće uzajamno gledaju ispod oka, krišom promatraju, jedni drugima njuškaju. Rat kuća, tako to izgleda. Sjeo sam blizu prozora, a oni odmah - molim Vas, promijenite mjesto, vidi Vas se s ulice, na taj će nas način lako uhvatiti. Prolazi automobil, zaustavlja se, čuju se pucnjevi. Tko je to bio - oni ili njihovi. A tko su danas oni, a tko ne - oni, ti drugi, koji su protiv onih jer su za ove? Automobil odlazi, psi laju, cijelu noć u Adis Abebi laju psi, to je pseći grad, pun rasnih i podivljalih pasa, zaostalih, izjedenih siromaštvom i

szczekają psy, jest to psie miasto, pełne psów rasowych i zdziczałych, skołunionych, zjadanych przez robactwo i malarię.

Niepotrzebnie powtarzają, abym uważały: żadnych adresów ani nazwisk, ani nawet nie opisywać twarzy, ani że wysoki, że niski, że chudy, czoło jakie, że ręce mu, że spojrzenie, a nogi to, kolana, już nie ma przed kim na kolanach.

F.:

To był mały piesek rasy japońskiej. Nazywał się Lulu. Miał prawo spać w łóżu cesarskim. W czasie różnych ceremonii uciekał cesarzowi z kolan i siusiał dgnitarzom na buty. Panom dgnitarzom nie wolno było drgnąć ani zrobić żadnego gestu, kiedy poczuli, że mają mokro w bucie. Moją funkcją było chodzić między stojącymi dgnitarzami i ocierać im mocz z butów. Do tego służyła ściereczka z atlasu. To było moim zajęciem przez dziesięć lat.

L.C.:

Cesarz spał w łóżu z jasnego orzecha, bardzo obszernym. Był tak drobny i kruchy, że ledwie go się widziało, ginął w pościeli. Na starość zmalał jeszcze bardziej, ważył pięćdziesiąt kilo. Jadł coraz mniej i nigdy nie pił alkoholu. Sztynniały mu kolana i kiedy był sam, powłóczył nogami i kolsywał się na boki, jakby szedł na szczudłach, ale kiedy wiedział, że ktoś na niego patrzy, największym wysiłkiem zmuszałmięśnie do pewnej elastyczności, tak aby poruszanie się jego było godne i aby postać imperialna mogła utrzymać się w możliwie nienagannym pionie. Każdy krok był walką między powłoczeniem a godnością, między przechyłem a pionem. Dostojny pan nigdy nie zapominał o swoim starym defekcie, którego nie chciał ujawniać, aby nie osłabić prestiżu i powagi Króla Królów. Ale my, służba sypialni, którzy mogliśmy go podglądać, wiedzieliśmy, ile wysiłków kosztują go te sterania. Miał zwyczaj sypiać krótko i wstawać wcześnie, kiedy na dworze było jeszcze ciemno. W ogóle sen traktował jako ostateczną niepotrzebnie zabierającą mu czas, który wolałby przeznaczyć na rządzenie i reprezentację. Sen to był prywatny, kameralny wtręt w życie, mające upływać wśród dekoracji i światel. Dlatego budził się jak gdyby niezadowolony z tego, że spał, zniecierpliwiony samym faktem spania, i dopiero dalsze czyności dnia przywracały mu wewnętrzną równowagę. Dodam jednak, że cesarz nigdy nie objawił najmniejszego zdenerwowania, gniewu, złości czy frustracji. Mogłoby się zdawać, że takich stanów nigdy nie doznaje, że ma nerwy zimne i martwe jak stal albo że nia ma ich wcale. Była to cecha wrodzona, którą pan nasz umiał rozwinąć i wydoskonalić w myśl zasad, że w polityce nerwy są oznaką słabości, która stanowi zachętą dla przeciwników i ośmiela podwładnych do pokątnego dowcipkowania. A pan wiedział, że dowcip to

malarjom.

Nepotrebno ponavljaju da pripazim: nikakih adresa ni imena, čak ni opisa lica, ni da li je visok, nizak, mršav, kakvo mu je čelo, kakve su mu ruke, pogled, a noge, koljena, više nema pred kim na koljena.

F.:

Bio je to mali psić japanske rase. Zvao se Lulu. Smio je spavati u carskom krevetu. Za vrijeme raznih ceremonija bježao bi caru s koljena i piškio dostojanstvenicima po obući. Gospodi dostojanstvenicima nije bilo dozvoljeno zatresti se ili napraviti ikakav pokret kad bi osjetili da im je u cipelama mokro. Moja je funkcija bila hodati među dostojanstvenicima koji su stajali i brisati im urin s obuće. Za to je služila krpa za brisanje od baršuna. To je bio moj zadatak prije deset godina.

L.C.:

Car je spavao u vrlo prostranom krevetu od svjetlog oraha. Bio je tako sitan i krhak da ga se jedva vidjelo, nestajao je u krevetu. U starosti se još smanjio, težio je pedeset kila. Jeo je sve manje i nikad nije pio alkohol. Kočila su mu se koljena i kada bi bio sam, vukao je noge i ljujao se u bokovima, kao da je hodao na štakama. Ali kada je znao da ga netko gleda, najvećim je naporom primorao mišiće na elastičnost, tako da bi njegovo kretanje bilo dostojanstveno i da bi se imperijalna ličnost mogla održavati u besprijeckornoj vertikalni. Svaki je korak bio borba između kočenja i dostojanstvenosti, između nagiba i vertikale. Dostojanstveni gospodin nije nikad zaboravlja svoj starački efekt, koji nije htio pokazivati da ne bi oslabio prestiž i autoritet Kralja Kraljeva. Ali mi, służba spavaće sobe, koji smo ga mogli krišom promatrati, vidjeli bismo koliko ga truda koštaju ta iscrpljivanja. Imao je običaj spavati kratko i ustajati rano, kada je na dvoru još bilo tamno. Općenito je san tretirao kao krajnju nuždu koja mu nepotrebno oduzima vrijeme, ono koje bi radije potrošio na vladavinu i reprezentacije. San je bio privatni, intimni dodatak životu, koji je trebao protjecati između dekoracija i svjetala. Zato se budio kao da je nezadovoljan zbog toga što je spavao, iznerviran samom činjenicom spavanja, a tek bi mu daljnje dnevne aktivnosti vraćale unutrašnju ravnotežu. Također, moram dodati da car nije nikad pokazao ni najmanje znakove nerviranja, gnjeva, srdžbe ili frustracije. Moglo bi se činiti da takva stanja nikada nije spoznao, da ima hladne i čvrste živce kao čelik, ili da ih nema uopće. Bila je to urođena osobina koju je naš gospodar uspio razviti i usavršiti u misao načela, da su u politici živci oznaka slabosti koja daje poticaj protivnicima i osmijeljuje podređene na ismijavanje po zakutcima. A gospodar je znao da je

niebezpieczna forma opozycji, i dlatego trzymał swoją psychikę w nienagannej normie. Wstawał o czwartej, o piątej, a gdy wyjeżdżał z wizytą za granicę, nawet o trzeciej w nocy. Później, kiedy robiło się w kraju coraz gorzej, coraz częściej wyjeżdżał, cały pałac zajmował się tylko szykowaniem cesarza do nowych podróży. Po przebudzeniu naciskał dzwonek przy nocnym stoliku - na ten dźwięk czekała już czuwająca służba. W pałacu zapalano światła. Był to sygnał dla cesarstwa, że najdostojniejszy pan rozpoczął nowy dzień.

Y.M.:

Cesarz rozpoczynał dzień od słuchania donosów. Noc jest niebezpieczną porą spiskowania i Hajle Sellasje wiedział, że to, co dzieje się w nocy, jest ważniejsze od tego, co dzieje się w dzień, w dzień miał wszystkich na oku, a w nocy było to niemożliwe. Z tego też powodu przykładał do rannych donosów wielkie znaczenie. Tu chciałbym wyjaśnić jedną rzecz: czcigodny pan nie miał zwyczaju czytania. Dla niego nie istniało słowo pisane i drukowane, wszystko trzeba było referować mu ustnie. Pan nasz nie miał szkół, jego jedynym nauczycielem i to tylko w dzieciństwie - był francuski jezuita monsignore Jerome, późniejszy biskup Hararu i przyjaciel poety Arthur'a Rimbauda. Duchowny ten nie zdążył wpoić cesa-rzowi nawyku czytania, co zresztą było tym bardziej trudne, że Hajle Sellasje już od lat chłopięcych zajmował odpowiednie stanowiska kierownicze i nie miał czasu na systematyczne lektury. Ale wydaje mi się, że chodziło nie tylko o brak czasu i nawyku. Zwyczaj ustnego referowania miał tę zaletę, że w razie potrzeby cesarz mógł oświadczyć, iż dostońnik taki to a taki doniósł mu zupełnie co innego, niż miało to miejsce w rzeczywistości, a ten nie mógł bronić się nie mając żadnego dowodu na piśmie. Tak więc cesarz odbierał od swoich podwładnych nie to, co oni mu mówili, ale to, co jego zdaniem powinno być powiedziane. Czcigodny pan miał swoją koncepcję i do niej dopasowywał wszystkie sygnały dochodzące z otoczenia. Podobnie było z pisaniem, bo monarcha nasz nie tylko nie korzystał z umiejętności czytania, ale także nic nie pisał i niczego własnoręcznie nic podpisywał. Choć rządził przez pół wieku, nawet najbliżsi nie wiedzą, jak wyglądał jego podpis. W godzinach urzędowania przy cesarzu obecny był zawsze minister pióra, który notował wszystkie jego rozkazy i polecenia. Wyjaśnię tu, że w czasie roboczych audiencji dostońny pan mówił bardzo cicho, ledwie tylko poruszając wargami. Minister pióra stojąc o pół kroku od tronu zmuszony był przybliżać ucho do usł imperialnych, aby usłyszeć i zanotować decyzję cesarza. W dodatku słowa cesarza były z reguły niejasne i dwuznaczne, zwłaszcza wówczas, gdy nie chciał zająć wyraźnego stanowiska, a sytuacja wymagała, aby dał swoją opinię. Można było podziwiać zręczność monarchii. Zapylany przez dostońnika o decyzję imperialną, nie

ała opasna forma opozycji, i zato je držao svoju psihu u besprijeckornoj normi. Ustajao je u četiri-pet, a kad bi odlazio u posjete u inozemstvo, čak i u tri u noći. Kasnije, kad je pred kraj bilo sve gore, kada je sve češće putovao, cijeli se dvor bavio samo spremanjem cara na nova putovanja. Nakon buđenja, pritisnuo bi zvonce kod noćnog stolića – stržarska služba bi već čekala taj zvuk. U dvorcu bi se tada popalila svjetla. Bio je to znak za carstvo da je najdostojanstveniji gospodar započeo novi dan.

Y.M.:

Car je započinjao dan slušanjem doušnika. Noć je opasno urotničko doba i Haile Selasije je znao da je to što se događa noću važnije od onog što se događa preko dana, danju je sve imao na oku, a noću je to bilo nemoguće. Iz tog je razloga veliko značenje pridavao ranim doušnicima. Ovdje bih htio objasniti jednu stvar: štovani gospodar nije imao naviku čitanja. Za njega nije postojala pisana i tiskana riječ, sve mu je trebalo referirati usmeno. Naš gospodar nije imao škole, njegov jedini učitelj, i to samo u djelinjstvu – bio je francuski jezuit monsinjor Jerome, kasniji biskup Harara i prijatelj Arthur'a Rimbauda. Taj duhovnik nije uspio učijepiti caru naviku čitanja, što je uostalom bilo i otežano time što je Hajle Sellasje već od dječačkih godina zauzimao odgovarajuće vladajuće položaje i nije imao vremena za sustavno čitanje. Ali čini mi se da se nije radilo samo o manjku vremena i navike. Običaj usmenog referiranja imao je te prednosti da je, u slučaju potrebe, car mogao obznaniti da mu je dostojanstvenik taj i taj donio nešto posve drugo nego što je to było u stvarnosti, a taj se nije mogao braniti nemajući nikakvog pisanog dokaza. Tako je, dakle, car shvaćao od svojih podređenih ne ono što su mu govorili, nego to što je po njegovu mišljenju trebalo biti rečeno. Štovani gospodar imao je svoju koncepciju i njoj je prilagođavao sve signale koji su dolazili iz okoline. Slično je bilo s pisanjem, jer naš monarh ne samo da nije upotrebljavao umijeće čitanja, nego također nije ni pisao i ništa nije vlastoručno potpisivao. Iako je vladao kroz pola stoljeća, čak ni najbliži ne znaju kako je izgledao njegov potpis. U radno vrijeme kod cara je uvijek bio prisutan ministar od pera, koji je bilježio sve njegove naredbe i preporuke. Moram naglasiti da je za vrijeme radnih audijencija dostojanstveni gospodin govorio vrlo tiho, jedva mičući usnama. Ministar od pera, stojeci pola koraka od trona, bio je prisiljen približavati uho do imperijalnih usana da bi čuo i zabilježio careve odluke. Još su k tome careve riječi bile u pravilu nejasne i dvoznačne, osobito tada kada nije htio zauzeti vlastito stajalište, a situacija je zahtijevala njegovo mišljenje. Moglo se diviti monarhovoj spretnosti. Na pitanja dostojanstvenika o imperijalnoj odluci nije izravno odgovarao, nego je progovarao tako tihim glasom koji je, poput

odpowiadał wprost, ale odzywał się głosem tak cichym, że docierał tylko do przysuniętego blisko, jak mikrofon, ucha ministra pióra. Notował on skąpe i mgliste pomruki władcy. Reszta była już tylko kwestią interpretacji, a ta była sprawą ministra, który nadawał decyzji formę, pisemną i przekazywał ją niżej. Ten, kto kierował ministerstwem pióra, był najbliższym zaufanym cesarza i miał potężną władzę, Z tajemnej kabaly słów monarszych mógł on układać dowolne decyzje. Jeżeli posunięcie cesarskie olśniewało wszystkich trafnością i mądrością, było kolejnym dowodem na nie-omylność wybrańca Boga. Jeżeli natomiast gdzieś z powietrza, gdzieś z kątów zaczynał dobiegać monarchę szmerek niezadowolenia, dostoyni pan mógł wszystko zrzucić na głowę ministra. Ten ostatni był najbardziej znienawidzoną osobistością dworu, ponieważ opinia będąc przekonana o mądrości i dobroci czcigodnego pana właśnie ministra obwiniała o decyzje złośliwe i bezmyślne, jakich było bez liku. Co prawda wśród służby szepcano, dlaczego Hajle Sellasje nie zmieni ministra, ale w pałacu pytania mogły być zadawane tylko z góry w dół, nigdy odwrotnie. Właśnie kiedy po raz pierwszy rzucono głośno pytanie biegnące w odwrotnym niż dotychczas kierunku, było to sygnałem, że wybuchła rewolucja. Ale wybiegam w przyszłość, a muszę wrócić do tej chwili porannej, kiedy na stopniach pałacu ukazuje się cesarz, i rusza na wczesny spacer. Wchodzi do parku. To jest właśnie moment, w którym zbliża się do niego szef wywiadu pałacowego - Solomon Kedir i składa swoje doniesienia. Cesarz idzie alejką, a krok za nim Kedir, który mówi i mówi. Kto z kim spotkał się, gdzie to było, o czym rozmawiali. Przeciw komu paktują. Czy można to uznać za spisek. Kedir informuje też o pracy wydziału szyfrów wojskowych. Wydział ten, należący do urzędu Kedira, odczytuje zaszyfrowane rozmowy, jakie prowadzą między sobą dywizje - warto wiedzieć, czy nie leżnie się tam myśl wywrotowa. Dostoyni pan o nic nie pyta, niczego nie komentuje, idzie i słucha. Czasem zatrzyma się przed klatką z lwami, aby rzucić im podany przez służbę udziec cielesny. Patrzy na lwią drapieżność i wtedy uśmiecha się. Potem zbliży się do uwięzanych na łańcuchu lampartów i da im żeber wołowych. Tu pan musi być uważny, bo podchodzi blisko do drapieżników, które potrafią być nieobliczalne. Wreszcie idzie dalej, a za nim ciągnący swoje doniesienia Kedir. W pewnej chwili pan kiwa głową i jest to znak dla Kedira, że ma się oddalić. Składa uklon i znika w alejce cofając się w ten sposób, aby nie obrócić się tyłem do monarchy. Dokładnie wtedy wychodzi spod drzewa czekający już minister przemysłu i handlu - Makonen Habte-Wald. Zbliża się do odbywającego spacer cesarza i idąc o krok za nim składa mu doniesienie. Habte-Wald ma prywatną sieć donosicieli, którą utrzymuje z powodu zżerającej go pasji intraganctwa, a także aby przypodobać się czcigodnemu panu. Teraz on na

mikrofona, dopirao samo do približenog ministrova uha. Bilježio je on škrtu i maglovita vladareva gundanja. Ostalo je već bila samo stvar interpretacije, a to je bio ministrov problem, on je odluci davao formu, pismeni oblik i prenašao je na niže položaje. Taj, koji je vodio ministarstvo pera, bio je najbliži carev suradnik od povjerenja koji je imao jaku moć. Iz tajanstvene kabale monarhovih riječi mogao je složiti bilo kakvu odluku. Ako je carski potez sve fascinirao točnošću i mudrošću, bio je to još jedan dokaz nepogrešivosti Božjeg izabranika. Međutim, ako bi negdje kroz zrak, negdje iz prikrnjaka, do monarha dopiralo mrmljanje nezadovoljstva, dostojanstveni gospodar mogao je sve svaliti na ministrovu glavu. Potonji je bio najomraženija osoba na dvoru s obzirom na to da su mišljenja stečena o mudrosti i dobroti za štovanog gospodara, dok se za zlobne i besmislene odluke, kakvih je bilo bezbroj, okrivljuje upravo ministra. Međutim, među službenicima se šaputalo o tome zašto Haile Selasije ne smijeni ministra, ali na dvoru se pitanja mogu postavljati samo odozgo prema dolje, nikad obrnuto. Upravo kada je prvi put gласno postavljeno pitanje koje je krenulo u suprotnom smjeru od dotadašnjeg, bio je to znak da je izbila revolucija. Ali požurio sam u budućnost, a moram se vratiti do tog jutarnjeg trenutka kada se na stepenicama dvora ukazuje car i kreće u ranu šetnju. Ulazi u park. To je baš taj trenutak u kojem mu se približava šef dvorske obaveštajne službe - Solomon Kedir i podnosi svoje izvještaje. Car ide stazicom, a korak iza njega Kedir koji govori i govori. Tko se s kime susreo, gdje je to bilo, o čemu su razgovarali. Protiv koga sklapaju pakt. Može li se to shvatiti kao urota. Kedir ga informira i o radu odjela za vojne šifre. Taj odjel, koji spada pod Kedirove dužnosti, čita šifrirane razgovore koje međusobno vode divizije - vrijedi znati neće li se tamo izleći konspirativna misao. Dostojanstveni gospodar ništa ne pita, ništa ne komentira, ide i sluša. Povremeno se zaustavlja pred kavezom s lavovima da bi im bacio teleći but koji mu je dodał sluga. Gleda lavlju krvožednost i tada se osmjejuje. Onda se približava leopardima na lancima i daje im goveda rebra. Ovdje gospodar mora biti oprezan, jer prilazi blizu grabežljivcima koji mogu biti nepredvidljivi. Napokon ide dalje, a za njim Kedir nastavlja svoje izvješće. U jednom trenutku gospodar kima głavom i to je znak za Kedira da se treba udaljiti. Klanja se i nestaje stazicom, povlačeći se tako da ne okrene pozadinu prema monarhu. Točno tada izlazi ministar industrije i trgovine koji je čekao ispod drveta - Makonen Habte-Wald. Približava se caru koji nastavlja šetnju i, hodajući korak iza njega, podnosi mu izvještaj. Habte-Wald ima privatnu mrežu doušnika koju održava zbog strasti za spletkarenjem koja ga proždire, a i da bi se sudio štovanom gospodaru. Tad bi on na temelju izvješća prepričavao tijek protekle noći. Naš gospodar

podstawie meldunków opowiada cesarzowi przebieg ostatniej nocy. Nasz pan znowu o nic nie pyta i niczego nie komentuje, tylko idzie i słucha z rękami założonymi do tyłu. Bywa, że zbliży się do stada flamingów, ale płochliwe to ptactwo zaraz ucieka i cesarz uśmiecha się na widok stworzenia, które odmawia mu posłuszeństwa. W końcu idąc dalej robi sklon głową, Habte-Wald milknie i cofając się tyłem znika w alejce. I teraz jak spod ziemi wyrasta zgarbiona postać oddanego zausznika Ashy Walde-Mikaela. Dostojnik ten sprawuje nadzór nad rządową policją polityczną, która współzawodniczy z wywiadem pałacowym Solomona Kedira i prowadzi ostrą walkę konkuracyjną z prywatnymi siatkami donosicieli w rodzaju takiej, jaką dysponuje Makonen Habte-Wald. Zajęcie, jakiemu oddawali się ci ludzie, było ciężkie i niebezpieczne. Żyli w lęku, że czegoś nic doniosą w porę i popadną w nielaskę albo że konkurent doniesie lepiej i wtedy cesarz pomyśli: dlaczego Solomon sprawił mi dziś uczęte, a Makonen przyniósł same plewy? Nie mówił, bo nie wie, czy milczał, bo sam jest w spisku? Czy dostojny pan mało doświadczył takich wypadków na własnej skórze, że zdradzali go najbliżsi i najbardziej zaufani? I dlatego cesarz karał za milczenie. Ale, z kolei, bezładne potoki słów nużyły i drażniły imperialne ucho, więc nerwowe gadulstwo też nie było dobrym wyjściem. Już wygląd tych ludzi mówił, w jakim żyją zagrożeniu. Niewy-spani, zmęczeni działały w ciągłym napięciu, w gorączce, w pościgu za ofiarą, w zaduchu, nienawiści i strachu, jaki ich powszechnie otaczał. Za jedyną tarczą mieli cesarza, ale cesarz mógł ich wykończyć jednym gestem ręki. O tak, dobrotny pan nie ułatwiał im życia. Jak już wspomniałem, w czasie porannego spaceru Hajle Sellasje słuchając doniesień o stanie spisków w cesarstwie nigdy nie zadawał pytań i nie komentował otrzymanych informacji. Powiem teraz, że wiedział, co robi. Pan chciał otrzymać donos w stanie czystym, to znaczy donos prawdziwy, a gdyby pytał lub wyrażał opinię, sprawozdawca zacząłby usłużnie zmieniać fakty, aby odpowiadały wyobrażeniom cesarza, i wówczas całe donosicielstwo popadłoby w taką dowolność i subiektywizm, że monarcha nie mógłby się dowiedzieć, co rzeczywiście dzieje się w państwie i w pałacu. Kończąc już spacer cesarz słucha o tym, co ostatniej nocy przynieśli ludzie Ashy. Karmi psy i czarną panterę, potem podziwia otrzymanego niedawno mrówkojada - dar prezydenta Ugandy. Skłania głowę i Asha odchodzi skulony, niepewny, czy powiedział więcej, czy mniej od tego, co donieśli dziś jego najbardziej zaciekle wrogowie - Solomon, wróg Makonena i Ashy, i Makonen, wróg Ashy i Solomona. Ostatnią rundę przechadzki Hajle Sellasje odbywa już samotnie. W parku robi się jasno, rzednie mgła, w trawie zapalają się słoneczne światła. Cesarz rozmyśla, jest to czas układania taktyki i strategii, rozwiązywania łamigłówek personalnych i szykowania następnego

ponowno ništa ne pita i ništa ne komentira, samo hoda i sluša ruku prekriženih odostraga. Onda bi se približio jatu flaminga, ali bi te plahe ptice odmah pobegle i car bi se osmjehtnuo na pogled na stvorenja koja mu odbijaju poslušnost. Na kraju, koračajući dalje pogne glavu, Habte-Wald utihne i povlačeći se unatrag nestaje stazicom. I tada, kao iz zemlje, izrasta pogrbljeni lik odanog doušnika Aszy Walde-Mikaela. Taj dostojanstvenik obavlja nadzor nad vladinom političkom policijom koja se natječe s dvorskem obavještajnom službom Solomona Kedira i provodi oštru konkurenčiju borbu s privatnim mrežama doušnika, vrstom kakvom raspolaže Makonen Habte-Wald. Posao kojem su se posvetili ti ljudi bio je težak i opasan. Živjeli su u strahu da nešto neće donijeti na vrijeme i da će pasti u nemilost ili da će konkurent donijeti bolje i da će tada car pomisliti: zašto mi je Solomon danas priredio gozbu, a Makonen donio samo korov? Nije govorio jer ne zna, ili je šutio zato što je sam dio urote? Je li dostojanstveni gospodar rijetko doživio takve slučajeve na vlastitoj koži da su ga izdavali oni najbliži i od najvećeg povjerenja? I zato je car kažnjavao šutnju. A opet, kaotični potoci riječi gnjavili su i razdraživali imperijalno uho, dakle nervozno brbljanje također nije bilo dobro rješenje. Već je sam izgled tih ljudi govorio u kakvoj prijetnji žive. Neispavani i umorni, radili su u stalnoj napetosti, u vrućici, u potjeri za žrtvom, u zagušljivosti, zavisti i strahu koji ih je neprestano okruživao. Jedini zaklon bio im je car, ali car ih je mogao uništiti jednim potezom ruke. O da, dobroćudni gospodar nije im olakšavao život. Kao što sam već spomenuo, u vrijeme rane šetnje Haile Selasije, slušajući izvještaje o stanjima urota u carstvu, nikad nije postavljao pitanja i nije komentirao dobivene informacije. Reći ću sada, znao je što radi. Gospodar je htio dobiti prijavu u čistom stanju, znači autentičnu prijavu, a da je ispitivao ili izražavao mišljenje, izvjestitelj bi počeo uslužno mijenjati činjenice tako da bi odgovarale carevoj mašti i tada bi cijelo doušništvo upalo u takvu proizvoljnost i subjektivnost da monarch ne bi mogao dozнати što se stvarno događa u državi i na dvoru. Završavajući šutnju, car je slušao o tome što su protekle noći donijeli Ashyni ljudi. Hranio je pse i crnu panteru, zatim se divio nedavno dobivenom mravojedu – daru predsjednika Ugande. Pognuo je glavu i Asha je odlazio pogrbljen, nesiguran je li rekao više ili manje od toga što su danas donijeli njegovi najžešći neprijatelji – Solomon, neprijatelj Makonena i Ashe, i Makonen, neprijatelj Ashe i Solomona. Zadnje trenutke šutnje Haile Selasije prolazi sam. U parku postaje svjetlijie, diže se magla, u travi se rasplamsava sunčeva svjetlost. Car razmišlja, to je trenutak za slaganje taktike i strategije, rješavanja osobnih problema i pripreme sljedećeg poteza na šahovnici vlasti. Pronicao je u sadržaj izvještaja koji su mu donijeli doušnici. Malo

ruchu na szachownicy władzy. Zgłębia treść meldunków dostarczonych przez donosicieli. Mało rzeczy ważnych, oni najczęściej donoszą jeden na drugiego. Nasz pan ma wszystko zanotowane w głowie, jego umysł to komputer, który przechowuje każdy szczegół, najmniejszy drobiazg będzie zapamiętany. W pałacu nie było żadnego biura kadr, teczek ani ankiet. To wszystko cesarz nosił w swoim umyśle, całą najtajniejszą kartotekę ludzi elity. Widzę go teraz, jak idzie, przystaje, podnosi do góry twarz, jakby pograżył się w modlitwie, O Boże, wybaw mnie od tych, co czołgając się na kolana skrywają nóż, który chcieliby wbić w moje plecy. Ale co Pan Bóg może pomóc? Wszyscy ludzie otaczający cesarza są właśnie tacy - na kolana i z nożem. Na szczytach nigdy nie jest ciepło. Wieją lodowate wichry, każdy stoi skulony i musi pilnować się, żeby sąsiad nie strącił go w przepaść.

važnih stvari, najčešće špijuniraju jedan drugog. Naš gospodar ima sve zabilježeno u glavi, njegov um je kompjutor koji čuva svaki detalj, najmanja sitnica bit će zapamćena. Na dvoru nije bilo никакve kadrovske službe, fascikla niti ankete. Sve je to car nosio u svojem umu, cijelu najtajniju kartoteku elitnih ljudi. Vidim ga i sad kako ide, zastaje, podiže lice kao da se zadubio u molitvu, O Bože, izbavi me od tih koji puzeći na koljenima skrivaju nož koji bi htjeli zabosti u moja leđa. Ali što može pomoći Gospodin Bog? Svi ljudi koji okružuju cara su upravo takvi – na koljenima i s nožem. Na vrhovima nikad nije toplo. Viju ledeni vjetrovi, svatko стоји pognut i mora se čuvati da ga susjed ne bi gurnuo u ponor.

PREVELA: MARIJA JALŽABETIĆ
MRJ_JA@YAHOO.CO.UK

[povratak na sadržaj](#)

Z GDAŃSKA 1980. (FRAGMENT Z LAPIDARIUM)

Dwanaście sierpniowych dni spędzionych na Wybrzeżu. Szczecin, potem Gdańsk i Elbląg. Nastrój ulicy spokojny, ale napięty, klimat powagi i pewności zrodzony z poczucia racji. Miasta, w których zapanowała nowa moralność. Nikt nie pil, nie robił awantur, nie budził się przywalony głupiąjącym kacem. Przestępcość spadła do zera, wygasła wzajemna agresja, ludzie stali się sobie życzliwi, pomocni i otwarci. Zupełnie obcy ludzie poczuli nagle, że są — jedni drugim - potrzebni. Wzorzec tego nowego typu stosunków, który wszyscy przejmowali, tworzyły załogi wielkich zakładów strajkujących.

W tych dniach można było zobaczyć, jak kształtuje się stosunek między wielkim zakładem a miastem. Kilkusetysięczne miasto samorzutnie podporządkowuje swój los intencjom i dążeniom załogi stoczniowej, której walkę uważa za swoją i której zmagania wspiera solidarnie. Wszelkie mówienie i pisanie w stylu „Zniewierpliwione społeczeństwo Wybrzeża oczekuje, że strajkujący podejmą pracę, powtarzane ciągle w telewizji i prasie, brzmiało tarcz, na miejscu, jak ponury żart i przede wszystkim jak obraz. Rzeczywistość wyglądała inaczej: im bardziej przedłużał się strajk, tym silniejsza stawała się wola wytrwania. W tych dniach bramy stoczni i wejścia do innych zakładów tonęły w kwiatach. Bo też sierpniowy strajk był zarazem i dramatycznym zmaganiem się, i świętym. Zmaganiem o swoje prawa i Świętym Wyprostowanych Ramion, Podniesionych Głów.

Na Wybrzeżu robotnicy rozbili pokutujący w oficjalnych gabinetach i elitarnych salonach stereotyp robota. Robot nie dyskutuje — wykonuje plan. Jeżeli chce się, żeby robot wydał głos, to tylko po to, aby przyczekł i zapewnił. Robot obchodzi tylko jedno — ile zarobi. Kiedy wychodzi z zakładu, wynosi w kieszeniach śrubki, linki i narzędzi. Gdyby nie dyrekcia, robote rozkradliby cały zakład. Potem stoją pod budkami z piwem. Potem śpią. Rano jadąc pociągiem do pracy grają w karty. Po przyjściu do zakładu ustawiają się w kolejkę do lekarza i biorą zwolnienie. Ciężkie to życie kierować robotami. Nie ma z nimi o czym rozmawiać. Na wszystkich ważnych naradach wiele jest wzduchania na ten temat.

Tymczasem na Wybrzeżu, a potem w całym kraju, spoza tego oparu zadowolonego samouspokojenia wyłoniła się młoda twarz nowego pokolenia robotników — myślących, inteligentnych, świadomych swojego miejsca w społeczeństwie i — co najważniejsze — zdecydowanych wyciągnąć wszystkie konsekwencje z faktu, że w myśl ideowych zalożeń ustroju ich klasie przyznaje się wiodącą rolę w społeczeństwie. Odkąd sięgamy pamięcią po raz

IZ GDANSKA 1980. (ULOMAK IZ LAPIDARIUMA)

Dvanaest kolovoških dana provedenih na Baltiku. Szczecin, zatim Gdańsk i Elbląg. Na ulicama spokojna, ali napeta atmosfera, ozračje ozbiljnosti i sigurnosti nastalo iz uvjerenja da su u pravu. Gradovi u kojima je zavladala nova moralnost. Nitko ne piće, ne pravi izgrede, ne budi se pritisnut zatupljujućim mamurlukom. Kriminal je spao na nulu, ugasila se međusobna agresija, ljudi su postali međusobno naklonjeni, susretljivi i otvoreni. Posve strani ljudi odjednom su osjetili da su jedni drugima — potrebni. Model za taj novi tip odnosa, koji su svih prihvatali, stvarali su kolektivi štrajkaških poduzeća.

Tih dana se moglo vidjeti kako se stvara odnos između velikog poduzeća i grada. Grad s nekoliko stotina tisuća stanovnika svoju je sudbinu dobровoljno podredio namjerama i težnjama brodogradilišnog kolektiva čiju borbu smatra svojom i čije zahtjeve solidarno podupire. Sve priče i natpisi u stilu „Nestrpljivo stanovništvo na Baltiku očekuje da se štrajkaši vrati na posao“, koji su se neprekidno ponavljali na televiziji i u tisku, tamo, na licu mjesta, zvučali su kao neukusna šala i prije svega kao uvreda. Stvarnost je izgledala drukčije: što je štrajk dulje trajao, to je volja za ustrajanjem bivala sve jača. Tih dana su ulazna vrata brodogradilišta i drugih poduzeća bila zatrpana cvijećem. Kolovoški je štrajk istodobno bio i dramatična borba i praznik. Borba za vlastita prava i Praznik Uspravljenih Leđa, Uzdignutih Glava.

Na Baltiku su radnici razbili stereotyp o radniku koji je dominirao u službenim kabinetima i elitnim salonima. Radnik ne raspravlja — on izvršava plan. Ako se od radnika traži da progovori, onda samo zato da bi nešto obećao i zajamčio. Radnika zanima samo jedno — koliko će zaraditi. Kad izlazi iz poduzeća, u džepovima nosi vijke, užad i alat. Da nema uprave, radnici bi pokrali cijelo poduzeće. Poslije stoje pokraj kioska s pivom. A zatim spavaju. Kad ujutro vlakom idu na posao, kartaju. Po ulasku u poduzeće staju u red za liječnika i uzimaju bolovanje. Upravljeni radnicima, to je težak posao. S njima se ne može ni o čemu razgovarati. Na svim važnim sastancima puno se uzdiše kad se o njima govori.

Na Baltiku, međutim, a potom i u cijeloj zemlji, iza tog oblaka zadovoljnog samosmirenja izronilo je mlado lice nove generacije radnika — koji misle, inteligentni su, svjesni svog mjesta u društvu i — što je najvažnije — odlučni su iskoristiti činjenicu da se u osnovnoj ideji ustroja njihovoj klasi priznaje vodeća uloga u društvu. To uvjerenje, sigurnost i nezaustavljiva volja po prvi se put otkad ja pamtim pojavljuju ovakvom snagom upravo ovih kolovoških dana. Našom je zemljom počela teći ta rijeka koja

pierwszy to przekonanie, ta pewność i niezachwiana wola wystąpiły z taką siłą właśnie w owe sierpniowe dni. To przez naszą ziemię zaczęła płynąć ta rzeka, która zmienia pejzaż i klimat kraju.

Nie wiem, czy wszyscy mamy tego świadomość, że cokolwiek jeszcze się stanie, od lata 1980 żyjemy już w innej Polsce. Myślę, że ta inność polega na tym, że robotnicy przemówili, w sprawach najbardziej zasadniczych, swoim głosem. I że są zdecydowani nadal zabierać głos.

Do lokalu Komitetu Strajkowego Stoczni Gdańskiej przyszło pięć kobiet z miejscowej spółdzielni rzemieślniczej. Byłem świadkiem tej sceny. Przyszły, aby przyłączyć się do strajku. Nie chciały podwyżek, nie domagały się nowego przedszkoła. One zdecydowały się strajkować przeciw swojemu prezesowi, który był charem. Wszelkie próby nauczenia go grzeczności i szacunku do nich, kobiet i matek – konczyły się fatalnie, konczyły się szykanami i prześladowaniami. Wszelkie odwołania do wyższych czynników nie przyniosły nic – prezes był dobry, ponieważ zapewniał wykonanie planu. A one dłużej nie mogły tego znieść. One przecież mają swoją godność. Wobec doniosłych postulatów stoczniowych motyw strajku tych pięciu kobiet zdawał się być drugorzędny. Ileż u nas rozjuszonego chamstwa! Ale młodzi stoczniowcy, którzy wysłuchiwieli tej skargi, odnieśli się do niej z największą powagą. Oni też walczyli przeciw rozpanoszeniu biurokracji, przeciw pogardzie, przeciw „róbcie, a nie gadajcie”, przeciw nieruchomej i obojętnej twarzy w okienku, która mówi „nie!”. Kto stara się sprowadzić ruch Wybrzeża do spraw placowo-bytowych, ten niczego nie zrozumiał. Bowiem nacelnym motywem tych wystąpień była godność człowieka; było dążenie do stworzenia nowych stosunków między ludźmi, w każdym miejscu i na wszystkich szczeblach, była zasada wzajemnego szacunku obowiązująca każdego bez wyjątku, zasada, według której podwładny jest jednocośnie partnerem.

W trakcie wspomnianej rozmowy jedna z kobiet powiedziała: „Czy ten nasz prezes nie mógłby także być człowiekiem?” Dla nich chamstwo było jakąś obcą naleciałością w naszej kulturze, w której tradycji, owszem, istniała szlachecka wyższość, ale nie rozmyślne upodlenie, nie ordynarność, perfidna szykana, brutalna wzgarda objawiana slabszemu. Te zachowania robotnicy Wybrzeża postawili pod pregierz, nadając naszemu patriotyzmowi ten nowy walor: być patriotą – to znaczy szanować godność drugiego człowieka.

Na Wybrzeżu rozegrała się również batalia o język, o nasz język polski, o jego czystość i jasność, o przywrócenie słowom jednoznacznego sensu, o oczyszczenie naszej mowy z frazów i bredni, o uwolnienie jej z trapiącej plagi – plagi niedomówień. „Po co to tak owijać wszystko w bawelne. - powiedział jeden ze stoczniowców. –

mijenja krajolik i klimu države.

Ne znam jesmo li svi svjesni toga da, što god da se još dogodi, od 1980. godine živimo u drukčoj Poljskoj. Mislim da se ta razlika temelji na tome da su radnici o ključnim stvarima prozbiorili svojim glasom. I da su odlučni i dalje dizati glas.

U sjedište Štrajkaškog komiteta gdaňskog brodogradilišta došlo je pet žena iz gradske obrtničke zadruge. Bio sam svjedok te scene. Došle su da se pridruže štrajku. Nisu htjele povišicu, nisu tražile novi vrtić. Odlučile su štrajkati protiv svog šefa koji je bio prostak. Svi pokušali da ga se nauči pristojnosti i poštivanju njih, žena i majki – završavali su fatalno, šikaniranjem i progonom. Svako obraćanje višim instancama nije ništa donosilo – šef je bio dobar jer je jamčio izvršenje plana. A one to više ne mogu podnosići. Pa i one imaju svoje dostojanstvo. U usporedbi s važnim postulatima štrajka u brodogradilištu, motivi tih pet žena činili su se drugorazrednima. Koliko je samo kod nas razularenog prostaštva! Ali mladi radnici brodogradilišta, koji su saslušali tu pritužbu, ponijeli su se prema njoj vrlo ozbiljno. I oni su se borili protiv bahatosti birokracije, protiv prezira, protiv „radite, ne brbljajte“, protiv ukočenog, ravnodušnog lica na šalteru koje govori „ne!“. Tko pokušava pokret na Baltiku svesti na financijsko-egzistencijalna pitanja, taj ništa nije razumio. Naime, načelni motiv tih istupa bilo je ljudsko dostojanstvo; težnja za stvaranjem novih međuljudskih odnosa, na svakom mjestu i na svim razinama, načelo međusobnog poštovanja koje obvezuje svakog, bez iznimke, načelo prema kojem je podređeni istovremeno i partner.

Za vrijeme spomenutog razgovora jedna od žena je rekla: „Zar taj naš šef ne bi mogao biti i čovjek?“ Za njih je prostaštvo bilo nešto strano u poljskoj kulturi u čijoj je tradiciji, naravno, postojala plemićka superiornost, ali ne i promišljeno ponižavanje, ne i vulgarnost, perfidno šikaniranje, brutalni prijezir prema slabijem. Takvo su ponašanje baltički radnici stavili na stup srama, dodajući našem domoljublju tu novu vrijednost: biti domoljub – to znači poštovati dostojanstvo drugog čovjeka.

Na Baltiku se odigrala i bitka za jezik, za naš poljski jezik, njegovu čistoću i jasnoću, za povratak jednoznačnog smisla riječima, za čišćenje našega jezika od fraza i besmislica, za oslobođenje jezika od mučne pošasti – pošasti nedorečenosti. „Čemu takvo umotavanje svega u pamuk“, rekao je jedan od radnika. „Naš je jezik očeličen. Neće se prehladiti.“ I sjećam se prvog susreta Međutvorničkog štrajkaškog komiteta s vladinim izaslanstvom. Predstavnik Komiteta: „Molimo predstavnike vlade da se izjasne o našim postulatima.“ Predstavnik vlade: „Dopustite mi da na njih odgovorim općenito.“ Predstavnik Komiteta: „Ne. Molimo konkretan odgovor. Točku po točku.“ Njihovo prirodno nepovjerenje prema

Nasz język jest zahartowany. On się nie przeziębi". I pamiętam pierwsze spotkanie MKS-u z delegacją rządową. Przewodniczący MKS: „Prosimy przedstawiciela rządu, aby ustosunkował się do naszych postulatów". Przedstawiciel rządu: „Pozwólcie, że odpowiem na nie ogólnie". Przewodniczący MKS: „Nie. Prosimy o odpowiedź konkretną. Punkt po punkcie". Ich naturalna nieufność do odpowiedzi ogólnych, do języka ogólnego. Ich protest przeciw wszystkiemu, co traci falszem, luką wciskaniem kitu, rozmywaniem, kluczeniem. Występowały przeciw zdaniom zaczynającym się od słów: „Jak sami wiecie..." (właśnie nie wiemy!), „Jak sami rozumiecie..." (właśnie nie rozumiemy!). Jeden z delegatów stoczni: „Lepsza jest gorzka prawda niż słodkie kłamstwo. Słodycze są dla dzieci, a my jesteśmy dorosłi".

W ich rozgoryczeniu, które odczuwało się w pierwszych dniach strajku, w ich dążeniu, aby stworzyć instytucjonalne gwarancje, nieustannie przebiała duch nie spełnionej obietnicy. Tej, która była dana w latach 70–71. Oni potraktowali ową obietnicę rzeczywiście serio, jako początek dialogu, który będzie się rozwijać, a który - jak dowiodła praktyka - szybko i bez ich wiedzy ustal.

Ich rozwaga, ich rozsądek i – chcę użyć tego słowa – humanizm. Najwyższą karą było – zostać usuniętym ze strajku. I oto scena (zresztą rzadka), kiedy w Gdańsku załoga stoczni postanawia usunąć człowieka, który ją skompromitował. Wałęsa: „Proszę wszystkich, aby pan ten mógł spokojnie i bez żadnej obrazy opuścić stocznię. Proszę was o godne i szlachetne zachowanie".

I jeszcze scena (też Stocznia Gdańską), kiedy przyjechało z Hiszpanii dwóch trockistów. Stoczniowcy poprosili mnie, abym był tłumaczem w tej rozmowie. Trockista: „Chcieliśmy się zapoznać z waszą rewolucją". Członek prezydium MKS: „Panowie się pomyliły. Nie robimy tu żadnej rewolucji. Załatwiamy nasze sprawy. Wybaczcie, ale proszę natychmiast opuścić teren stoczni, bez prawa powrotu".

„Załatwiamy nasze sprawy". Ważne było też to, jak je załatwiali. W tym działaniu nie było żadnego elementu zemsty, żadnej chęci odkucia się, ani jednej próby rozgrywania spraw personalnych na żadnym szczeblu. Zapytani o taką postawę odpowiadali, że „to nie są rzeczy istotne" i że, poza tym, byłoby to „niehonorowe". W tych sierpniowych dniach wiele słów nagle odżyło, nabralo wag i blasku: słowo – honor, słowo - godność, słowo – równość.

Zaczęła się nowa lekcja polskiego. Temat lekcji: demokracja. Trudna, mozołna lekcja, pod surowym i bacznym okiem, które nie pozwala na ściągawki. Dlatego będą także dwójki. Ale dzwonek już się rozległ i wszyscy siadamy w ławkach.

općenitim odgovorima, općenitom govoru. Njihovo protivljenje svemu što smrdi na laž, prazninu, prevaru, muljanje, izmotavanje. Istupali su protiv rečenica koje počinju riječima: „Kao što i sami znate..." (zapravo ne znamo!), „I sami shvaćate..." (zapravo ne shvaćamo!). Jedan od predstavnika brodogradilišta: „Bolja je gorka istina od slatke laži. Slatkiši su za djecu, a mi smo odrasli.“

U njihovoj ogorčenosti koja se mogla osjetiti u prvim danima štrajka, u njihovim zahtjevima da se stvore institucionalne garancije, neprekidno je izbijao duh neispunjene obećanja. Onog koje je dano '70-'71. Oni su to obećanje shvatili uistinu ozbiljno, kao početak dijaloga koji će se razvijati, a koji je – kako je praksa pokazala – brzo i bez njihova znanja prekinut.

Njihova razboritost, njihov razum i – želim upotrijebiti tu riječ – humanizam. Najgora kazna bila je – biti izbačen iz štrajka. I evo primjera (uostalom, rijetkog) kada je u Gdańsku kolektiv brodogradilišta odlučio izbaciti čovjeka koji ga je kompromitirao. Wałęsa je rekao: „Molim vas da ovom gospodinu omogućite da mirno i bez ikakvih uvreda napusti brodogradilište. Molim vas da se ponašate dostojanstveno i plemenito“.

I još jedna scena (također brodogradilište u Gdańsku), kad su iz Španjolske doputovala dvojica trockista. Radnici brodogradilišta molili su me da prevodim taj razgovor. Trockist: „Htjeli bismo saznati više o vašoj revoluciji“. Član predsjedništva Komiteta: „Vi ste se zabunili. Nije riječ ni o kakvoj revoluciji. Rješavamo naše probleme. Oprostite, ali molim vas da smjesta nepovratno napustite brodogradilište.“

„Rješavamo naše probleme.“ Važno je bilo i to na koji su ih način rješavali. U tom nije bilo nijednog elementa osvete, nikakve želje za užvraćanjem, nijednog pokušaja aktualiziranja privatnih problema ni na jednoj razini. Kad ih se pitalo o tome, odgovarali su da „to nisu bitne stvari“ i da bi to, uostalom, bilo „nečasno“. Tih kolovoških dana mnoge su riječi nagło oživjele, doble težinu i sjaj: riječ – poštenje, riječ – dostojarstvo, riječ – ravnopravnost.

Počeo je novi sat poljskog jezika. Tema sata: demokracija. Teška, zahtjevna lekcija, pod strogim i budnim okiem koje ne dopušta varanje. Zato će biti i dvojki. Ali već se oglasilo zvono i svi sjedamo u klupe.

PREVELE: ANA MAKELJA, MAJA MASTNAK CAR,
ANA HERCEG, IVANA GRUBEŠIĆ,
JELENA FRANOTOVIĆ, NIKOLINA SOKOLIĆ

[povratak na sadržaj](#)

TADŻYKISTAN IMPERIUM)

(FRAGMENT

Z

TADŽIKISTAN IMPERIUMA)

Jedziemy do kołchozu „Komintern”. Kołchoz leży niedaleko Duszanbe i obejmuje piętnaście wsi. Jest to duży kołchoz, ale bywają większe.

Dyrektor „Kominternu” nazywa się Abdulkarin Szaripow. Ciężki, ogromny mężczyzna, bez nogi. Nogę stracił na wojnie, w obronie Ukrainy. Dostał niemieckim odłamkiem, zabrali go do szpitala, stamtąd wrócił do domu. Niemca nie widział nigdy, ani na wojnie, ani potem..

Szaripow nie może chodzić, wszędzie wozi nas dyrektorskim gazikiem. Po drodze opowiada, co może mieć kołchoźnik: trzy krowy, dwanaście baranów, a osłów i koni - ile chce. Dobry baran kosztuje 150 rubli, nowy dom kosztuje piętnaście baranów. Oprócz hodowli uprawiają ziemię. Zbierają osiem kwintali pszenicy z hektara. Nie należy dziwić się, że tak mało - pola znajdują się wysoko w górach, żniwa trwają kilka miesięcy, bo pola leżą na różnych wysokościach, niskie pola dojrzewają wcześnie, a wysokie - późno. Tak jest w całym

Tadżykistanie, gdzie sieją i zbierają przez okrągły rok. W czerwcu w dolinie Wachszu już są żniwa, a w Pamirze chłopi wychodzą dopiero siąć. O tej porze w Leninabadzie już dojrzewają morele, a w Marze morela dopiero zakwitą.

Przejedzamy przez wieś. Kobiety tадzyckie przystają, odwracają się tyłem do samochodu i ręką zasłaniają twarz. Rewolucja uwolniła te twarze od zasłon, kobiety zdjęły parandże, ale odruch pozostał. Na uniwersytecie w Duszanbe poznałem Rochat Nabijewą, pierwszą kobietę tадzycką, która w roku 1963 zdobyła tytuł naukowy. Tematem jej pracy była walka o zniesienie parandzy. Ta walka kosztowała wiele ofiar. Zginęły setki kobiet, które odsłoniły twarz. Basmacze dokonywali na takich kobietach publicznych egzekucji. Ciekawe, że ten sam człowiek, którego natura jest w swojej istocie tak podobna i niezmienna, wytwarza pod różnymi szerokościami tak sprzeczne obyczaje. Bo w jednych cywilizacjach ambicją mężczyzn jest twarz swojej kobiety jak najbardziej odsłonić, a w innych - jak najbardziej zakryć.

Szaripow zawiódł nas na koniec wsi, w cień rozłożystego czinara. Tutaj Szaripow wydał przyjęcie. Były czereśnie, morele i jabłka. Wielkie misy dymiącego mięsiva. Sterty pszennych placków. Jakieś zupy, narodowe potrawy, sałatki. Góry wszelkiego jadła. Skrzynie wódki, Szaripow wzbraniał się przed piciem, mówił, że muzułmanom pić nie wolno. W końcu jednak coś wypił. Potem wstał, rozebrał się, odpiął protezę i włazł do strumienia, który płynął obok. Chłopi wpatrzywali się w nagiego dyrektora. Co on robi? - spytałem. On sobie obniża ciśnienie, odpowiedział któryś.

Idemo u kolhoz „Komintern“. Kolhoz leży niedaleko od Dušanabea i obuhvaća petnaest sela. Velik je to kolhoz, ali postoje veći.

Dyrektor „Kominterna“ zove se Abdulkarin Šaripov. Težak, ogroman muškarac bez nogu. Noge je izgubio u ratu u obrani Ukrajine. Pogodio ga je njemački geler, odvezli su ga u bolnicu, odande se vratio kući. Nijemca nikada nije vidio ni u ratu ni kasnije.

Šaripov ne može hodati, svagdje nas vozi malim direktorskim vozilom. Putem priča što kolhoznik može imati: tri krave, dvanaest ovnova, a magaraca i konja – koliko hoće. Dobar ovan košta 150 rubalja, nova kuća košta petnaest ovnova. Osim uzgoja obrađuju i zemlju. Prikupljaju osam metara pšenice iz jednog hektara. Ne bi se trebalo čuditi što je tako malo, polja se nalaze visoko u planinama, žetve traju nekoliko mjeseci jer polja leže na različitim visinama, niska polja dozrijevaju rano, a visoka polja kasno. Tako je u cijelom Tadžikistanu, gdje siju i žanju tijekom cijele godine. U lipnju su u dolini Vahšu žetve, a u Pamiru seljaci tek počinju sijati. U to vrijeme u Lenjinabadu dozrijevaju marelice, a u Isfazu marelica tek cvjeta.

Provezli smo se kroz selo. Tadžikistanske žene zastajkuju, okreću leđa autu i rukom zakrivaju lice. Revolucija je oslobođila ta lica od pokrivala, žene su svukle burke, ali ostao je refleks. Na sveučilištu u Dušanabeu sam upoznao Rohat Nabijevu, prvu tадžikistansku ženu koja je godine 1963. dobila znanstvenu titulu. Tema njezina rada bila je borba za skidanje burki. Ta borba je mnoge koštala života. Poginule su stotine žena koje su otkrile lice. Basmači su nad tim ženama vršili javna pogubljenja. Zanimljivo je da taj isti čovjek, čija je priroda u suštini jednaka i nepromjenjiva, stvara na različitim stranama svijeta takve kontradiktorne običaje. U nekim je civilizacijama ambicija muškarca otkriti što više lice svoje žene, a u drugima što više pokriti.

Šaripov nas je odvezao na kraj sela u sjenu šireće platane. Tu je Šaripov pripremio gozbu. Bilo je trešanja, marelica i jabuka. Velike plate dimljenog mesa. Gomila pšeničnih kolačića. Nekakve juhe, narodna jela, salate. Brda različite hrane. Sanduci votke. Šaripov se protivio piću, govorio je da je muslimanu zabranjeno piti. Na kraju je ipak nešto popio. Nakon toga je ustao, razodjenuo se, skinuo protezu i sišao do potoka koji je tekao pokraj. Seljaci su buljili u golog dyrektora. Što on radi? – pitao sam. Snižava si krvni tlak, odgovorio je jedan.

Gozba je dalje trajala bez dyrektora. Okupilo se dosta Tadžikistanaca. Jedan od njih je počeo nešto pričati, sví su prasnuli u smijeh. Pitao sam o čemu pričaju. Tada mi je učitelj prepričao priču mladog

Uczta trwała dalej bez dyrektora. Zebrało się pełno Tadżyków. Jeden z nich zaczął coś opowiadać, wszyscy wybuchali śmiechem. Spytałem, o czym mówią. Wtedy nauczyciel prze-tłumaczył mi historię młodego Tadżyka, który wrócił z wojny do kołchozu „Komintern”. Młody Tadżyk wrócił z wojny i zapomniał swojego języka. Do wszystkich mówił po rosyjsku. We wsi mało ludzi zna rosyjski. Wszyscy mówią po tadżycku. Mów po tadżycku, powiedział mu ojciec, ale młody Tadżyk udawał, że nie rozumie, czego ojciec chce. Pod dom tego ojca zaczęli się schodzić ludzie, każdy chciał zobaczyć, jak wygląda Tadżyk, który zapomniał swojego języka. Najpierw przyszli sąsiedzi, potem cała wieś. Tłum stał i przyglądał się młodemu Tadżykowi, który wrócił z wojny. Ktoś zaśmiał się i wszyscy zaczęli się śmiać. Śmiała się cała wieś, cała wieś huczała od śmiechu, ludzie trzymali się za brzuchy, pokładali się na ziemi. W końcu młody Tadżyk nie wytrzymał, wyszedł z domu i krzyknął do ludzi: dosyć! Krzyknął po tadżycku i potem sam zaczął się śmiać. Tego dnia młody Tadżyk przypomniał sobie swój język, we wsi zarżnęły barana i wszyscy ucztowali cały wieczór.

Dobrze znać język rosyjski, zakończył nauczyciel, ale Tadżyk musi znać również swój język. Wypiliśmy toast za wszystkie języki świata.

Rano odlatywałem do Kirgizji. Turan odwiózł mnie na lotnisko. Każda strona świata to inny krajobraz. Na północy - łagodne, zielone wzgórza, na południu - wysokie, śnieżne góry. Na wschodzie - góry pustynne, wypalone słońcem. I wreszcie - pogranicze w zieleni Duszanbe. Za górami śnieżnymi - Indie, za górami pustynnymi - Chiny.

Tadžikistanca koji se vratio iz rata u kolhoz „Komintern“. Mladi Tadžikistanac se vratio iz rata i zaboravio swój jezik. Svima je govorio na ruskom. U selu malo ljudi zna ruski. Svi govore tadžikianski. Govori tadžikianski, rekao mu je otac, ali mladi Tadžikistanac se pravio da ne zna što otac želi. Ispred kuće tog oca počeli su se okupljati ljudi, svi su htjeli vidjeti kako izgleda Tadžikistanac koji je zaboravio swój jezik. Prvo su došli susjedi, a zatim cijelo selo. Gomila je stajala i gledala mладог Tadžikistanača koji se vratio iz rata. Netko se nasmijao i svi su se počeli smijati. Smijalo se cijelo selo, cijelo selo je odzvanjalo od smijeha, ljudi su se držali za trbuh, padali na zemlju. Na kraju mladi Tadžikistanac nije izdržao, izašao je iz kuće i viknuo: dosta! Viknuo je na tadžikianskom i zatim se i sam počeo smijati. Tog dana se mladi Tadžikistanac sjetio svog jezika, u selu su zaklali ovna i svi su cijelu večer slavili.

Dobro je znati ruski jezik, završio je učitelj, ali Tadžikistanac također mora znati i svoj jezik. Nazdravili smo za sve jezike svijeta.

Ujutro sam odletio u Kirgistan. Turan me odvezao na aerodrom. Svaka strana svijeta je drugačiji krajolik. Na sjeveru - blago zeleno gorje, na jugu - visoke snježne planine. Na istoku - gole planine spaljene suncem. I konačno - Dušanabe uronjen u zelenilo. Iza snježnih planina - Indija, iza golih planina - Kina.

PREVELI:

ANITA TURKALJ - TURKALJANITA@GMAIL.COM,
NATAŠA RAŠETA - NATASA.RASETA@GMAIL.COM,
MONIKA KWAŚNIEWSKA - DEWOJCZE@INTERIA.PL,
HRVOJE SARKOTIĆ - HRVOYESARKOTIC@GMAIL.COM

MENTORICA: ĐURĐICA ČILIĆ ŠKELJO

povratak na sadržaj

Erkin powiedział, że ma sprawę na mieście, i poszedł, a ja zostałem sam w twierdzy emira Buchary. W twierdzy zrobione jest muzeum. Można tu obejrzeć złote płaszcze emira, można obejrzeć nóż kata, tak spiłowany, że z ostrza niewiele zostało. Stare Amerykanki biegają po dziedzińcu, po sypialni emira, fotografują, zaglądają w głąb lochów. Są przejęte płaszczem, widokiem noża. A teraz popatrzcie, mówi nauczycielka do szkolnej wycieczki. Gromada dzieci przepycha się w stronę zakratowanych kazamat. Wewnątrz, w półmroku, widać figury więźniów emira. Jedna figura wisła na stryczku, druga ocieka krwią. Kilka figur siedzi na ziemi, przykutych łańcuchami do ściany. Pani objaśnia, jak okrutnym władcą był emir, i że to wszystko razem - ta twierdza, te płaszcze, ten na stryczku - nazywa się feudalizmem.

Było południe, wyszedłem z twierdzy na wielki, zakurzony plac, naprzeciwko znajdowała się czajchana. O tej porze czajchany są pełne Uzbeków. Siedzą w kucki, w kolorowych tiubitejkach na głowę, piją zieloną herbatę. Piją tak godzinami, często przez cały dzień. Przyjemne to życie, spędzane w cieniu drzewa, na dywaniku, wśród bliskich kompanów. Usiadłem na trawie i zamówiłem czajnik. Po jednej stronie miałem widok twierdzy, tak dużej jak Wawel, tyle że zrobionej z gliny. Ale po drugiej stronie miałem widok jeszcze lepszy.

Po drugiej stronie stał cudowny meczet.

Ten meczet przyciągnął moją uwagę, ponieważ, był zrobiony z drzewa, co jest niezwykle rzadkim przypadkiem w architekturze muzułmańskiej, której tworzym w jest kamień i glina. W dodatku wśród upalnej i zdrętwiałej ciszy pustynnego południa słyszać było, że w meczecie coś stuka. Odstawiłem czajnik i poszedłem zbadać sprawę.

Stukały kule bilardowe.

Ten meczet nazywa się Bolo-Chauz. Jest to unikalny zabytek architektury Środkowej Azji XVIII wieku, właściwie jedyny, jaki z tego okresu ocalał. Portal i ściany Bolo-Chauzu zdobi ornament drzewny, którego piękno i precyzja nie mają sobie równych. Każdy musi się tym zachwycić.

Zajrzałem do wnętrza. Było tam sześć zielonych stołów, przy każdym stole młodzi chłopcy o rozwiczronych, jasnych czuprynach grali w bilard. Tłum kibiców dopingował zawodników. Wynajęcie stotu kosztuje 80 kopiejek za godzinę, więc tanio, jest dużo chętnych, przed wejściem stoi kolejka. Nie chciało mi się stać w kolejce, przez to nie mogłem dobrze obejrzeć wnętrza i wróciłem do czajchany.

Erkin je rekao da ima posla u gradu i otišao, pa sam ostao sam u tvrđavi bukharskog emira. U tvrđavi je otvoren muzej. Tu se mogu vidjeti emirovi zlatni plaštevi, može se vidjeti krvnikov nož, tako istrošen da je od oštice malo toga ostalo. Stare Amerikanke trče po dvorištu, po emirovoj spavaonici, fotografiraju, zaviruju u unutrašnjost podruma. Zainteresirali su ih plašt i nož. A sada, pogledajte, govori učiteljica učenicima na izletu. Gomila djece gura se prema kazamatima s rešetkama. Unutra, u polumraku, vide se figure emirovih zatvorenika. Jedna figura visi o konopcu, a druga krvari. Nekoliko figura sjedi na zemlji, lancima su vezane za zid. Učiteljica objašnjava da je emir bio okrutni vladar i da se sve to skupa – ta tvrđava, ti plaštevi, onaj na vješalima – zove feudalizam.

Bilo je podne, izašao sam iz tvrđave na veliki, prašnjavu trg. S druge strane nalazila se čajana. U to su doba čajane pune Uzbekistanaca. Sjede s prekrivenim nogama, sa šarenim tubeteikama na glavi, piju zeleni čaj. Piju ga satima, često po cijeli dan. Ugodan je to život, proveden u hladovini, na malom tepihu, među bliskim prijateljima. Sjeo sam na travu i naručio čajnik. S jedne strane imao sam pogled na tvrđavu, veliku kao Wawel, samo što je napravljena od gline. Ali s druge strane imao sam još ljepši pogled.

S druge strane nalazila se predvina džamija.

Ta mi je džamija privukla pažnju jer je napravljena od drveta, što je neobično rijedak slučaj u muslimanskoj arhitekturi u kojoj se gradilo od kamena i gline. Osim toga, usred vrele i tuge tišine pustinjskog podneva, čulo se da u džamiji nešto lupka. Odložio sam čajnik i pošao ispitati stvar.

Lupkale su biljarske kugle.

Ta džamija se zove Bolo-Chauz. To je jedinstveni spomenik arhitektury Srednje Azije 18. stoljeća, zapravo jedini iz toga doba koji je sačuvan. Portal i zidove Bolo-Chauza ukrašava drveni ornament čijoj ljepoti i preciznosti nema ravnih. Time svatko mora biti očaran.

Zavirio sam u unutrašnjost. Nalazilo se tamo šest zelenih stolova, za svakim su stolom mładi dječaci s raskošanom, svijetlotom kosom igrali biljar. Mnoštvo navijača ohrabrilovo je natjecatelje. Iznajmljivanje stola košta 80 kopiejki na sat, dakle jeftino je, ima puno zainteresiranih, pred ulazom je red. Nije mi se dalo stajati u redu, a nisam mogao ni dobro vidjeti unutrašnjost, pa sam se vratio u čajanu.

Oślepiające słońce padało na plac. Po placu wałyły się psy. Z twierdzy wychodziły wycieczki, najpierw Amerykanki, potem dzieci. W meczecie stukały kule, chłopcy pokrzykiwali. Między twierdzą zamienioną w muzeum a meczetem zamienionym w salę bilardową siedzieli Uzbecy i pili herbatę. Siedzieli w milczeniu, zwróceni twarzami do meczetu, bo tak nakazuje zwyczaj ojców. W milczącej obecności tych ludzi była jakaś godność i mimo szarych chałatów wyglądali oni dostojnie. Miałem ochotę podejść i uścisnąć im ręce. Chciałem im jakoś wyrazić swój szacunek, ale nie umiałem tego zrobić. W tych ludziach, w ich zachowaniu, w ich mądrym spokoju było coś, co w tym momencie budziło mój spontaniczny i rzeczywisty podziw. Od pokoleń siadali w tej czajchanie, która była stara, może starsza niż twierdza i meczet. Wiele rzeczy jest teraz innych, wiele, ale nie wszystkie. Można by powieǳieć, że świat się zmienia, ale nie zmienia się zupełnie, w każdym razie nie zmienia się na tyle, żeby Uzbek nie mógł posiedzieć w czajchanie i wypić herbaty nawet w godzinach pracy.

W Bucharze zobaczyłem jeszcze rojne i kolorowe bazary. Są to stare bazary, tysiącletnie, a jednak ciągle żywe, wypełnione tłumem ludzkim. Erkin pokazał mi bazar, po którym lubił przechadzać się Awicenna, Pokazał mi bazar, gdzie kupował daktyle Ibn Batuta. Małe sklepiki, stragany, stoiska, każde z numerem, bo upaństwowione. Erkin powiedział, że Uzhek woli przepłacić, ale kupi na bazارze, a nie w sklepie. Bazar to tradycja, to miejsce spotkań i rozmów, to drugi dom.

Byłem też na dziedzińcu Medrese Mir-I-Arab. Medrese - to muzułmański uniwersytet. Mir-I-Arab jest imponującym zespołem architektonicznym, zbudowanym w 1503 roku, a teraz poddanym troskliwej restauracji. Po Rewolucji uniwersytet został zamknięty, obecnie jest znowu otwarty. Nowa nazwa uczelni brzmi:

„Seminarium Duchowne Muzułmanów Środkowej Azji i Kazachstanu”.

Kolor Buchary jest brunatny, to kolor gliny wypalonej w słońcu, Kolor Samarkandy jest intensywnie błękitny, to kolor nieba i wody.

Buchara jest kupiecka, hałaśliwa, konkretna i materialna, jest miastem towarów i rynków, jest wielkim składem, pustynnym portem, brzuchem Azji. Samarkanda jest natchniona, abstrakcyjna, wyniosła i piękna, jest miastem skupienia i refleksji, jest nutą i obrazem, jest zwrócona do gwiazd. Erkin powiedział mi, że Samarkandę trzeba oglądać w noc księżycową, kiedy jest pełnia. Ziemia pozostaje ciemna, cały blask przejmują mury i wieże, miasto zaczyna świecić, a potem unosi się do góry, jak lampion.

H. Papworth w swojej książce „The Legend of Timur” (Londyn 1937) chciałby kwestionować fakt, że cud Samarkandy jest dziełem Timura, zwanego

Zaslijepljujuće sunce padalo je na trg. Po trgu su se vukli psi. Iz tvrđave su izlazili izletnici, prvo Amerikanke, zatim djeca. U džamiji su lupkale kugle, dječaci su uživkivali. Između tvrđave pretvorene u muzej i džamije pretvorene u biljarsku salu sjedili su Uzbekistanci i pili čaj. Sjedili su u tišini, licima okrenuti prema džamiji, jer tako nalaže običaj njihovih očeva. U tihoj prisutnosti tih ljudi bilo je nekakvog ponosa i, usprkos sivim kaputima, izgledali su dostojanstveno. Želio sam prići i stisnuti im ruke. Htio sam im na jakiś način izraziti svoje poštovanje, ali nisam to znao napraviti. U tim je ljudima, u njihovu ponašanju, u njihovu mudrom mirovanju bilo nešto što je u tom trenutku budilo moje spontano i istinsko divljenje. Generacijama su sjedili u toj čajani koja je bila stara, možda starija od tvrđave i džamije. Puno je toga sada drugačije, puno, ali ne sve. Može se reći da se svjet mijenja, ali se ne mijenja u potpunosti, u svakom slučaju, ne mijenja se toliko da Uzbekistanac ne bi mogao posjediti u čajani i ispijati čaj čak i u radno vrijeme.

U Bukhari sam još video šarene bazare prepune ljudi. To su starı bazari, tisućljetni, a ipak neprestano živi, u njima sve vrvi od ljudi. Erkin mi je pokazao bazar po kojem se volio šetati Avicena. Pokazao mi je bazar na kojem je Ibn Batuta kupovao datulje. Dućančići, štandovi, tezge, svaki ima broj jer je u državnom vlasništvu. Erkin je rekao da će Uzbekistanac radije preplatiti na bazaru nego kupiti u dućanu. Bazar je dio tradicije, to je mjesto susreta i razgovora, to je drugi dom.

Bio sam i u dvorištu Medrese Mir-I-Arab. Medrese je muslimansko sveučilište. Mir-I-Arab je impozantan arhitektonski kompleks, sagrađen 1503. godine, a sada se ponovo restaurira. Nakon Revolucije sveučilište je zatvoreno, trenutno je ponovno otvoreno. Novi naziv učilišta glasi:

„Duhovni seminar muslimana Srednje Azije i Kazahstana”.

Boja Bukhare je smeda, to je boja gline ispečene na suncu. Boja Samarkanda je intenzivno plava, to je boja neba i vode.

Bukhara je trgovački grad, bučna, konkretna i materijalna, to je grad robe i tržišta, veliko skladište, pustinjska luka, trbuš Azije. Samarkand je nadahnut, apstraktan, uzvišen i lijep, to je grad usredotočenosti i refleksije, i zvuka i slike, okrenut zvijezdama. Erkin mi je rekao da Samarkand treba promatrati u noći punog mjeseca. Zemlja ostaje tamna, zidovi i tornjevi preuzimaju sav bljesak, grad počinje svijetliti, a zatim se podiže uvis, poput lampiona.

U svojoj knjizi Legenda o Timuru (London 1937), H. Papworth želi dovesti u pitanje da je čudo Samarkanda djelo Timura, zvanog i Tamerlan. Neshvatljivo je – piše autor – da je grad koji svom svojom ljepotom i strukturon usmjerava čovjekovu misao ka mistici i kontemplaciji stvorio tako okrutan demon, pljačkaš i despot kao Timur.

też Tamerlanem. Jest coś niepojętego w tym - pisze autor - że miasto, które całym swoim pięknem i kompozycją kieruje myśl człowieka w stronę mistyki i kontemplacji, zostało stworzone przez tak okrutnego demona, łupieżcę i despotę, jakim był Timur.

Nie da się jednak zaprzeczyć, że to, co stanowi o sławie Samarkandy, powstało na przełomie XIV i XV wieku, a więc za panowania Timura. Postać Timura to zadziwiający fenomen historii. Jego nazwisko budziło grozę przez dziesiątki lat. Był to wielki władca, który trzymał pod butem Azję, ale ta wielkość nie przeszkała mu w zajmowaniu się drobiazgami. Timur poświęcił drobiazgom wiele uwagi. Jego armie słynęły z okrucieństwa. Tam, gdzie pojawił się Timur - pisze arabski historyk Zaid Wosifi - „krew wylewała się z ludzi jak z naczyń”, a „niebo miało kolor pola tulipanów”. Timur sam stawał na czele wypraw, sam wszystko nadzorował. Tym, których podbił, kazał ścinać głowy. Kazał z czaszek budować wieże, budować mury i drogi. Sam doglądał, jak postępują prace. Kazał kupcom pruć brzuchy i szukać w nich złota. Sam doglądał, czy pilnie szukają. Kazał truć przeciwników i oponentów. Sam szykował im mikstury. Niósł śmierć i ta misja pochłaniała go przez pół dnia. W drugiej połowie dnia pochłaniała go sztuka. Timur poświęcał się krzewieniu sztuki z takim samym oddaniem, z jakim poświęcał się krzewieniu śmierci. W świadomości Timura między śmiercią i sztuką przebiegała niesłychanie wąska granica, i to jest właśnie ten moment, którego Papworth nie może zrozumieć. To prawda, że Timur ścinał. Ale jest również faktem, że ścinał nie wszystkich. Kazał zostawiać przy życiu ludzi twórczych kwalifikacji. W imperium Timura najlepszym azylem był talent. Timur ścigał talenty do Samarkandy, zabiegał o każdego twórcę. Nie dał ruszyć nikogo, kto nosił w sobie iskrę bożą.

Twórcy kwitnęli i kwitnęła Samarkanda. Miasto było jego dumą. Na jednej z bram Timur kazał wypisać zdanie: „Jeżeli wątpisz w naszą potęgę - spójrz na nasze budowle!” i zdanie to przeżyło Timura o wiele wieków. Jeszcze dziś Samarkanda oszałamia nas swoim niepowtarzalnym pięknem, doskonałością formy, geniuszem plastycznym. Każdej budowli Timur doglądał sam. To, co było nieudane, usuwał, a miał smak doskonały. Rozważał różne warianty ornamentów, dbał o delikatność rysunku, o czystość linii. A potem rzucał się znowu w wir nowej wyprawy, w rzeź, w krew, w płomień, w krzyk.

Papworth nie rozumie, że Timur uprawiał grę, na którą stać niewielu ludzi. Timur pokazywał granice możliwości człowieka. Timur pokazał to, co później opisał Dostojewski: że czło-wiek może wszystko. Dzieło Timura można wyrazić zdaniem, które należy do Saint-Exupéry'ego: „Tego, co zrobiłem, nie zrobiłoby nigdy żadne zwierzę”. I w dobrym, i w

Ipak, neosporno je da je to po čemu je Samarkand slavan nastalo na prijelomu 14. i 15. stoljeća, dakle za vladavine Timura. Osoba Timura je začuđujući povijesni fenomen. Njegovo je ime izazivalo jezu desetima godina. Bio je to veliki vladar koji je držao Aziju pod čizmom, a ta mu veličina nije smetala da se bavi sitnicama. Timur je puno pažnje posvetio sitnicama. Njegova je vojska bila poznata po okrutnosti. Tamo gdje se pojavio Timur - piše arapski povjesničar Zaid Vosifi - „krv je tekla iz ljudi kao iz posuda” i „nebo je imalo boju polja tulipana”. Timur je sam bio na čelu pohoda, sve je kontrolirao. Naredio je da se poraženima odrube glave. Naredio je da se od lubanja grade tornjevi, zidovi i ceste. Sam je nadzirao kako napreduju radovi. Naredio je da se trgovcima rasparaju trbusi i da se u njima traži zlato. Sam je kontrolirao da li marljivo traže. Naredio je da se truju protivnici i neistomišljenici. Sam im je pripremao miksture. Donosio je smrt i ta ga je misija držala pola dana. U drugoj polovici dana zanimao se umjetnošću. Timur se posvetio širenju umjetnosti s jednakom strašcu kao i širenju smrti. U Timurovoj je svijesti između smrti i umjetnosti bila nepojmljivo uska granica i upravo to Papworth ne može razumjeti. Istina da je odrubljuvao glave. Ali istina je i da ih nije odrubljuvao svima. Naredio je da se ostave na životu oni koji imaju stvaralačke sposobnosti. U Timurovu je carstvu najbolji azil bio talent. Dovodio je talentirane u Samarkand, nastojao je doći do svakog umjetnika. Nije pustio nikoga tko je imao božji dar.

Kako su se razvijali umjetnici, tako je cvao Samarkand. Grad je bio njegov ponos. Naredio je da se na jedna vrata napiše: „Ako sumnjaš u našu moć, pogledaj naše građevine!” i ta je rečenica nadživjela Timura stoljećima. Još nas i danas Samarkand opija svojom neponovljivom ljepotom, savršenom formom, umjetničkom genijalnošću. Timur je osobno nadgledao svaku gradnju. Što je loše ispalo uklanjao je, imao je savršen ukus. Analizirao je razne varijante ornamenata, brinuo za suptilnost crteža, za čistoću. A zatim se ponovo bacao u vrtlog novog pohoda, u pokolj, u krv, u plamen, u krik.

Papworth ne razumije da je Timur igrao igru za koju je malo ljudi sposobno. Timur je pokazivao granice čovjekovih mogućnosti. Pokazao je ono što je kasnije opisao Dostojewski: da čovjek može sve. Timurovo djelo može se opisati jednom rečenicom Saint-Exupéryja: „To što sam učinio ne bi nikada učinila niti jedna životinja.“ I u dobru i u zlu. Timurove škare imale su dvije oštice – oštricu stvaranja i oštricu uništavanja. To su oštice djelovanja svakog čovjeka. Samo što su obično te škare jedva razmaknute. Ponekad su razmaknute više. Timurove škare bile su rastvorene do kraja.

Erkin mi je pokazao u Samarkandu Timurov grob, izrađen od zelenog nefrita. Na ulazu u mauzolej nalazi se natpis čiji je autor sam Timur: „Sretan je onaj koji se odrekao svijeta prije no što se

zlym. Nozyce Timura miały dwa ramiona - ramię tworzenia i ramię niszczenia, Są to ramiona działania każdego człowieka. Tylko że zwykle te nozyce są ledwo rozchylone. Czasem są rozchylone bardziej. U Timura były rozwarste do końca.

Erkin pokazał mi w Samarkandzie grób Timura, zrobiony z zielonego nefrytu. Przed wejściem do mauzoleum jest napis, którego autorem jest Timur: „Szczęśliwy, kto wyrzekł się świata wcześniejszej, nim świat wyrzekł się jego”.

Umarł mając 69 lat, w 1405 roku, w czasie wyprawy na Chiny.

svijet odrekao njega.“

Umro je sa 69 godina, 1405. godine, tijekom pohoda na Kinu.

PREVELI:

ANITA TURKALJ - TURKALJANITA@GMAIL.COM,
NATAŠA RAŠETA - NATASA.RASETA@GMAIL.COM,
MONIKA KWAŚNIEWSKA - DEWOJCZE@INTERIA.PL,
HRVOJE SARKOTIĆ - HRVOJESARKOTIC@GMAIL.COM

MENTORICA: ĐURĐICA ČILIĆ ŠKELJO

povratak na sadržaj

DZIURA W ONITSHY (FRAGMENT Z HEBANU)

Onitsha! Zawsze chciałem zobaczyć Onitszę. Są nazwy magiczne, które wywołują pociągające, kolorowe skojarzenia - Timbuktu, Lalibela, Casablanca. Do nich należy też Onitsha. Onitsha jest miasteczkiem we wschodniej Nigerii, w którym znajduje się największy rynek w Afryce, może nawet największy rynek na świecie.

W Afryce bardzo wyraźnie rozróżnia się między rynkiem-targowiskiem, a tym, co nazywamy centrum handlowym czy halami targowymi. Centrum handlowe to obiekt stały, coś, co ma formę architektoniczną, w miarę planową zabudowę, grupę tych samych sprzedawców, dość ustabilizowaną klientelę. Ma ono trwałe punkty orientacyjne - to szyldy znanych firm, tabliczki z nazwiskami wielkich kupców, barwne reklamy, dekoracyjne wystawy. Rynek to zupełnie inny świat. To żywioł, spontaniczność, improwizacja. To ludowy festyn, koncert na otwartym powietrzu. Mysl o rynku, który jest przede wszystkim domeną i królestwem kobiet, nie opuszcza ich na chwilę. Już w domu - na wsi czy w miasteczku - myślą o tym, że pójdą na rynek. Żeby coś kupić czy sprzedać. Albo - i jedno, i drugie. Zwykle rynek jest daleko, wyprawa zajmuje co najmniej dzień, i droga do niego, a potem powrót dają czas na rozmowę (bo idzie się w grupie), na wymianę uwag i plotek.

A sam rynek? To miejsce handlu, ale także spotkań. Jest ono ucieczką z monotonii życia codziennego, chwilą oddechu, przeżyciem towarzyskim. Idąc na rynek, kobiety wkładają najlepsze stroje, a jeszcze przed tym jedna drugiej mozołnie układa fryzurę. Ponieważ jednocześnie z zakupami odbywa się tam nieustanna rewia mody, dyskretna, mimowolna, improwizowana. Jeżeli przyjrzeć się temu, co wiele z tych kobiet sprzedaje czy kupuje, trudno się oprzeć wrażeniu, że towar jest tu jedynie pretekstem do nawiązania lub podtrzymywania kontaktów z innymi. Bo oto jaką kobieta sprzedaje trzy pomidory. Albo kilka kolb kukurydzy. Albo garnuszek ryżu. Jaki ma z tego zysk? Co może za to kupić? A jednak siedzi na rynku cały dzień. Przypatrzmy się jej uważnie. Siedzi i cały czas rozmawia z sąsiadkami, o coś się spierają, patrzy na przetaczający się tłum, wygłasza opinie, komentuje. Potem, zgłodniałe, wymieniają między sobą produkty i potrawy, które przyniosły na sprzedaż i zdają je na miejscu. Kiedyś obserwowałem taki targ rybny w Mali, w Mopti. Na małym piaszczystym placu, w zabójczym upale, siedziało może dwieście kobiet. Każda miała na sprzedaż kilka małych ryb. Nie widziałem, żeby ktoś chciał je kupować. Nawet żeby je oglądał, pytał o

RUPA U ONITSHI (ULOMAK IZ HEBANA)

Onitsha! Uvijek sam htio vidjeti Onitshu. Čarobni su nazivi koji izazivaju privlačne, koloritne asocijacije - Timbuktu, Lalibela, Casablanca. Njima pripada i Onitsha. Onitsha je gradić u istočnoj Nigeriji u kojem se nalazi najveći trg u Africi, a možda i na cijelom svijetu.

U Africi je jasna razlika između trga-tržnice i onoga što nazivamo trgovackim centrom ili zatvorenom tržnicom. Trgovacki centar je neprenosivi objekt, nešto što ima arhitektonsku formu, istovremeno i plansku izgradnju, grupu istih prodavača, prilično ustaljenu klijentelu. Ima trajne orijentacijske točke - to su natpisi velikih tvrtki, ploče s imenima velikih trgovaca, šarene reklame, dekorativni izlozi. Trg je potpuno drugi svijet. To je stihija, spontanost, improvizacija. To je narodna fešta, koncert na otvorenom. Misao o trgu, koji je prije svega domena i kraljevstvo žena, ne napušta ih ni trena. Već kod kuće - na selu ili u gradiću - razmišljaju o tome kako će poći na trg. Da bi štogod kupili ili prodali. Ili - i jedno i drugo. Trg je obično daleko, put traje najmanje jedan dan, pa put do njega i povratak daju vremena za razgovor (jer se ide u grupi), za razmjenu dojmova i tračeva.

A sam trg? To je mjesto trgovine, ali i susreta. To je bijeg iz monotonije svakodnevnog života, trenutak odmora, društveni doživljaj. Idući na trg, žene oblače svoje najljepše nošnje, a prije toga jedna drugoj mukotrpno slažu frizure. Jer se istovremeno s kupovinom odvija neprestana modna revija, diskretna, nemamjerna, improvizirana. Ako se dobro promotri što većina tih žena prodaje ili kupuje, teško se oteti dojmu da je roba ovdje samo izgovor za uspostavljanje ili održavanje odnosa s drugima. Recimo, neka žena prodaje tri rajčice. Ili nekoliko klipova kukuruza. Ili lončići riže. Kakvu dobit ima od toga? Što može za to kupiti? A ipak sjedi na trgu cijeli dan. Promotrimo je pažljivo. Sjedi i cijelo vrijeme razgovara sa susjedama, oko nečega se prepiru, gleda gomilu koja se slijeva, iznosi svoje mišljenje, komentira. Ogladnjele, međusobno izmjenjuju proizvode i jela koje su donijele za prodaju i jedu ih na licu mjesta. Jednom sam promatrao takvu riblju tržnicu u Maliju, u Moptiju. Na malom pješčanom trgu, na ubitačnoj vrućini, sjedilo je možda dvjesto žena. Svaka je na prodaju donijela nekoliko malih riba. Nisam video da ih je itko htio kupiti. Čak ako ih je i gledao, pitao je za cijenu. Te žene su svejedno zadovoljno sjedile, raspredale, zauzete sobom vodile bučnu debatu, odsutne za svijet. Kad bi se pojавio kakav kupac, mislim da ne bi bio dobro prihvaćen jer bi im pokvario zabavu.

Veliki trg je velika gomila, ogromna gužva. Ljudi

cenę. A jednak te kobiety siedziały zadowolone, rajcowały, prowadziły hałaśliwą debatę zajęte sobą, nieobecne dla świata. Myślałam, że gdyby pojawił się tam jakiś klient, zostałby przyjęty z niezadowoleniem, bo popsułby im zabawę.

Wielki rynek to wielki tłum, ogromny tłum. Ludzie cisną się na siebie, pchają się jedni na drugich, gniotują się, duszą. Jak okiem sięgnąć morze - morze czarnych, jakby jednolicie rzeźbionych w bazaltcie głów, jaskrawych, kolorowych strojów i ubrań.

I w to wszystko wjeżdżają jeszcze ciężarówki. Tak, bo ciężarówki muszą rozwieźć towary. Zasady poruszania się tych samochodów w taki sposób, aby nikogo nie zabić ani niczego nie stratować, są ustalone tradycyjnym kodeksem. Więc ciężarówka najpierw wjeżdża w tłum na głębokość metra. Wjeżdża wolniutko, centymetr po centymetrze, krocze po kroczku. Kobiety, stojące lub siedzące na trasie wozu, zbierają swój towar do koszyków, do misek i podólków i rozpychając siedzące lub stojące za nimi sąsiadki, bez słowa posłusznie usuwają się przed zderzakiem napierającego samochodu, aby w sekundę później, jak fale rozcięte dziobem okrętu wrócić na swoje poprzednie miejsce.

Rynek afrykański to wielkie składowisko tanioch i byle-czego. Kopalnia lichoty i tandety. Góry chłamu, sztampy i kiczu. Nic tu nie ma większej wartości, nic nie przyciąga uwagi, nie budzi podziwu, nie kusi, żeby to mieć. W jednym końcu piętrzą się stosy takich samych plastikowych, żółtych i czerwonych wiader i misek, w drugim - klebią się tysiące jednakowych podkoszulków i pepeków, jeszcze gdzie indziej wznoszą się piramidy różnokolorowych perkali i polyskują rzędy nylonowych sukien i marynarek. Dopiero w takim miejscu widać, jak bardzo świat zalany jest materialną dziesięciorednością, jak tonie w oceanie kiczu, lipy, bezguścia i bez-wartości.

I oto nadarzyła się wreszcie okazja, żeby pojechać do Onitshy. Teraz, siedząc już w samochodzie, starałem się wyobrazić sobie, jak musi to wszystko tam wyglądać, tyle że menstrualnie rozmnożone, wielokrotnie powiększone do rozmiarów największego rynku świata. Mój kierowca miał na imię Omenka i należał do sprytnych i chytrych ludzi, wychowanych w bogactwie tutejszego zagłębia naftowego, którzy wiedzieli, co to pieniądz i jak go wyciągać od swoich pasażerów. Pierwszego dnia naszej znajomości, żegnając się, nie dałem mu nic. Odszedł nie powiedziawszy nawet do widzenia. Zrobiło mi się przykro, bo nie lubię zimnych, formalnych stosunków między ludźmi. Następnym razem dałem mu więc 50 naira (miejscowa waluta). Powiedział do widzenia, nawet uśmiechnął się. Zachęcony dałem mu kolejnym razem 100 naira. Powiedział do widzenia, uśmiechnął się i podał mi rękę. Na kolejne pożegnanie dałem mu przeto 150 naira. Powiedział do widzenia, uśmiechnął się. pozdrowił i serdecznie, oburącz uścisnął mi rękę.

se stišću, guraju jedni druge, gužvaju se, guše. More dokle oko seže – more crnih, kao u balzatu isklesanih glava, jarkih, šarenih nošnji i odjeće.

I u sve to ulaze još i kamioni. Da, jer kamioni moraju razvesti robu. Pravila kretanja tih vozila na taj način, tako da nikoga ne ubiju i da ništa ne pregaze, utvrđena su tradicionalnim kodeksom. Dakle, kamion najprije ulazi u gomilu na dubinu od jednog metra. Ulazi polako, centimetar po centimetar, mic po mic. Žene koje sjede ili stoje na putu vozilu sakupljaju svoju robu u košare, u zdjеле i skute i gurajući susjede, koje sjede ili stoje iza njih, povlače se pokorno bez riječi pred branikom vozila koje navaljuje, da bi se sekundu poslije vratile na swoje prijašnje mjesto kao val razrezan pramcem broda.

Afrički trg je veliko skladište jeftilena i još kojećega. Rudnik bezvrijednih stvari i starudije. Brda bezvezarija, šabloni i kiča. Ovdje ništa nema veću vrijednost, ništa ne privlači pažnju, ne budi divljenje, ne vodi u napast da se mora imati. Na jednom kraju gomilaju se hrpe takvih plastičnih, žutih i crvenih kanti i lončića, na drugom – dižu se tisuće jednakih potkošulja i tenisica. Negdje drugdje se uzdižu piramide raznobojnih perkala i sjaje se redovi najlonskih suknji i sakoa. Tek se na takvom mjestu može vidjeti kako je svijet preplavljen materijalnom trećerazrednošću kao bezdan u oceanu kiča, škarta, neukusa i bezvrijednosti.

I eto, pružila se napokon prilika da oputujem u Onitshu. Sada, sjedeći još u autu, trudio sam zamisliti kako će sve to tamo izgledati, čudovišno razmnoženo, višekratno uvećano do razmjera najvećeg trga na svijetu. Moj se vozač zvao Omenka i pripadao je prepredenim i gramzivim ljudima, odgojenim u bogatstvu naftnih nalazišta, koji su znali što je to novac i kako ga mogu izvući od svojih putnika. Prvog dana našeg pozanstva, oprاشtajući se, nisam mu dao ništa. Otišao je čak me ni ne pozdravivši. Bilo mi je krivo jer ne volim hladne, formalne odnose među ljudima. Sljedeći put sam mu dao 50 naira (državna valuta). Rekao je doviđenja, čak se i nasmijao. Potaknut, sljedeći put sam mu dao 100 naira. Rekao je doviđenja, nasmijao se i pružio mi ruku. Na sljedećem rastanku dao sam mu 150 naira. Rekao je doviđenja, nasmijao se, pozdravio i srdačno, objema rukama mi stisnuo ruku. Sljedeći sam put povisio ulog i platio mu 200 naira. Rekao je – doviđenja, nasmijao se, zagrljio me, pozdravio mi obitelj, s brigom u glasu ispitivao me o zdravlju. Ne želim potezati tu priču dalje, ali došlo je do toga da sam ga obasuo nairama da se na kraju nismo mogli rastati. Omenki je glas uvijek treperio od uzbuđenja i uvijek mi se sa suzama u očima zaklinjao na doživotnu odanost i vjernost. Imao sam ono što sam htio, i to u velikoj mjeri – srdačnost, toplinu i plemenitost.

I tako sam sada putovao s Omenkom do Onitshe, to znači u smjeru sjevera (uzimajući uvalu Benina za polaznu točku) i mimoilazeći gradiće Abe, a zatim Oweri i Ihiale. Tu je zemlja svuda zelena, malarična,

Następnym razem podbiłem stawkę i wypłaciłem mu 200 naira. Powiedział - do widzenia, uśmiechnął się, wyścikal mnie, prosił pozdrowić rodzinę, z troską w głosie wypytywał mnie o zdrowie. Nie chcę już ciągnąć tej historii dalej, ale doszło do tego, że tak obsypałem go nairami, iż w końcu nie mogliśmy się rozstać. Omenka miał zawsze głos drżący ze wzruszenia i zawsze ze łzami w oczach przysięgał mi dożywotnie oddanie i wierność. Miałem to, co chciałem, i to w nadmiarze - serdeczność, ciepło, dobroć.

A więc jechaliśmy teraz z Omenką do Onitshy, to znaczy w kierunku północnym (biorąc za punkt odniesienia zatokę Beninu) i mijając miasteczka Abę, a potem Oweri i Ihialę. Kraj tu wszędzie zielony, malaryczny, wilgotny i zaludniony. Część ludzi pracuje przy wydobyciu ropy naftowej, część uprawia poletka manioku i kassawy, część strąca i sprzedaje kokosy, inni pędzą z bananów i z prosa bimber. Wszyscy - handlują. W Afryce podział na farmerów i pasterzy bydła, na żołnierzy i urzędników, na krawców i mechaników istnieje, jest faktem, ale ważniejsze jest co innego, to co wspólne, co łączy - że wszyscy handlują.

Różnica między społeczeństwem afrykańskim a europejskim jest między innymi taka, że w tym ostatnim panuje podział pracy, działa prawo specjalizacji, określonej fachowości, ściszej profesji. W małym stopniu działają te zasady w Afryce. Tu, dziś zwłaszcza, człowiek ima się dziesiątek zajęć, robi mnóstwo rzeczy i to najczęściej nie za długo, a także - bywa - i niezbyt serio. W każdym razie trudno znaleźć kogoś, kto by nie otarł się o największy żywioł i namiętność Afryki - o handel.

A właśnie rynek w Onitshy jest punktem, do którego dochodzą wszystkie drogi i ścieżki handlującej Afryki - tu się spotykają i przecinają.

Onitsha fascynowała mnie również dlatego, że jest to jedyny znany mi przypadek rynku, który stworzył i rozwinął własną literaturę: Onitsha Market Literaturę. W Onitshy żyją i tworzą dziesiątki pisarzy nigeryjskich wydawanych przez tuziny lokalnych wydawnictw, posiadających na rynku własne drukarnie i księgarnie. Różna to literatura - romanse, poematy i skecze (grane później przez liczne działające na rynku teatrzyki), bulwarowe komedie, ludowe farsy i wodewile. Dużo tu dydaktycznych historyjek, mnóstwo lokalnych poradników w rodzaju - Jak się zakochać? albo - Jak się odkochać?, mnóstwo powieściów takich jak Mabel, czyli słodki miód, który się ulotnił albo Gry miłosne, a potem rozczarowanie. Wszystko nastawione na to, aby wzruszać, pobudzać do szlochu, a także uczyć i bezinteresownie radzić. Literatura musi przynosić pozytek, uważają autorzy z Onitshy i znajdują na rynku wielkie, szukające przeżyć i mądrości audytorium. Kto nie ma pieniędzy na broszurowe arcydzieło (albo, zwyczajnie, nie umie czytać), może wysuchać jego

vlažna i napučena. Dio ljudi radi na probijanju naftne bušotine, dio obrađuje njivice manioke i kasave, dio bere i prodaje kokose, drugi jure s bananama i rakijom od prosa. Svi - trguju. U Africi postoji podjela na farmere i pastire, na vojnike i činovnike, na krojače i mehaničare, i to je činjenica, ali važnije je nešto drugo, ono zajedničko što ih spaja - svi trguju.

Razlika između afričkog i europskog društva je, između ostalog, u tome što u ovom drugom vlast podjela posla, na djelu je zakon specijalizacije, definicija kvalifikacije, uže profesije. U Africi su takva načela zastupljena na niskom stupnju. Ovdje, posebice danas, čovjek ima desetak zanimanja, radi mnogo stvari i najčešće ne dugo, isto tako - događa se - ne posve ozbiljno. U svakom slučaju, teško je naći nekoga tko se ne bi ogrebao za najveću stihiju i strast Afrike - za trgovinu.

A upravo je trg u Onitshi točka do koje vode sve ceste i putevi trgovачke Afrike - tu se susreću i križaju.

Onitsha me također fascinirala jer je to jedini meni poznat slučaj trga koji je stvorio i razvio vlastitu književnost: Književnost Trga u Onitshi. U Onitshi živi i stvara na desetke nigerijskih pisaca koji su objavljivani u tucet gradskih nakladništava koja na trgu posjeduju vlastite tiskare i knjižare. To je raznolika literatura - romanse, poeme i skecze (kasnije ih je izvodilo veliko djeće kazalište koje je nastupalo na trgu), bulevarske komedije, narodne farse i vodvilji. Ima tu mnogo didaktičnih pričica, mnoštvo lokalnih priručnika tipa - *Kako se zaljubiti?* ili *Kako se odlijubiti?*, mnoštvo petparačkih romana poput *Mabel*, ili *slatki med koji je ispario* ili *Ljubavne igre, a zatim razočaranje*. Sve s težnjom da se postigne uzinemirenost, izazovu jecaji, ali i da se pouči i nepristrano savjetuje. Književnost mora donositi zaradu, smatraju autori iz Onitshe te na trgu nalaze veliki auditorij željan doživljaja i mudrosti. Tko nema novca za broširano remek-djelo (ili jednostavno ne zna čitati), može poslušati njegovu poruku za groš, koliko košta ulaz na autorske večeri koje se ovdje u hladovini štandova s narančama ili s tropskom bljuštenicom i lukom često održavaju.

Nekoliko kilometara pred Onitshom cesta u blagom luku skreće prema gradu. Već su na tom luku stajali automobili, vidjelo se da pred sobom imamo zastoj u prometu i da čemo čekati, tim više što je to s ove strane bio jedini ulaz u grad. Bila je to Oguta Road koja je ali daleko, daleko odavde završavala onim znamenitim trgom. Zasad smo, međutim, stajali iza nekoliko kamiona u dugo koloni. Prošlo je pola sata pa sat. Mjesni vozači su nesumnjivo poznivali situaciju jer su bezbrižno zalegli u jarak uz cestu. Ali ja sam se žurio, morao sam se još taj dan vratiti u tristo kilometara udaljeni Port Harcourt. Cesta je bila uska, s jednim trakom, naš je automobil stajao stisnut među druga vozila bez mogućnosti manevriranja. Pošao sam dakle sam, ravno naprijed, kako bih istražio uzrok nepomične kolone. Bilo je

przesłania za grosz, bo tyle kosztuje wstęp na wieczory autorskie, które odbywają się tu często w cieniu straganów z pomarańczami albo z jamsem i cebulą.

Kilka kilometrów przed Onitshą szosa skręca łagodnym łukiem w stronę miasta. Już na tym łuku stały samochody, widać było, że mamy przed sobą korek i że przyjdzie czekać, tym bardziej że był to jedyny od tej strony wjazd do miasta. Była to Oguta Road, która kończyła się, ale daleko, daleko stąd, owym sławnym rynkiem. Na razie jednak staliśmy za kilkoma ciężarówkami w długim korku. Minęło pół godziny, potem godzina. Miejscowi kierowcy najwyraźniej znali sytuację, bo beztrosko rozłożyli się w przydrożnym rowie. Ale ja się spieszyłem, miałem jeszcze tego dnia wrócić do odległego o trzysta kilometrów Port Harcourt. Szosa była wąska, jednopasmowa, nasz samochód stał wciśnięty między inne wozy, bez szansy manewru. Poszedłem więc sam, przed siebie, aby zbadać przyczynę nieruchomego korka. Było gorąco, jak to w Afryce w południe, więc wlokłem się nogą za nogą. Wreszcie dotarłem do celu. Było to już w mieście, po obu stronach ulicy stały murowane, kryte falistą, zardzewiałą blachą niskie domy i parterowe sklepy, w cieniu szerokich werand siedzieli przy swoich maszynach krawcy, kobiety prały i wieszły bieliznę. W jednym miejscu ulica była zatłoczona, panował tam nerwowy ruch, huczały motory, było gwarno, rozlegały się krzyki i nawoływania. Kiedy przecisnąłem się przez tłum, zobaczyłem, że na środku ulicy zieje wielka dziura. Wielka, szeroka, kilkumetrowej głębokości. Miała prostopadłe, spadziste brzegi, a jej dno wypełniała mętna, błotnistą sadzawką. Ulica była tu tak wąska, że nie dawało się tej dziury obejść i każdy, kto chciał dostać się samochodem do miasta, musiał najpierw wpakować się w tę przepaść i pograżyć w jej bagiennych wodach, licząc, że go jakoś z tej opresji wyciągną.

I tak to w istocie wyglądało. Na dnie dziury zanurzona do połowy w wodzie stała ogromna ciężarówka, załadowana workami z orzeszkami ziemnymi. Gromada półnagich chłopców rozładowywała samochód, wspinając się z workami na górę, na ulicę. Inna grupa mocowała do ciężarówki liny, aby próbować wyciągnąć ją z jamy. Jeszcze inni kręcili się w wodzie, próbując podłożyć pod koła deski i belki. Ci, których opuszczaly siły, wychodzili na górę odpocząć. Tu już stały rzędem kobiety, które sprzedawały gorące potrawy - ryż z korzennym sosem, placki z kassawy, pieczone jamsy, zupę z orzeszków ziemnych. Inne handlowały miejscową lemoniadą, rumem, piwem z bananów. Jacyś chłopcy sprzedawali papierosy i gumę do żucia. W końcu, kiedy już wszystko przygotowano, a orzeszki zostały wyładowane, ekipy przystąpiły do wyciągania ciężarówki. Część chłopców, popędzana okrzykami, ciągnęła za sznury, inni pchali

vruće kako je i inače u Africi u podne, pa sam vukao nogu za nogom. Napokon sam stigao do cilja. Bilo je to već u gradu, s obje strane ulice stajale su zidane, niske kuće natkrivene valovitim, hrđavim limom i prizemni dućani, u hladovini širokih veranda za svojim su strojevima sjedili krojači, žene su prale i vješale rublje. Na jednom je mjestu ulica bila zakrčena, vladao je nervozan nemir, hučali su motori, bilo je bučno, odjekivali su vika i dozivanje. Kad sam se progurao kroz gomilu, opazio sam da nasred ulice zjapi velika rupa. Velika, široka, nekoliko metara duboka. Imala je okomite, strme rubove, a njezino je dno ispunjavala mutna, blatna bara. Ulica je ovdje bila tako uska da se rupu nije moglo zaobići i svatko tko je do grada htio stići automobilom morao se najprije baciti u taj ponor i zaroniti u njegove blatne vode, računajući da će ga već nekako izvući iz te nevolje.

I tako je to u suštini izgledalo. Na dnu rupe stajao je ogromni kamion dopola uronjen u vodu, natovaren vrećama s kikirikijem. Hrpa polugolih mladića istovarivala je teretnjak uspinjući se s vrećama prema gore, na ulicu. Druga grupa je za kamion pričvršćivala konope kako bi ga pokušali izvući iz jame. Drugi su se pak motali po vodi pokušavajući pod kotače podmetnuti daske i grede. Oni koji su gubili snagu izlazili su se gore odmoriti. Tu su već redom stajale žene koje su prodavale topła jela – rižu s mirisnim umakom, kolačice od maniokovca, pečene tropskie bljuštenice, juhu od kikirikija. Druge su trgovale mjesnom limunadom, rumom, pivom od banana. Nekakvi su mladići prodawali cigarete i žvakaće gume. Naposljetku, kada je sve bilo pripremljeno, a kikiriki iskrcan, ekipi su se prihvatile izvlačenja kamiona. Dio je mladića tjeran povicima vukao konopce, dok su drugi ramenima gurali bok vozila. Kamion se nagingao, vraćao unatrag, gotovo se propeo. Ali najzad je zajedničkim snagama izvučen te je stajao na asfaltu. Znatiželnici su aplaudirali, tapšali se od radosti po leđima, a oko njih su djeca plesala i pljeskala.

Samo koji trenutak kasnije već se sljedeće vozilo koje je čekalo u redu kupalo na dnu duboke jame. Međutim, primijetio sam da su se ovog puta njegovim izvlačenjem bavili potpuno drugi ljudi. Donijeli su sa sobom vlastite konope, lance, daske i lopate. Oni koji su radili na prethodnom vozilu već su se negdje razišli. Ovog je puta posao bio neizmjerno težak i mukotrpan – zapalo ih je osobito teško vozilo – golemi bedford. Morali su ga izvlačiti postupno, na rate. Nakon svakog zastoja započinjala je nova rasprava o metodama izvlačenja koje bi se mogły pokazati najučinkovitijima. Bedford je isklizavao, motor mu je rikao kao lud, teretna se prikolica opasno nagingala na stranu.

Sa svakim je vozilom rupa postajala sve dublja. Njezino je dno već bilo vodenasto, ljepljivo mazivo u kojem su se kotači vrtjeli u mjestu, prskajući i zasipajući sve grumenima blata i potocima šljunka.

ramionami burtę wozu. Ciężarówka opierała się, cofała, niemal stawała dęba. Ale wreszcie wspólnym wysiłkiem została wyciągnięta i stanęła na asfalcie. Gapii bili brawo, klepali się z radości po plecach, a okoliczne dzieci tańczyły i klaskały.

Nie minęła chwila, a już następny, czekający w kolejce samochód, pąział się na dnie przepastnego dołu. Zauważylem jednak, że tym razem jego wyciąganiem zajmowali się zupełnie inni ludzie. Przynieśli ze sobą własne liny, łańcuchy, deski i łopaty. Ci, którzy pracowali przy poprzednim samochodzie, gdzieś się już rozeszli. Tym razem praca była niezmiernie trudna i mozolna - przypadł im wóz szczególnie ciężki - olbrzymi bedford. Musieli wyciągać go stopniowo, na raty. Za każdym przestojem rozpoczynała się dłuża dyskusja na temat metod wyciągania, które mogłyby okazać się najbardziej skuteczne. Bedford wyślizgiwał się, jego silnik ryczał jak opętany, skrzynia ładunkowa niebezpiecznie przechylała się na bok.

Z każdym wozem dziura stawała się coraz głębsza. Jej dno było już wodnistą, kleistą mazią, w której koła buksowały w miejscu, chłapiąc i pryskając na wszystkich pecynami błota i strumieniami żwiru. Pomyślałem, że czekają nas tu dwa-trzy dni postoju, nim wreszcie przyjdzie nasza kolej, by znaleźć się na dnie błotnistego dołu. Ciekawe, ile by ratownicy zażądali za wyciągnięcie naszego wozu? Ale ważniejsze w tej chwili pytanie brzmiało - jak tu już teraz wydostać się z tej pułapki? Już nie myślałem o rynku w Onitshy, o jego kolorowym żywiole, jarmarcznej, straganowej literaturze. Chciałem wydostać się stąd, musiałem wracać. Ale najpierw poszedłem zbadać okolice naszej dziurawej i zakorkowanej Oguta Road. Zobaczyć, jak ona wygląda. Zasięgnąć języka. Posłuchać, co mówią ludzie.

Od razu rzucalo się w oczy, że okolica dziury stała się centrum lokalnego życia, że przyciągała ludzi, ciekawiła, pobudzała ich do inicjatywy i działań. W miejscu, które jest zwykle sennym, martwym przedmiejskim zaulekiem z drzemiącymi na ulicach bezrobotnymi, ze stadami bezpańskich, malarycznych psów, nagle, spontanicznie, dzięki owej nieszczęsnej dziurze powstała dynamiczna, pełna ruchu i gwaru dzielnica. Dziura dała pracę bezrobotnym, którzy potworzyli ekipy ratowników i zarabiali, wyciągając z dołu samochody. Przysporzyła konsumentów kobietom - właścicielkom przenośnych ludowych garkuchni. Dzięki istnieniu dziury hamującemu ruch i blokującej ulicę, w pustych dotąd okolicznych sklepikach pojawiły się mimowolni klienci - pasażerowie i kierowcy oczekujących na przejazd samochodów. Znaleźli nabywców dla swoich towarów uliczni handlarze papierosów i napojów chłodzących.

Więcej - zauważylem na okolicznych domach świeże, kulfonyaste i odręczne napisy - Hotel - to dla tych, którzy musieli spędzać noc, czekając na swoją

Pomislio sam da nas čekaju dva-tri dana stajanja dok konačno ne dođe naš red da se nađemo na dnu blatne jame. Zanima me: koliko bi spasioci tražili za izvlačenje našeg vozila? Ali u ovom je trenutku važnije pitanje bilo - kako se već sada osloboditi iz ove zamke? Više nisam razmišljao o trgu u Onitshi, o njegovoj živopisnoj atmosferi, neukusnoj, jeftinoj literaturi. Htio sam se izvući odavde, morao sam se vratiti. Ali najprije sam išao istražiti okolicu našeg rupičastog i začepljenog Oguta Roada. Pogledati kako ona izgleda. Informirati se. Poslušati što ljudi pričaju.

Bilo je očito da je okolica rupe postala centar mjesnog života, da je privlačila ljude, budila zanimanje, poticala ih na inicijativu i djelovanje. Od mjesta koje je obično sneni, mrtvi prigradski zakutak s ljudima koji bez posla drijemaju na ulicama s čoporima malaričnih pasa latalica, odjednom, spontano, zahvaljujući ovoj nesretnoj rupi nastala je dinamična, živahna i bučna četvrt. Rupa je zaposlila nezaposlene koji su skupili ekipe spasioca i zarađivali izvlačeći automobile iz jame. Pribavljaljala je mušterije ženama - vlasnicama prijenosnih pučkih gospodionica. Zahvaljujući rupi koja zaustavlja promet i blokira ulicu, u dotad pustim okolnim dućančićima pojavili su se nenamjerni kupci - putnici i vozači koji se nadaju prolazu automobila. Ulični su trgovci cigaretama i osvježavajućim napitcima našli kupce za svoju robu.

Štoviše, na okolnim sam kućama opazio nove, nezgrapne i rukom pisane natpise - Hotel - to je za one koji su morali ostati preko noći čekajući svoj red do rupe. Oživjele su okolne mehaničarske radionice - vozači su, koristeći zastoj, imali vremena popraviti kvar, napumpati gume, napuniti akumulator. Povećao se posao krojačima i postolarima, pojavili su se frizeri, video sam travare koji su se motali okolo, nudili ljekovite trave, zmijske kože i pijetlovo perje, spremni da svakoga u jednom trenutku izliječe. U Africi sva ta zanimanja obavljaju ljudi u pokretu, lutajući traže kupce i ako se dogodi prilika kao ova rupa u Onitshi, odmah se uvlače u gomilu. I društveni život je postao živahan: okolica rupe postala je mjestom susreta, razgovora i rasprava, a za djecu - mjestom igre.

Prokletstvo vozača koji putuju za Onitshu postalo je spas za stanovnike Oguta Roada, cijelog tog okruga čije ime ne znam. Potvrđilo se samo da se za svaku nesreću uvijek nađe opravdanje, jer svugdje postoje ljudi koje nesreća hrani, za koje je šansa, čak razlog postojanja.

Dugo ljudi nisu dopuštali da se rupa popravi. Znam to jer kada sam godinama kasnije u Lagosu zabrinuto prepričavao svoju pustolovinu u Onitshi, rečeno mi je ravnodušnim glasom: Onitsha? U Onitshi je uvijek tako.

PREVELE:

JELENA DJEKIĆ - JDJEKIC@FFZG.HR
ZRINKA JURIŠIĆ - ZRINKA.2410@GMAIL.COM
povratak na sadržaj

kolej do dziury. Odżyły okoliczne warsztaty samochodowe - kierowcy, korzystając z przestoju, mieli czas naprawić uszkodzenia, dopompować koła, doładować akumulator. Przybyło pracy krawcom i szewcom, pojawiły się fryzjerzy, zobaczyłem kręcących się znachorów, oferujących zioła, skórki węża i piorą koguta, gotowych każdego, w jednej chwili, uleczyć. W Afryce wszystkie te zawody wykonują ludzie w ruchu, wędrując, poszukując klienta i jeżeli nadarza się taka okazja, jak owa dziura w Onitshy, natychmiast ściągają tam tłumem. Również życie towarzyskie nabralo rumieńców: okolica dziury stała się miejscem spotkań, rozmów i dyskusji, a dla dzieci - miejscem zabawy.

Przekleństwo kierowców jadących do Onitshy stało się zbawieniem mieszkańców Oguta Road, całej tej dzielnicy, której nazwy nie znam. Potwierdziło się tylko, że wszelkie зло zawsze znajdzie swoich obrońców, ponieważ wszędzie są tacy, których зло żywi, jest dla nich szansą, nawet - rację istnienia.

Długo ludzie nie dawali tej dziury naprawić. Wiem to stąd, że kiedy lata później z przejęciem opowiadałem w Lagos o mojej przygodzie w Onitshy, odpowiadano mi obojętnym głosem: - Onitsha? W Onitshy tam tak zawsze.

NA NAŠKI

RUDOLF KŘESTAN - VZDÁLENOSTI

VZDÁLENOSTI

Když jsem na vysoké škole dostal za úkol vypracovat na seminář pojednání o mezilidských vztazích, sehnal jsem si krejčovský metr a pustil se do díla.

Došel jsem k některým poznatkům, které bych rád ve své skromnosti bombasticky zveřejnil.

MILENCI mívají mezilidské vztahy od 0 cm do 25 cm. To je zřejmě vzdálenost ideální k šeptání a k mlčení a k tomuto vztahu vůbec.

PŘI SŇATKU narůstá odstup na 50 cm, tedy na rozdíl svatebního pugétu, přes nějž se novomanželé domlouvají.

ROK PO SŇATKU stoupá vzdálenost mezilidského vztahu na rozsah jednoho metru. To je dáno šíří skrovného stolu ve skrovém podnájmu.

DVA ROKY PO SŇATKU přinesou šťastlivcům vlastní byt. A rozšířenější stůl. Síře: 1,20 m.

PĚT LET PO SŇATKU propadnou manželé shromažďování, shánění a včeličkování. K tomu jim slouží naditě nákupní tašky (0,75 m). Jelikož shánějí ve dvou, baví se cestou domů na distanci 1,50 m.

SEDM LET MANŽELSTVÍ bývá označováno jako doba kritická. Vysílací i přijímací systém se zdokonaluje natolik, že dvojice je schopna se hádat i za roh. Lomené vzdálenosti mívají v průměru — jak jsem zjistil krejčovským metrem — až deset metrů.

DESET LET SOUŽITÍ dá dětem vyspět natolik, že jsou líné vyjít do patra a volají tedy své žádosti z ulice do okna. Rodiče tento způsob učenlivě převezmou.

VYŠŠÍM VĚKEM kupodivu konverzační vzdálenost manželů nenarůstá do kilometrů, ale naopak se zkracuje. Snad proto, že k staru lidé hůře slyší? Nebo proto, že už o sobě vědí své, a právě proto k sobě mají blíže?

Tuto koncovou otázku jsem nechal v referátu otevřenou. Text jsem přečetl na semináři, v jedné ruce papír, v druhé ruce krejčovský metr.

Docent trpělivě naslouchal, pak si ode mne referát vzal a velice důstojně mi jej hodil na hlavu.

UDALJENOSTI

Kad sam na fakultetu dobio zadatka da za seminar pripremim izlaganje o međuljudskim odnosima, nabavio sam krojački metar i bacio se na posao.

Došao sam do nekih otkrića koje bih želio, skroman kakav jesam, bombastično objaviti.

LJUBAVNICI imaju međuljudske odnose od 9 cm do 25 cm. To je očito idealna udaljenost za šaptanje i šutnju i za taj odnos uopće.

VJENČANJEM razmak raste na 50 cm, to jest na veličinu svadbenog buketa preko kojeg se mладenci dogovaraju.

GODINU DANA NAKON VJENČANJA udaljenost međuljudskog odnosa raste na dužinu jednog metra. To je uvjetovano širinom skromnog stola u skromnom podstanarstvu.

DVLJE GODINE NAKON VJENČANJA sretnicima donose vlastiti stan. I prostraniji stol. Širina: 1,20 m.

PET GODINA NAKON VJENČANJA supružnici podliježu prikupljanju i pribavljanju poput pčelica. Za to im služe pretrpane vrećice iz dućana (0,75 m). Kako u nabavku idu u paru, putem kući razgovaraju na distanci od 1,50 m.

SEDAM GODINA BRAKA navodi se kao kritično razdoblje. Sustav odašiljanja i primanja usavršava se toliko da je par sposoban svađati se i kad je jedno od njih iza ugla. Kutne udaljenosti mijere u prosjeku — kako sam utvrdio krojačkim metrom — do deset metara.

DESET GODINA ZAJEDNIČKOG ŽIVOTA pomaže djeci da sazriju do te mijere da su lijena popeti se na kat, pa dovikuju svoje zahtjeve s ulice na prozor. Roditelji ovu metodu poslušno preuzimaju.

U ZRELIJIM GODINAMA konverzacijnska udaljenost supružnika začudo ne raste na kilometre već se, upravo suprotno, smanjuje. Valjda zato što stariji ljudi lošije čuju? Ili zato što već znaju sve jedno o drugome, pa su si upravo zbog toga bliži?

Ovo završno pitanje u referatu sam ostavio otvorenim. Tekst sam pročitao na seminaru, s papirom u jednoj, a krojačkim metrom u drugoj ruci.

Docent je strpljivo slušao, zatim mi uzeo referat i vrlo mi ga dostojanstveno bacio u glavu.

PREVELA: MAJA PERADIN
MPERADIN@GMAIL.COM

povratak na sadržaj

PAVEL SVOBODA - GEL

Prilikom prevodenja ovog teksta susrela sam se s nekoliko manjih problema. Nekoliko puta pojavljuje se sintagma *okresní město*, odnosno „sjedište županije“, što sam ponekad prevodila doslovno, a ponekad samo kao grad, jer se u hrvatskom jeziku sintagma „sjedište županije“ koristi uglavnom u administrativno-pravnim tekstovima. Nadalje, *krakoduální psychofyzoviny*. S ovim je bilo problema najviše zbog toga što nisam mogla dokučiti što su *psychofyzoviny*. Nakon bezbroj kombinacija i varijacija na temu, kao najbolje rješenje sam odabrala „psihofizička škripljenja“.

Najveći problem zapravo su bile umanjenice, kojih u tekstu ima napretek. Kao što svi znamo, češki jezik voli umanjenice i koristi ih što više može u svim situacijama. Teško je bilo odlučiti se koliko ih i kad koristiti a da ne pretjeram, jer hrvatski jezik ne podnosi toliku količinu umanjenica.

No, najzanimljivija situacija bila je prevođenje uvrede. Naime, u tekstu se pojavljuje indijsko ime *Kutalini*, koje je na kraju teksta shvaćeno krivo i iskorišteno kao uvreda u obliku imena *Kundalíni*. *Kunda* se u češkom koristi kao vulgarizam i znači „pička“. Najprije sam to htjela prevesti kao Kitalini, ali mislim da ta uvreda ne bi bila toliko očita, zato sam se odlučila za Kurcalini kako bi svi znali o čemu je riječ.

GEL

Většina plakátovacích ploch našeho okresního města byla zaplavena velkorozměrným pozváním na produkci jisté indické paní s magnetickým jménem „Kutalini“. Ta paní má oči žhavé jako kráter sopky, na čelíčku jí bobtná hnědá démantová kulička, nehtíčky na rukou připomínají rypadýlka elegantního zemního stroje, jen taktak, že z těch plakátů nevystoupí. Její prapodivné jméno prý v sanskrtu znamená přeměnu. Přeměnu do kohokoliv, do čehokoliv, třeba i do ničeho, tedy správně vyjádřeno do hmotného splývání s okolním nehmotnem. Čert aby tomu rozuměl - o to je to však přitažlivější, obzvláště když původ paní Kutalini je zahalen oparem jakéhosi Nadzemna. Ze by k nám přiletěla odkudsi z jiných světů?

Představení oné dámy bylo vždy beznadějně vyprodáno jednak pro její nevšední jméno, jednak - kdo by se na malém okresním městě nechtěl přeměnit třeba v kočku nebo ve váženého úředníka finančního úřadu či vedoucího podpůrné záložny?

Pan Gileas Utrecht, starší svobodný magistrátní úředník, bydlel v jednopokojovém bytě v městském oprýskaném činžáku, kde noci byly tak zatuchlé, že bylo lépe je rychle zaspat. To však neplatilo pro pana Utrechta. Kolem půlnoci obsadil svůj záchudek, záhl záclonku, zhasil světýlko a malým otvůrkem pozoroval koupelničku v protějším domě. Tam totiž bydlela mladička baletka Ornesta Grulichová, a když přišla z kabaretu dosti pochybné úrovně, pečlivě se mydlila, sprchovala, utírala a hlavně - důkladně se promazávala navoněným gelem. O pozorovatelské aktivitě pana Gilease Utrechta neměla ani tušení.

Nebudem připomínat závěry psychoanalytiků zvučných jmen stran této neslušné činnosti. Obrátíme pozornost na jednání pana Utrechta, kterého z poškrabaného plakátu zvala paní Kutalini do sálu okresního divadla, a to zítra na půl osmou. Pan

GEL

Većina oglasnih ploča sjedišta naše županije bila je preplavljena ogromnim pozivima na predstavu stanovite indijske gospođe privlačnog imena "Kutalini". Ta gospođa ima oči užarene kao krater vulkana, na malenom čelu joj iskače smeda dijamantna kuglica, noktići na rukama podsjećaju na grablje elegantnog stroja, skoro kao da će izaći iz tih plakata. Njezino čudnovato ime na sanskrtu navodno znači preobrazba. Preobrazba u bilo koga, u bilo što, čak i u ništa, točnije rečeno u tjelesno sjedinjenje s okolnim netjelesnim. Vrag će ga znati – no, sve je to puno privlačnije, posebno kad je podrijetlo gospođe Kutalini obavijeno maglom nečega Nadzemaljskog. Je li nam doletjela iz nekih drugih svjetova?

Predstava te dame bila je uvijek potpuno rasprodana, s jedne strane zbog njezina nesvakidašnjeg imena, s druge strane – tko se u malom mjestu ne bi htio preobraziti možda u mačku ili u cijenjenog službenika financijskog ureda ili voditelja zalagaonice?

Gospodin Gileas Utrecht, stariji neoženjeni općinski službenik, živio je u jednosobnom stanu u trošnoj gradskoj stambenoj zgradi, u kojoj su noći bile toliko zagušljive da je najbolje bilo što prije zaspati. No, to nije vrijedilo za gospodina Utrechta. Oko ponoći bi zauzeo svoj mali zahod, navukao zastor, ugasio svjetlo i kroz mali otvor promatrao kupaonicu nasuprotne kuće. Tamo je, naime, živjela mlada balerina Ornesta Grulichová, koja se, kad bi se vratila iz kabarea prilično sumnjivog karaktera, pažljivo sapunala, tuširala, brisala i najvažnije – temeljito se mazala mirišljavim gelom. Nije ni slutila promatračku aktivnost gospodina Utrechta.

Nećemo spominjati zaključke psihanalitičara zvučnih imena u pogledu ove nepristojne radnje. Obratit ćemo pozornost na ponašanje gospodina Utrechta, kojeg je u dvoranu županijskog kazališta s

Gileas se dostavil přesně, v čisté košili, v nových ponožkách a se zápisníkem v levé kapse poněkud staršího saka. Vše, co se ten večer událo, vše, co ta indická paní přítomným divákům sdělovala - měla takový pralesní vábivý alt - , pan Gileas pečlivě zapsal.

Když se vrátil domů, znova své poznámky přehlédl, tu opravil chybu v pravopise, tu cosi podtrhl, tu něco dal do silných uvozovek. Zítra, umiňoval si, zítra se do toho dám.

Zítra znamenalo, že pan Utrecht prováděl na zášourané podlaze staromládeneckého pokojíku s usilovným funěním nevídání cviky jako vlnění pávní, svinování paží, vytahování jazyka skoro až na klíční kost, vyvracení očních bulv, vypouštění výkřiků srovnatelných se sloním troubením a dalších a dalších trumpetálních krakoduálních psychofyzovin - přesně podle návodu indické paní. To vše sloužilo k tomu, aby se cvičenec odgravitoval a posléze se proměnil v to, co zamýšlel. U pana Gilease to bylo zamýšlení docela prosté, chtěl se proměnit ve voňavý gel, kterým se milá Ornestka potírala a... ech, tu a tam si ho vtírala... no, no! Držme se lajny, ano?

Po usilovném tréninku se mu to podařilo. Hematony od tvrdé podlahy už ani nevnímal. Konečně zajásal. Stala se z něho běloučká mazlavá hmota vonící po kopretinách pěstovaných kdesi v horách na Dálném východě. Och, bože, jaká ho nyní čeká slast, až si ho sladounká Ornestinka nanese na své prstíky, mázne si ho na paži, šíji, na bříško, vetře si ho níž a níž... Teď už jenom schází dostat se do její bezprostřední blízkosti. Ale vždyť to není žádný problém. Stačilo několik dalších jednoduchých cviků a Gileas se proměnil v malou roztomilou plechovčíčku, přesně takovou, ve které měla Ornesta Grulichová svůj kouzelný gel. Jisté potíže mu dalo vykreslit na víko plechovky vysokohorskou lilií, ale zdařilo se. Pak stačilo v tichu, bez šramocení počkat, až se Ornestinka vracela z nočního představení domů, až hodlajíc si odemknout, rozevřela svoji niternou kabelku a vyjmula z ní klíčenku. Tu se Gileas odrazil od dlažby schodiště a ladným obloukem zapadl mezi kapesníček, rtěnku a vůbec mezi ty dámské lahůdky, které si ženy naprostě nesystematicky a bez předem stanoveného řádu skladového hospodářství nacpou do svých kabelek. Kolikrát doma v kuchyňce ten akrobatický výkon zkoušel nanečisto, do přistaveného kyblíku. Jednou se málo odrazil a skončil v uhláku. Ale teď se to podařilo parádně. Slečna Ornestinka nic nepostřehla. Zavrtěl se, aby se dostal až na dno. Ocitl se tak v sevření kovové pudřenky a studeného skleněného flakonu. Když Ornestinka uložila kabelku v kuchyni na stolek a odešla do pokoje, usilovně se zavrtěl a vysoukal se na světlo boží. Pak se odkutálel do sprchy, povyskočil na toaletní poličku a plechovku s původním gelem odkopl za vanu. Ornestinka, překvapena tím zvukem, se přišla podívat, co to spadlo. Gileas ani nedusal. Vyšlo to. Konečně se dočkal. Ornesta se

izgrebanog plakata zvala gospođa Katalini, i to sutra u pola osam. Gospodin Gileas je došao na vrijeme, u čistoj košulji, novim čarapama i s notesom u lijevom džepu ponešto starijeg sakoa. Sve što se tu večer dogodilo, sve što je ta indijska gospođa prisutnim gledateljima rekla - a imala je tako dubok privlačan alt - , gospodin Gileas je pažljivo zapisao.

Kad se vratio kući, iznova je pregledao svoje zabilješke, ovdje je ispravio pravopisnu pogrešku, ondje je nešto podcertao, tamo je nešto stavio pod velike navodnike. Sutra, odlučio je, sutra će se toga uhvatiti.

Sutra je značilo da je gospodin Utrecht na škripavom podu samačke sobice teško dahéuci izvodio neviđene vježbe poput vrtnje zdjelicom, ispreplitanja ruku, izvlačenja jezika sve do ključne kosti, izvrtanja očnih jabučica, ispuštanja krikova sličnih trubljenju slona i dalnjih i dalnjih trubačkih psihofizičkih škripljenja - strogo po uputama indijske gospođe. To je sve služilo tome da učenik odgravitira i nakon toga se preobrazi u ono što je zamišljao. Kod gospodina Gileasa to je zamišljanje bilo prilično jednostavno, želio se preobraziti u mirišljavi gel kojim se draga Ornestka mazala i... eh, tu i tamo ga utrljavala... no, no! Držimo se teme, zar ne?

Nakon teškog treninga to mu je i uspjelo. Nije više osjećao hematome od tvrdog poda. Konačno je uskliknuo od sreće. Od njega je nastala bjelkasta masa za mazanje koja je mirisala na ivančice uzgojene negdje u gorama Dalekog istoka. Ah, bože, kakva ga sad slast čeka kad ga slatka Ornestinka nanese na svoje prstiće, namaže ga na ruke, vrat, na trbušić, utrlja ga sve niže i niže... Sad se još samo treba naći u njezinoj neposrednoj blizini. Pa to nije nikakav problem. Bilo je potrebno nekoliko dalnjih jednostavnih vježbi i Gileas se preobrazio u malu slatku kutijicu, upravo takvu u kojoj je Ornesta Grulichová držala svoj čarobni gel. Crtanje visokogorskog ljiljana na poklopac kutije mu je zadalo neke probleme, ali uspjelo je. Potom je bilo dovoljno u tišini, bez zvečkanja pričekati dok se Ornestinka ne vrati kući s nočnog nastupa i - u namjeri da otključa vrata - otvoriti svoju pletenu torbicu i iz nje izvadi ključ. Tu se Gileas odrazil od poda stubišta i preko uređene ograde upao među rupčić, ruž i općenito te damske poslastice koje žene jednostavno nesistematično i bez unaprijed ustanovljenog reda u slaganju natrpaju u svoje torbice. Koliko puta je doma u kuhinji ugrubo isprobavao taj akrobatski potez do pripremljenog lavora. Jedanput se premalo odrazil i završio u posudi za ugljen. Ali sad mu je to glatko pošlo za rukom. Gospodica Ornestinka nije ništa opazila. Zavrtio se kako bi došao do dna. Našao se takо u stisku između metalne kutijice za puder i hladne staklene bočice parfema. Kad je Ornestinka ostavila torbicu na stolu u kuhinji i otišla u sobu, snažno se zavrtio i izvukao na svjetlo božje. Potom se otkotrljao

po doušku likéru a unaveného povzdychu začala zvolna svlékat. Pustila si sprchu, pobývala v ní dost dlouho, a ještě při tom kouřila. Konečně se usušila a konečně, uf, sáhla po svém tolík milovaném gelu.

Bože, ta rozkoš!!! Pan Gileas Utrecht měl co dělat, aby se zdržel lichometnických ezoterických výkřiků. Dům byl totiž v chudinské čtvrti a měl slabé stěny.

Jenomže čas běží, jsa řízen druhým termodynamickým zákonem, a tak gel dochází a dochází. Když už v plechovčičce zbývalo tak na pět prstů, slečna Ornesta ji druhý den odhodila do popelnice. Pan Utrecht zapadl mezi užmoulané noviny, mazlavé slupky, hlíznaté brambory, značně sešlapanou dámskou lodičku a deformovanou plastovou lahev od zakyslého stolního oleje. Hrůza. Totiž hrůza byla, že si pan Utrecht ve své vilné nedočkavosti nestáčil během přednášky té indické kouzelnice zapsat návod k návratu do výchozího stavu. Dva dny pobýval v nevábné zahnívající společnosti. Kdo, kdopak ho vysvobodí?

A přijeli popeláři. Jsou to hřmotní zarostlí chlápi, mají tlusté kožené rukavice podobné medvědím tlapám, nadzvednou víko, nahrábnou povrch, to podle stanov, kdyby snad někdo do popelnice odhodil mrtvé novorozené nebo uříznutou hlavu, pak víko zaklapnou, odplivnou si a popelnici kutálí k vozu. Mohl za dané situace pan Utrecht vůbec něco dělat? Kdyby měl mobil, zavolal by svým kolegům do kanceláře o pomoc, že leží v popelnici na rohu té a té ulice, ale pozor, momentálně jsem malá voňavá plechovka. Jak zná své kolegy vtipálky, určitě by mu nevěřili. A už se víko nadzvedává, už na něj civí zapopelený chlap a už prohrabává první vrstvu a už ho vidí...

„Hele, chlapi, je tady plechovka od masti, voňavá, a ještě v ní zbylo. Vemu to domů, stará bude mít posvícení...“

Gileas Utrecht zesinal. A měl také proč. Když se paní popelářová po večeři začala natírat zbytkem gelu paní Ornesticinky, ve kterém byl de facto pan Gileas Utrecht, bohužel i v místech nejintimnějších, stala se tlustá, upocená, žilnatá paní popelářová nejpříšernějším mučícím nástrojem, jaký kdy byl sestrojen. Leč marně, návrat do původního úřednického stavu byl nemožný a paní Katalini je kdesi až v severním Thajsku. Bože, bože, cožpak se ti dva popelaví vilní milenci nikdy neunaví?

Jako by druhý termodynamický zákon usnul, kde jsi, zatracená entropie, ty ludo jedna? Copak je možné, aby se spořádaný jedinec, spořádaný magistrátní úředník, de facto státní zaměstnanec, nemohl vrátit do původního stavu? Haló, madame Katalini, vraťte se, prozradte, jak zní ten návod k návratu?

Konečně oba nenasylní tlustokožci usnuli. Gileas Utrecht se opatrne vykutálel na chodbu, zde nezůstane ani vteřinu, to se raději uchýlí do odpadního košíku, a až ho budou vynášet, odkutálí se, lhostejno kam. Když se dokutálel ke košíku, nedal si pozor a narazil do botníku. Těžké popelářovy boty

u tuš, skočio na toaletnu policu i kutijicu s originalním gelom odgurnuo iza kade. Ornesticinka, iznenádena tim zvukom, došla je pogledati što je to palo. Gileas nije ni pisnuo. Uspjelo je. Konačno je to dočekao. Ornesta se nakon gutljaja likera i umornog uzdaha počela polako skidati. Otišla je pod tuš, zadržala se ondje dosta dugo, a pritom je još i pušila. Konačno se osušila i konačno, uh, posegla za svojim toliko voljenim gelom.

Bože, ta raskoš!!! Gospodin Gileas Utrecht se jako trudio suspregnuti pohlepne ezoterične krikove. Kuća je, naime, bila u siromašnoj četvrti i imala je slabe zidove.

Samo što vrijeme leti, pod kontrolom je drugog termodinamičkog zakona, i tako gel nestaje i nestaje. Kad je u kutijici ostao tek prstohvat, gospođica Ornesta ju je odbacila u kantu za smeće. Gospodin Utrecht se našao među zgužvanim novinama, ljepljivim korama, kvargavim krumpirima, poprilično razgaženom balerinkom i deformiranom plastičnom bocom pokvarena ulja. Grozota. Naime, grozno je bilo to što gospodin Utrecht u svojoj razvratnoj nestrpljivosti za vrijeme predavanja te indijske čarobnice nije stigao zapisati uputu za povratak u prvobitno stanje. Dva dana je ostao u neprivlačnom trulom okruženju. Tko, tko li će ga spasiti?

I došli su smetlari. To su robusni obrasli dečki koji imaju debele kožne rukavice slične medvědím šapama, podignu poklopac, zagrebu površinu, i to po propisu, da netko možda nije u kantu za smeće bacio mrtvo novorođenče ili odsječenu glavu, potom zatvore poklopac, otpljunu i kantu otkotrljaju do kamiona. Je li gospodin Utrecht u danoj situaciiji uopće mogao nešto učiniti? Da je imao mobitel, nazvao bi svoje kolege u kancelariju i tražio pomoć, i rekao da leží u kanti za smeće na uglu te i te ulice, ali pazite, trenutno sam mala mirišljava kutijica. Koliko poznaje svoje kolege zafrkante, sigurno mu ne bi povjerovali. I već se poklopac diže, već u njega zuri prašnjavi mladić i već prekopava prvi sloj i već ga vidi...

„Pogledajte, dečki, tu je kutijica masti, mirišljava, a još je nešto ostalo u njoj. Odnijet ēu to doma, stara će se oduševiti...“

Gospodin Utrecht je problijedio. I imao je zaštoto. Kad se gospođa smetlarica nakon večere počela mazati ostatkom gela gospođice Ornesticinke u kojem je de facto bio gospodin Gileas Utrecht, nažalost, i po najintimnijim mjestima, pretvorila se debela, znojna, žilava gospođa smetlarica u najstrašniji stroj za mučenje ikad napravljen. Ali uzalud, povratak u prvobitno stanje službenika bilo je nemoguće, a gospođa Katalini je već negdje u sjevernom Tajlandu. Bože, bože, zar se to dvoje prašnjavih razvratníh ljubavníka nikad neće umoriti? Drugi termodinamički zakon kao da je zaspao, gdje si, prokleta entropijo, ti skitnice jedna? Je li moguće da se pristojni pojedinac, pristojni općinski službenik, de facto državni službenik, ne može vratiti u prvobitno

spadly na dlažbu, jako když se převalí chromý kůň. Paní popelářovou ten rámus probudil, poodhrnula deku a na muže zasípala: „Co to bylo?“

Popelář zamručel, aby dala pokoj a spala, je unavený. Jenže paní popelářce to nedalo a šla se podívat. Koukejme, plechovka od masti...

„Starej, copak ty jsi ji nehodil do odpadků?“

„Co zas? Jaký odpadky?“ zabručel starej.

„Spi dál, já to uklidím,“ houkla jeho žena. Protože byla tělnatá, nehodlala se k plechovce sehnout, chtěla ji prostě odkopnout. To se Gileasi Utrechtovi vůbec nelíbilo, a odkutálel se kousek stranou.

„Já ti dám, ty potvoro,“ řekla popelářka a přišlápla magistrálního úředníka pěkně k zemi. Utrecht se snažil ze sevření vymknout, škubal sebou, jak mohl. To už ale paní popelářová nevydržela, nemotorně se sehnula, plechovku chňapla a zatrásla s ní.

„Neřáde jeden, plechovej! Já ti dám! Zpátky! Zpátky kam patříš!“ nadzvedla víko koše a chystala se tam plechovku vhodit. Vtom se něco stalo, co ani ve snu nečekala a co nečekal ani pan Gileas Utrecht. Proměnil se totiž v sebe. A teď tu stál před rozezlenou paní popelářovou, bojácně se jí klaněl a vzrušeně se omlouval: „Promiňte, paní, já jsem magistrální úředník, promiňte, já hned odejdu a... nejste vy... náhodou madame... madame Katalini? Asi ano, znovu děkuji, zachránila jste mě.“

„Cože? Já a Kundalíni?“ zaburácela popelářka a zaujala bojovný postoj ne nepodobný rozrušené medvědici. Magistrální úředník zděšeně vyběhl na chodbu, seběhl na ulici a prchal a prchal...

Jedno mu ale po tom prožitém trapasu zůstalo, jakmile třeba jen z dálky zahlédl parfumerii, naskakovala mu po celém těle palčivá vyrážka.

stanje? Halo, madam Katalini, vratite se, odajte: kako glasi uputa za povratak?

Konačno je oboje nezasitnih debelokožaca zaspalo. Gileas Utrecht se oprezno otkotrlja na hodnik, ovdje neće ostati ni sekundu, radije će se skloniti u koš za smeće i, čim ga budu iznosili van, otkotrljat će se bilo gdje drugdje. Kad se dokotrlja do koša, nije pazio i zabio se u ormarić za cipele. Teške smetlarove cipele pale su na pod, kao kad se prevrne kljasti konj. Gospodu smetlaricu ta je buka probudila, podigla je deku i mužu procijedila: „Što je to bilo?“

Smetlar je promrmlja da ga pusti na miru i spava, umoran je. Samo što to gospodin smetlarici nije dalo mira i otišla je provjeriti što je bilo. Pogledajmo, kutijica od masti...

„Stari, zar je ti nisi već bacio u smeće?“

„Što sad? Kakvo smeće?“ progundao je stari.

„Spavaj dalje, ja ču to počistiti“, uzviknula je njegova žena. Kako je bila punija, nije se namjeravala sagnuti po kutijicu, htjela ju je jednostavno šutnuti. To se Gileasu Utrechtu uopće nije dopadalo i otkotrlja se malo na stranu.

„Dat ču ti ja, ti gade“, rekla je gospođa smetlarica i općinskog službenika nogom lijepo pritisnula uza zemlju. Utrecht se trudio maknuti iz stiska, izvlačio se koliko je mogao. No, to čak ni gospođa smetlarica nije izdržala, nespretno se sagnula, zgrabila kutijicu i protresla je.

„Nitkove jedan metalni! Dat ču ti ja! Natrag! Natrag kamo pripadaš!“ podignula je poklopac koša i krenula tamu baciti kutijicu. Tada se dogodilo nešto što ni u snu nije očekivala, a što nije očekivao niti gospodin Gileas Utrecht. Naime, preobrazio se u sebe. I sad je tu stajao ispred ljute gospođe smetlarice, bojažljivo joj se klanjao i uzrujano se ispričavao: „Oprosite, gospođo, ja sam općinski službenik, oprostite, odmah ču otići i... niste li vi... slučajno madam... madam Katalini? Vjerojatno jeste, još jednom zahvalujem, spasili ste me.“

„Ha? Ja i Kurcalini?“ prasnula je smetlarica i zauzela borbeni stav, sličan razjarenoj medvjedici. Općinski službenik se prestravljeni dokopao hodnika, odjurio na ulicu i bježao, bježao...

Jedna mu je stvar nakon proživljene neugodnosti ostala: svaki put kad bi makar iz daljine video parfumeriju, po cijelom bi mu tijelu izbio jak osip.

PREVELA: ANNA PLEADIN
ANNAPLEA@GMAIL.COM

[povratak na sadržaj](#)

MICHAL VIEWEGH - ZÁHADA

Pri prijevodu ovog Vieweghova djela nisam imala većih problema, prije svega zbog toga što Viewegh većinom piše standardnim češkim jezikom, odnosno ne koristi općečeški supstandard (obecnou čestinu). Samo se na nekoliko mjesta pojavljuje razgovorna varijanta češkog standardnog jezika, većinom u dijalozima. Jedini teži dio za prijevod bio je onaj u kojem glavni lik pogađa ime jednog štenca. Ispituje zove li se El kojot, na što vlasnica štenca odgovara da se zove „Šípek“; glavni lik kaže da je to lijepo meksičko ime, a konobar dodaje da mu je „analni čepić“ (anální čípek) nadimak. U toj situaciji nisam znala koje bih ime trebala dati štencu, meksičko, hrvatsko ili češko. No, iskusniji ljudi su me na vrijeme uputili da je ovdje važno samo to da se ime psa rimuje s izrazom „analni čepić“ (Šípek- anální čípek) te sam mu na kraju nadjenula ime „Repić“.

ZÁHADA

1.

Ten nápad dostal Jakub ve čtvrtek ráno, když si s obvyklou pečlivostí čistil své hezké, pravidelné zuby (Eva, která právě nosila rovnátko, mu je záviděla). Nepřekvapilo ho to, v koupelně už pár nápadů dostal - jenže tentokrát jej ta myšlenka zcela ovládla. Ještě před pár vteřinami to byl jen záblesk pošetilého, bláznivého pokušení, ale neuplynula ani půlminuta, a Jakub věděl, že je definitivně rozhodnut. Ano, udělá to.

Zatajil dech a zkoumavě, udiveně na sebe pohlédl do zrcadla. Chvíli mu trvalo, než se vzpamatoval. Opláchl si obličeji ledovou vodou a s ručníkem na obličeji promýšlel další detaily.

Když vyšel z koupelny, tvářil se slavnostně. Podíval se nahoru na Evu: první dnešní seminář ji začínal až skoro v poledne, takže ještě spala. Zpod pokrývky jí vyklouzla levá noha a trčela do prostoru; Jakub ji měl asi třicet centimetrů nad úrovní očí: hladkou kůží lýtka prorážely kratičké tvrdé chlouppky. Potlačil pokušení je pohladit a šel si připravit snídani - čaj a ovesné vločky s medem. Misku, šálek, konvičku s mlékem a cukřenku postavil na táct, který poponesl na kulatý stolek pod spacím patrem. Znovu si připomněl, co hodlá udělat, a téměř se zajíkl vzrušením. Když se posadil, měl Evu přímo nad sebou. Prkna do rámu posteče pokládal po stěhování sám, takže si dokázal přesně vybavit, jak vypadal rám prázdný, bez prken a bez matrace - v té představě nad ním Eva levitovala.

Zasmál se. Mělo to být úplně běžné čtvrtiční ráno, ale připadalo mu, že díky onomu nápadu žije už teď tak trochu jiný život než předtím. To, pro co se rozhodl, okamžitě udělalo jeho život lepším, romantičtějším, navzdory chudobě jaksi velkolepějším. Teprve dnes ráno se stal zodpovědným mladým mužem. Jakub nedokázal pochopit, jak je možné, že ho to nenapadlo dřív.

Bylo mu jednadvacet, Eva byla o pět let starší, ale nikdy si nepřipustil, že by v tom mohl být problém.

TAJNA

1.

Jakubu je ta ideja pala na pamet u četvrtak ujutro kada je kao i inače oprezno prao svoje lijepa, ravne zube (Eva, koja je upravo nosila aparatić za zube, na njima mu je zavidjela). To ga uopće nije iznenadilo, par ideja dobio je već u kupaonici – ali ovaj put ga je ta ideja potpuno obuzela. Prije par sekundi to je bio samo bljesak budalaste i lude kušnje, ali nije prošlo ni pola minute i Jakub je znao da je to definitivna odluka. Da, učinit će to.

Zadržao je dah i ispitivački i začuđeno se pogledao u zrcalo. Trebao mu je trenutak da dođe k sebi. Isplahnuo je lice ledenom vodom i s ručnikom na licu razrađivao detalje.

Kada je izašao iz kupaonice ponašao se veselo. Pogledao je gore prema Evi. Danas joj je prvi seminar počinjao tek oko podneva pa je još spavala. Ispod pokrivača joj je iskliznula lijeva noga i stršala je u prostor; bila je tridesetak centimetara iznad Jakubovih očiju: kroz glatku kožu na listu noge probijale su joj kratke, tvrde dlačice. Suzdržao se i nije ih pomilovao, već si je otišao připremiti doruček – čaj i zobene pahuljice s medem. Zdjelicu, šalicu, maleni vrč s mlijekom i posudicu sa šećerom stavio je na pladanj koji je odnio na okrugli stolić ispod kata na kojem su spavali. Opět se prisjetio što kani učiniti i skoro je ostao bez zraka od uzbuđenja. Kada je sjeo, Eva je bila točno iznad njega. Nakon selidbe je sam stavljao daske u okvir od kreveta, tako da si je mogao točno predočiti kako je izgledao prazan okvir kreveta, bez dasaka i madraca – u toj predodžbi Eva je levitirala nad krevetom.

Nasmijao se. Ovo je trebalo biti posve normalno jutro kao i svakog četvrtka, ali zbog one ideje mu se činilo da već sada živi život pomalo drukčiji od dosadašnjeg. To što je odlučio njegov je život odmah učinilo ljepšim, romantičnijim i, unatoč siromaštvu, nekako veličanstvenijim. Tek danas ujutro postao je odgovoran mladi muškarac. Jakub nije mogao shvatiti kako je moguće da mu to prije nije palo na

Debaty o optimálním věkovém rozdílu mezi partnery mu vždycky připadaly nesmyslné, a pokud tohle téma někdo načal, Jakub se diskuse neúčastnil. Měli se s Evou rádi, takže věk nebyl důležitý.

Na vysokou školu se opakovaně nedostal. Odmítl nastoupit na vojnu, a tak půl roku strávil v civilní službě, na gerontologickém oddělení městské nemocnice pomáhal sestrám zdvihat a přenášet nemohoucí pacienty. Dostal samozřejmě rukavice, ale přesto v prvních týdnech nedokázal při převozu té či oné polonahé stařeny nezavírat oči. Starší ošetřovatelky se mu smály (*přezdívaly mu nás blondáček*). Přišly i chvíle, kdy v duchu litoval, že se na rozdíl od většiny vrstevníků přece jen nepokusil získat modrou knížku, ale tyhle pochybnosti nikomu nepřiznal. Evě tvrdil, že to zvládá. O nepříjemných zážitcích příliš nemluvil, a když se ho kamarádi posměšně vyptávali, bránil se úsečnými odpověďmi nebo vzdorným mlčením. Časem pochopil, že dlouhodobý pobyt v nemocnici bude cenná životní zkušenosť. Začínal si například uvědomovat, jak soustředěná a jasná je jeho mysl, jak silný je proud jeho moči nebo jak snadno se dokáže shýbnout pro cokoliv na podlaze - a na rozdíl od stejně starých kamarádů už mu tyhle věci nepřipadaly samozřejmé. A navíc, až Eva zestárne, bude se o ni umět postarat.

Po návratu z civilní služby (vůbec netušil, že hned dvě zdravotní sestry jeho odchod z nemocnice srdceryvně oplakaly) byl několik měsíců nezaměstnaný, ale potom se mu štastnou náhodou podařilo získat práci u velké počítacové firmy. Plat sice nebyl nijak závratný, ale aspoň si konečně mohli s Evou pronajmout vlastní garsonku (Eva ještě studovala a její finanční možnosti byly značně omezené). Šlo o zvýšené přízemí, což bylo Jakubovi od začátku protivné, neboť jeho sny o bydlení se odjakživa vztahovaly k bytům v nejvyšších patrech a k půdním vestavbám. Okna naštěstí vedla do klidného vnitrobloku; malý betonový dvorek hyzdila rezivělá stavební buňka, kterou po jakési dávné rekonstrukci, jejíž stopy bylo těžké objevit, zapomněli odvézt, ale zároveň tu byl i velký platan, který Jakubovi a Evě výhled z okna přece jen trochu zkrášloval.

2.

Cestou do práce si rozvrhl nejbližší kroky: o polední přestávce se zastaví v bance, odpoledne obejde klenotnictví v centru a potom, už s diamantem, zajde do El Pasa zamluvit stůl.

Diamant. Jakub se nedokázal toho slova nabažit. Příliš toho o diamantech nevěděl, ale i tak mu připadal, že nic nevyjadřuje jeho vztah k Evě lépe

pamět.

On je imao dvadeset i jednu godinu, a Eva je bila pet godina starija od njega, ali nikada si nije dopustio da bi na to gledao kao na neki problem. Rasprave o optimalnoj razlici u godinama među partnerima uvijek su mu se činile besmislene, a ako bi netko i započeo tu temu, Jakub nije sudjelovao u diskusiji. Eva i on su se voljeli, stoga godine nisu bile važne.

Na fakultet se ni nakon nekoliko pokušaja nije uspio upisati. Odbio je ići u vojsku, pa je godinu i pol proveo u civilnoj službi, na gerontološkom odjelu gradske bolnice gdje je sestrama pomagao dizati i prenositi nemoćne pacijente. Naravno, dobio je rukavice, ali svejedno prvih tjedana nije uspio ne pritvoriti oči kada bi prevozili ovu ili onu polugolu staricu. Starije bolničarke su mu se smijale (*nadjenule su mu nadimak "naš plavokosi"*). Bilo je trenutaka kada je u sebi žalio što se za razliku od svojih vršnjaka ipak nije potradio dobiti zelenu knjižicu, ali te svoje sumnje nije nikome priznao. Evu je uvjeravao da ima sve pod kontrolom. O neugodnim iskustvima baš i nije pričao, a kada bi ga prijatelji podrugljivo o tome ispitivali, branio bi se polovičnim odgovorima ili prkosno šutio. S vremenom je shvatio da će dug boravak u bolnici biti vrijedno životno iskustvo. Počeo je na primjer biti svjestan toga koliko su usredotočene i jasne njegove misli, kako snažno teče njegova mokraća ili kako se lagano može sagnuti da bi pokupio nešto s poda – i za razliku od svojih prijatelja vršnjaka, te mu se stvari više nisu podrazumijevale. A osim toga, kada Eva ostari, znat će se brinuti o njoj.

Nakon što se vratio iz civilne službe (uopće nije slatio da će se dvije medicinske sestre srce drapajuće rasplakati zbog njegova odlaska) bio je nekoliko mjeseci nezaposlen, ali nakon toga je sretnom okolnošću uspio dobiti posao u velikoj računalnoj tvrtci. Plaća baš i nije bila vrtoglavo visoka, ali barem su on i Eva konačno mogli iznajmiti vlastitu garsonijeru (Eva je još uvijek studirala i njene financijske mogućnosti bile su poprilično ograničene). Radilo se o visokom prizemlju, što je Jakubu od samog početka smetalo jer je on oduvijek sanjao o stanovima na najvišem katu ili u potkrovju. Prozori su na svu sreću gledali na mirno dvorište unutar bloka zgrada: malo betonirano dvorište nagrđivao je zahrđali građevinski kontejner koji su nakon neke davne rekonstrukcije zaboravili odnijeti. Ali tu je bila i velika platana koja je Jakubu i Evi barem malo uljepšavala pogled s prozora.

2.

Na putu do posla odlučio je što će danas napraviti: za vrijeme podnevne pauze otići će do banke, popodne će obići draguljarnice u centru, a nakon toga će već s dijamantom u džepu otići u El Paso rezervirati stol.

Dijamant. Jakub se nije mogao zasiliti te rijeći. Nije baš puno znao o dijamantima, ali svejedno mu se

než právě diamant. Malý, ale cenný, tvrdý jako jeho odhodlání, průzračně čirý jako jeho nejlepší úmysly. Žádný jiný předmět v sobě nenesl tolik symboliky - v tom, připadalo Jakubovi neskromně, spočívala téměř genialita jeho ranního nápadu. Prsten s diamantem byl navíc klasický dárek, ale zároveň z okruhu těch, o kterých se Evě ani nesní. Jakub si byl jistý (natolik už Evu znal), že od něho v souvislosti s dvouletým výročím jejich vztahu neočekává víc než tradiční pozvání na večeři a nějakou tu kytku. Kdyby zůstalo jenom u večeře nebo pouze u květin, byla by možná nepatrnně zklamaná, ale nedala by to na sobě znát. Stejně tak věděl, že cokoliv navíc - například světřík nebo třeba cédéčko - by ji mile překvapilo.

Diamant za nějakých dvacet tisíc korun byl však mimo všechny kategorie.

Dvacet tisíc korun, to byly veškeré Jakubovy úspory (jejich větší polovinu tvořil loňský třináctý plat), ale nyní byl rozhodnutý je velkoryse investovat do života s Eviou - jako jakousi zálohu na budoucnost. Hlavně proto, že diamant byl tak jednoznačný. Slova, která si s Eviou vyměňovali, byla často nepřesná, podivně nepřiléhavá, dokonce někdy jakoby prázdná. Povídali si třeba i celou noc - a výsledkem byl jenom zmatek a chaos. Zatímco slova zamlžovala podstatu věcí, diamant byl jednoznačný. Diamant je jasnej, říkal si Jakub. Marně hledal slovo, kterým by svůj pocit vyjádřil přesněji.

činilo da ništa ne može bolje izraziti njegov odnos prema Evi nego što to može dijamant. Malen, ali vrijedan, čvrst kao njegova odluka, proziran i jasan kao njegove najbolje namjere. Nijedan drugi predmet nije u sebi sadržavao toliko simbolike – a neskromno mu se činilo da je u dijamantu sadržana skoro i genijalnost njegove jutarnje ideje. Iako je prsten s dijamantom bio klasičan dar, bio je i jedan od tih darova o kojima Eva nije ni sanjala. Jakub je bio siguran (toliko je Evu već poznavao) da ona od njega povodom druge godišnjice njihove veze ne očekuje ništa više doli tradicionalan poziv na večeru i nekakav buketić. I kada bi to proslavili samo večerom ili buketom cvijeća, možda bi bila neznatno razočarana, ali to ne bi pokazala. Ali isto tako je znao da kada bi joj poklonio štогод više – na primjer vestu ili recimo CD – bila bi ugodno iznenađena.

Ali dijamant za nekih dvadeset tisuća kruna bio je izvan svake kategorije.

Dvadeset tisuća kruna bila je sva Jakubova ušteđevina (više od pola te ušteđevine uštědio je prošlogodišnjom trinaestom plácom), ali sada je bio odlučan širokogrudno investirati u svoj život s Eviom – kao neki zalog za budućnost. Najviše zbog toga što je dijamant bio toliko jednoznačan. Riječi koje su on i Eva razmjenjivali često su bile nekako nejasne, na čudan način neprimjerene, ponekad čak i isprazne. Ponekad su pričali i po cijelu noć, a nakon razgovora bi bili samo još više zbumjeni i vladao bi još veći kaos. Dok su riječi zamagljivale bit stvari, dijamant je bio jednoznačan. Dijamant je jasan, govorio si je Jakub. Uzalud je tražio riječ kojom bi jasnije mogao izraziti svoje osjećaje.

3.

Přicházeje do práce, Jakub nečekaně zažertoval s poněkud překvapeným vrátným a také v kanceláři celé dopoledne překypoval dobrou náladou, což si Kamila, jedna z jeho mladičkých kolegyně, mylně vyložila jako nebývalý zájem; chuděra nemohla tušit, že Jakub nikdy nebyl imunnější vůči jakémukoliv flirtování než právě dnes. Pod slupkou jeho naoko přátelského vtipkování s Kamilou byl ve skutečnosti naprostý, téměř ledový nezájem, ale Jakubovi na tom nepřišlo nic divného: miloval Evu, ne Kamilu. Uvařil si čaj a snažil se zabrat do práce, ale nedokázal se koncentrovat déle než necelé dvě hodiny - už před jedenáctou se jeho myšlenky začaly znova vracet k diamantu. Hned několikrát si představil, jak bude Eva reagovat, až jí zítra, po večeři v jejich oblíbené mexické restauraci, předá tu malou elegantní krabičku (na hezké krabičce trval; v jakémse filmu viděl, jak hlavní protagonista daroval své vyvolené prsten jen tak, bez krabičky - vypadalo to lacině, jako kdyby ten prsten byl z druhé ruky), jak k němu s upřímným úžasem vzhlédne, úplně zapomene na rovnátku a otevře pusu dokořán... To už se Jakub potutelně, samolibě usmíval. Kamila jeho výraz zahlédla. Okamžitě vstala od stolu,

3.

Dolazeći na posao Jakub se neočekivano našalio s donekle iznenadenim portirom, a i u uredu je cijelo dopodne naprsto pršio od dobrog raspoloženja, što si je Kamila, jedna od njegovih mlađahnih kolegica, pogrešno protumačila kao neobičan interes; jadnica nije ni naslućivala da Jakub nikada kao danas nije bio otporan na bilo kakav flirt. Ispod njegova naoko prijateljskog zadirkivanja zapravo je bila potpuna, skoro hladna nezainteresiranost, ali Jakubu u tome nije bilo ničeg čudnog: volio je Evu, a ne Kamilu. Skuhao si je čaj i trudio se prionuti na posao, ali uspio se koncentrirati jedva dva sata – već prije jedanaest njegove su misli ponovno bile zaokupljene dijamantom. Već si je nekoliko puta zamišljao kako će Eva reagirati kada joj sutra, nakon večere u njihovu omiljenom meksičkom restoranu, preda tu malenu elegantnu kutijicu (ustrajao je na tome da dobije lijepu kutijicu; u nekom filmu je vidoj kako je glavni protagonist svojoj izabranici dao prsten samo takoj, bez kutijice – to je izgledalo jeftino, kao da je taj prsten iz druge ruke). Zamišljao je kako će Eva tada pogledati prema njemu potpuno zabezeknuto, zaboravit će na svoj aparatič i otvorit će širom usta... Sada se Jakub već nestášno, samodopadno smješkao.

naklonila se přes Jakubovo rameno, přičemž se ho jako snad pokaždé dotkla levým řadrem - ale nudný, ryze pracovní text na monitoru jeho počítače jí neposkytl žádné vysvětlení.

„Nemyslím, že už ti trochu hrabe?“ zeptala se s hranou převahou.

Její bezvýznamná replika jako by přivolala jiné, pro Jakuba mnohem důležitější otázky a pochybnosti. Diamant - je to rozumné? Není to pošetilé? Nebylo by lepší použít ty peníze třeba na stavební spoření? Nebo na pořádnou dovolenou? ptal se sám sebe, ale hned si odpovídal: Ne, to, co chci udělat, je určitě správné. Aby mohl člověk hodně vyhrát, musí hodně vsadit. Nedokázal to vysvětlit, ale cítil, že se nemýlí. Jde správnou cestou, opakoval si - a nic dalšího není důležité.

O polední přestávce oželel oběd a vydal se do banky; šel rychle, neboť se neuměl přinutit, aby zvolnil. Energicky vešel do vstupní haly, jejíž mramorová elegance, jako by jej o další krůček přiblížila k diamantu, a se sympatickou vyzývavostí čelil pohledu postaršího příslušníka bezpečnostní agentury. Podle vystaveného vzoru spěšně vypsal výběrní lístek (kolonku částka nechal zatím nevyplněnou), ale fronta před pokladnami jeho nashromážděnou energii zadržela na víc než deset minut. Nervózně přešlapoval a opakovaně se díval na hodinky. Uvědomoval si pochopitelně, že na prsten s diamantem potřebuje peníze, a tudíž i nezbytnost tohoto čekání, ale zároveň měl poněkud iracionální pocit, jako by peníze byly jen jakousi překážkou jeho koupě. Barevně vyznačená linie diskrétní zóny na podlaze mu připomínala startovní čáru. Když se konečně dostal k pokladně, sklonil hlavu k přepážce tak prudce, že čelem narazil do silného skla. Člen ochranky se popuzeně otočil po směru dunivého zvuku, avšak mladá pokladní prokázala smysl pro humor.

„To je přepadení, nebo normální výběr?“

Zdvihla obočí a v koutcích úst jí zacukalo. Jindy by se Jakub asi zasmál společně s ní, ale dnes se bůhvíproč tvářil upjatě.

„Všechno vybrat,“ požádal odměřeně a prostrčil okénkem vyplněný lístek. „Děkuji.“

Pokladní pohodila hlavou a obrátila se k obrazovce. Tradiční bílá blúzka se jí mezi knoflíčky nepatrne rozvírala, takže Jakub mohl na pár vteřin zahlédnout krajkový lem podprsenky.

„Čili ten účet rušíte?“ zeptala se.

Jakub zaváhal. Pokladní chvíli výčkávala a potom jej poněkud škodolibě informovala, že nechce-li účet úplně zrušit, musí na něm zbýt takzvaný povinný zůstatek. Slovní spojení zrušený účet znělo Jakubovi nezodpovědně, téměř zlověstně. On přece nechce rušit účty, ale koupit Evě krásný prsten.

„Tak tam ten povinný limit nechte,“ řekl.

Prsty se rozběhly po klávesnici dřív, než pokladní přikývla. Jakub měl pocit, jako by jej jeho rozhodnutí usvědčilo z malověrnosti. Neměl to přece

Kamila je primjetila njegov izraz. Isti tren je ustala od stola, sagnula se preko Jakubova ramena pri čemu ga je kao i uvijek dotakla lijevom dojkom, ali dosadan, čisto poslovan tekst na njegovu monitoru nije joj ponudio nikakvo objašnjenje.

„Nemaš li dojam da si već malo prolupao?“ upitala ga je glumeći nadmoć.

Njena beznačajna replika kod Jakuba je izazvala drukčiju, za njega puno važnija pitanja i sumnje. Dijamant - je li to razumno? Nije li to ludo? Ne bi li bilo bolje te novce iskoristiti recimo za stambenu štednju? Ili za pristojan godišnji odmor?, pitao je sam sebe, ali si je odmah odgovarao: Ne, to što želim učiniti je zasigurno ispravno. Tko ne riskira, ne profitira. Nije to mogao objasniti, ali osjećao je da se ne varu. Ide pravim putem, ponavljao je sam sebi – i ništa drugo nije važno.

Za vrijeme podnevne pauze odustao je od ručka i krenuo u banku; hodao je brzo jer se nije mogao prisiliti da uspori. Energično je ušao u predvorje čija mramorna elegancija kao da bi ga za mali korak približila dijamantu te se na simpatičan izazivački način suprotstavio pogledu starijeg pripadnika zaštitorske firme. Brzo je ispunio formular za podizanje novca prema predloženom primjerku (mjesto za svotu zasad nije ispunio), ali red pred šalterima je na više od 10 minuta zadržao njegovu nakupljenu energiju. Nervozno je tapkao na mjestu i svako malo gledao na sat. Razumljivo, postajao je svjestan toga da za prsten s dijamantom treba novce, ali i toga da mora čekati. Istodobno je imao i donekle iracionalan osjećaj, kao da bi novci bili samo neka vrsta prepreke pri njegovoj kupovini. Obojena linija na podu, koja je označavala zonu diskrecije, podsjećala ga je na startnu liniju. Kada je konačno došao do šaltera, toliko se zestoko nagnuo na nj da se čelom zabio u tvrdo staklo. Zaštitar se razjareno okrenuo u smjeru iz kojeg je došao zvuk tutnjave, ali mlada službenica je pokazala smisao za humor.

„Ovo bi trebala biti pljačka ili obična isplata novca?“

Podigla je obrve, a u kutovima usana joj se pojавio smiješak. U nekom drugom slučaju Jakub bi se nasmijao zajedno s njom, ali danas se bogzna zašto ponašao suzdržano.

„Podignuo bih sve s računa“, zamolio je odmjereno i pružio ispunjeni formular kroz prozorčić. „Hvala Vam.“

Službenica je odmahnula glavom i okrenula se prema monitoru. Tradicionalna bijela bluza neprimjetno joj se rastvarala između dugmadi, tako da je Jakub mogao na par sekundi vidjeti čipkasti rub grudnjaka.

„Vi znači zatvarate račun?“ upitala je.

Jakub je oklijevao. Službenica je sačekala trenutak i zatim ga zlurado informirala da ukoliko ne želi zatvoriti svoj račun, mora na njemu ostati takozvani obavezni ostatak. Izraz „zatvaranje računa“ Jakubu je zvučao neodgovorno, skoro zlokobno. On nije htio

jen vybrat všechno a účet úplně zrušit? Není tohle příliš opatrnické? Neustále se ujišťoval, že rovných dvacet tisíc korun, které z účtu nakonec vybral, je více než dost, a přesto jej návštěva banky podivně rozladila. Když se - s párkem v rohlíku v ruce - vrácel do práce, vrátný na něho cosi veselé volal, ale Jakub předstíral, že neslyší.

4.

V kanceláři se mezitím nakupilo několik drobných problémů, jejichž řešení údajně nesneslo odkladu, a Jakub tím pádem musel odložit původně plánované přemítání o diamantech a téměř tři hodiny telefonovat s cizími lidmi o věcech, které mu více než jindy připadaly nedůležité. S blížícím se koncem pracovní doby však na ony čtyři pěti tisícové bankovky ve své penězence myslел čím dál více. Jsem vážně frajer, uvědomil si spokojeně. Náhle zatoužil Evě zatelefonovat, ale nechtěl porušit stanovená pravidla (byl to on sám, kdo ji před časem poprosil, aby mu do práce nevolala, neboť soukromé hovory v přítomnosti kolegů vedl nerad), a tak jí alespoň poslal nebývale obsáhlou textovou zprávu - napsal jí, že to byly po jejím boku dva krásné roky a že se moc těší na zítřejší večeři.

Displej telefonu se rozsvítil prakticky vzápětí, ale ze stručnosti Eviny odpovědi čísel chlad: Já taky - hlavně na mojito a sýrové nachos! Věděl, že Eva sedí ve škole na přednášce, jenže stejně se nemohl ubránit dojmu, že svou odpověď odbyla. Snažil se sice tomu pocitu čelit, nicméně si připadal ukřivděně. On jí hodlá koupit diamant za dvacet tisíc korun - a ona se na rozdíl od něho o zítřejším výročí vůbec nezmíní. A na co se hlavně těší? Na jídlo a na koktejly... Je toho diamantu vůbec hodna?

Teprve tato otázka, jakkoliv Jakubovi prolétla hlavou současně s ostatními, jej přiměla, aby se vzpamatoval, ba dokonce zastyděl. Začal vzpomínat, jak ho Eva loni v Bulharsku zahrabala na pláži do písku, jak každou sobotu společně snídají nebo jak se jí nedávno v jedné restauraci zachytával na rovnátkách listový špenát - a zavalila jej mohutná vlna soucitu, něhy a lásky.

5.

Počítacová firma, u níž Jakub pracoval, netrvala u zaměstnanců jeho postavení na nošení obleku, takže když krátce před půl šestou vstupoval do druhého vyhlédnutého klenotnictví (z prvního odešel po páru minutách, intuitivně odrazován prachem ve výloze i tuctovým vzhledem nabízených prstenů), měl na sobě hnědé plátěné kalhoty s mnoha vyboulenými

zatvarati račune, već samo Evi kupiti krasan prsten.

„No, onda ostavite taj obavezní limit“, rekao je. Prsti su joj se rastrčali po tipkovnici i prije nego što je kumnula. Jakub je imao osjećaj da ju je njegova odluka razuvjerila. Možda je ipak trebao podići sav novac i zatvoriti račun? Nije li ovo previše oprezno? Cijelo vrijeme se uvjeravao da je ravnih dvadeset tisuća kruna koje je na kraju podigao s računa i više nego dovoljno, ali unatoč tomu ga je odlazak u banku poprilično oneraspoložio. Kada se s hot-dogom u ruci vraćao na posao, portir mu je nešto veselo uzvikivao, ali Jakub se pravio da ga ne čuje.

4.

U uredu je u međuvremenu nastalo nekoliko sitnih problema koji navodno nisu bili odgodivi te je Jakub zbog toga morao odustati od prvotnog plana da će razmišljati o dijamantima i skoro tri sata telefonirao s nepoznatim ljudima o stvarima koje su mu se više nego ikad prije činile nevažne. Kako se bližio kraj radnog vremena, sve je više mislio na četiri novčanice od pet tisuća kruna u svom novčaniku. Baš sam pravi frajer, pomislio je zadovoljno. Odjednom je poželio nazvati Evu, ali nije htio prekršiti utvrđena pravila (ta on ju je sam nedavno zamolio da ga ne zove na posao jer nije volio voditi privatne razgovore u prisutnosti svojih kolega), stoga joj je barem poslao neobično dugačku poruku – napisao joj je da je uz nju proveo predivne dvije godine veze i da se jako veseli sutrašnjoj večeri.

Ekran mobitela je zasvjetlio skoro u istom trenutku, ali iz Evina kratkog odgovora izbjjala je hladnoća: I ja isto – prije svega se veselim mojitu i nachosima od sira! Znao je da je Eva na fakultetu na predavanju, ali svejedno se nije mogao osloboediti dojma da je i suviše olako odgovorila. Trudio se doduše suprotstaviti tom osjećaju, ali svejedno je osjećao da se ponaša nepravedno prema njemu. On joj planira kupiti dijamant za dvadeset tisuća kruna – a ona se, za razliku od njega, ne želi ni dotaknuti teme njihove godišnjice. A čemu se najviše raduje? Hrani i koktelima... Je li uopće vrijedna tog dijamanta?

Tek to pitanje, koje je Jakubu proletjelo glavom zajedno sa svim ostatním pitanjima, natjeralo ga je da dođe k sebi, čak i da se na kraju posrami. Počeo se prisjećati kako ga je Eva prošle godine u Bugarskoj na pláži zakopala u píjesak, kako svake subote zajedno doručkuju ili kako joj je nedavno u jednom restoranu za aparati zapinjao špinat – i preplavio ga je snažan val suošjećanja, nježnosti i ljubavi.

5.

Računalna firma u kojoj je Jakub radio nije inzistirala od zaposlenika na njegovu položaju da nose odijela, pa je on malo prije pola šest kada je ulazio u drugu draguljarnicu (iz prve je izašao nakon par minuta, intuitivno odbijen prašinom u izlogu i mnoštvom ponuđenih prstenova) na sebi imao smeđe platnene džepice i ispranu plavu polo majicu

kapsami a sepranou modrou polokošili vojenského střihu. Byl si vědom toho, že zrovna nevypadá jako typický zájemce o diamant za dvacet tisíc korun, a jakýmsi zvráceným způsobem se tajně těšil na okamžík, kdy postarší unavená prodavačka, která se jej záhy po příchodu ujala, pochopí svůj omyl. Nakonec to však byl on, kdo se ve svém odhadu zmýlil: prodavačka jej po celou dobu obsluhovala nanejvýš vlídně a trpělivě mu z efektně nasvícených skleněných vitrín vyndávala všechny prsteny, na které ukázal. Posmutnělou melancholii, která se tu a tam objevila v jejím úsměvu, nebyl Jakub schopen postřehnout - mimo jiné i proto, že jej plně zaměstnával tragický rozdíl mezi původními představami a realitou. Všechny pořádné diamanty stály minimálně třetí tisíc korun. Vyšší věk prodavačky (v jedné chvíli ho napadlo, že by to klidně mohla být dcera některé ze stařenek, o které pečoval na ge-rontologii - podobné pěstěné dámy v návštěvních hodinách často potkával) ho však jakýmsi zvláštním způsobem uklidňoval, a tak se rozhodl, že bude upřímný.

„Mám na něj maximálně dvacet,“ přiznal.

Znělo to zklamaně i pyšně zároveň. V očích prodavačky se objevilo pochopení.

„To není vůbec málo,“ řekla vážně.

Zkušeným pohybem odklidila černý sametový obdélník s dražšími šperky, jejichž pouhá přítomnost nutila Jakuba k bolestnému porovnávání, a vytáhla jiné, tentokrát tmavomodré plato.

„Tohle jsou neméně krásné prsteny,“ pravila.

Vpravo nahore. Dvacet tisíc pět set. Našel ho. Nechtěl se ukvapit, a tak pro jistotu ještě jednou očima pomalu přejel po vyrovnanych rádcích prstenů, ale žádný z nich se mu nelíbil tolík jako ten v pravém horním rohu. Má ho.

„A jako zásnubní prsten je pro mladou dívku dokonce vhodnější. Jde o zásnubní prsten, že?“

Tohle Jakuba zaskočilo. Po celou dobu přemýšlel pouze o prstenu s diamantem. Takhle si tu otázku až dosud nepoložil, přestože - jak nyní v duchu připouštěl - měla samozřejmě svoji logiku. Stejná otázka bezpochyby zítra napadne i Evu, uvědomil si. Cítil, že se musí rozhodnout. Zdvihl obě dlaně, jako by si chtěl vyžádat ještě pář vteřin odkladu. Prodavačka omluvně pokrčila rameny.

„Já na vás stran těch zásnub rozhodně nenaléhám...“

V její tváři se objevil milý úsměv - a tentokrát jej Jakub opětoval. Pochopil, že jeho romantický nápad právě dostal druhý, mnohem významnější rozměr.

Malý trapas v bance, Evina vlažná textovka i ty větší a hezčí diamanty - to všechno bylo rázem zapomenuto. Cítil, jak v něm znova začíná růst radost.

„Ano,“ přikývl slavnostně. „Zásnubní.“

vojničkog kroja. Bio je svjestan toga da možda i ne izgleda kao netko tko je zainteresiran za dijamant u vrijednosti od dvadeset tisuća kruna i na neki izopačen način potajno se veselio trenutku kada će postarija umorna prodavačica, koja mu se posvetila odmah čim je došao, shvatiti da je pogriješila. Na kraju, on je bio taj koji je pogriješio u procjeni: prodavačica ga je cijelo vrijeme uljudno posluživala i strpljivo mu iz efektno osvijetljenih staklenih vitrina vadila sve prstenje koje je pokazao. Jakub nije mogao primijetiti otužnu melankoliju koja se ponekad pojavila u njenom osmijehu – između ostalog i zbog toga što je bio potpuno zaokupljen tragičnom razlikom između prvotnih predodžaba i stvarnosti. Svi pristojni dijamanti koštali su najmanje trideset tisuća kruna. Starost prodavačice (u jednom trenu palo mu je na pamet da bi ona bez problema mogla biti kćerka jedne od starica o kojima se brinuo na gerontologiji – slične njegovane žene često je sretao u vrijeme posjeta) na neki ga je poseban način smirivala, pa je odlučio biti iskren.

„Imam za njega maksimalno dvadeset tisuća“, priznao je.

To je zvučalo razočarano, ali istodobno i ponosno. U očima prodavačice pojavilo se razumijevanje.

„Pa to uopće nije malo“, rekla je ozbiljno.

Iskusnim pokretom pospremila je crnu baršunastu pravokutnu podlogu sa skupljim nakitom, čija je sama prisutnost Jakuba silila na bolno uspoređivanje, i izvukla drugu, ovaj put s tamnoplavim platnom.

„Ovi prsteni nisu ništa manje lijepi“, rekla je.

Gore desno. Dvadeset tisuća i petsto kruna. Našao ga je. Nije se htio prenaglići, pa je još jednom pogledom polako prošao ravnim redovima prstena, ali nijedan drugi nije mu se toliko sviđao kao ovaj u desnom gornjem kutu. Ima ga.

„A na kraju krajeva, i prigodniji je kao zaručnički prsten za mladou damu. Ovo je zaručnički prsten, zar ne?“

Jakuba je ovo zateklo. Cijelo vrijeme je razmišljao samo o prstenu s dijamantom, tako da si ovo pitanje dosad još nije postavio, iako – sada kada se zapitao duboko u sebi – zaista je bilo logično. Isto pitanje sutra će si sigurno postaviti i Eva, shvatio je. Osjećao je da se mora odlučiti. Podigao je oba dlana kao da bi htio dobiti još par sekundi odgode. Prodavačica je slegnula ramenima u znak isprike.

„Ja vas dakako ne nagovaram na zaruke...“

Na njenom licu se pojavio dražestan osmijeh – ovaj put joj je Jakub uzvratio. Shvatio je da je njegova romantična ideja upravo dobila drugu, mnogo važniju dimenziju.

Mala neugodna situacija u bance, Evina mlaka poruka i ovi veči i ljeti dijamanti – sve je to istog trena zaboravio. Osjećao je kako se u njemu ponovno rađa radost.

„Da“, kimnuo je svečano. „Zaručnički.“

6.

Jeho chůze od té chvíle spíše připomínala běh. Když dorazil do El Pasa, košile se mu lepila na záda. Stoly byly obsazené sotva z poloviny, většinou dvojicemi. Hezká, nakrátko ostríhaná servírka, na kterou se z předchozích návštěv dobře pamatoval, právě nalévala do červené keramické misky mléko - teprve teď si Jakub všiml, že si druhou rukou přidržuje na prsou malé chundelaté štěně. Pozdravil ji, postavil se vedle hliněného květináče s neuvěřitelně popraskaným starým kaktusem a bez úspěchu se snažil upoutat pozornost zaměstnaného barmana. Před časem si sice začali tykat, avšak na rychlost objednávky, říkal si v duchu rozladěně Jakub, to zřejmě nebude mít vliv... V příštím okamžiku se střetli pohledem; barman bezpochyby naznamenal Jakubovu netrpělivost, ale dál pokračoval v přípravě několika míchaných nápojů. Jakub polohlasně vzdychl. Štěně chlemtalo mléko tak dychtivě, až bílé kapky odstříkávaly na dřevěný barový pult. Měl dojem, že cítí slabý pach psí moči. Otočil se nazpět - a přímo před sebou uviděl stát jakýsi koktejl, patrně tequillu s džusem, kterou si tu obvykle dával.

„Vydechni, kámo!“ zasmál se barman.

„Chtěl jsem si jenom na zejtřek zamluvit stůl,“ odpověděl Jakub.

Barman přikývl a ukázal na sklenici: „Pozornost podniku.“

„Děkuju.“

Pití mu přišlo vhod, neboť měl opravdu žízeň; vypil brčkem skoro půl sklenice naráz. Vytáhl se na vysokou stoličku a zaposlouchal se do hudby. Koneckonců opravdu nemusí spěchat. Štěně vylízalo misku a potom se vydalo směrem k němu. Jakub očekával, že jej servírka zadrží, ale neudělala vůbec nic, přestože se štěně záhy ocitlo mimo její dosah; kdyby nyní pes sklouzl, musel by jej zachytit on. Servírka se na něho usmála. Na hřbetě ruky ucítil drsný teply jazyk. Zaváhal, ale potom přece jen vyndal ruku z kapsy, v níž měl krabičku s prstenem, a zabořil prsty do světlých chlupů. Servírka přistoupila blíž.

„Jak se jmenuje?“ zeptal se Jakub konverzačně.

Přimhouřila zelené oči.

„Hádej.“

Jakubovi byla samozřejmost jejího tykání přijemná.

„El kojot,“ řekl. „Nebo tak nějak. Oprav mě, jestli se pletu.“

Uchechtla se.

„Šípek.“

„To je krásný mexický jméno,“ poznamenal Jakub.

„Přezdíváme mu anální čípek,“ pravil barman.

Dvojice u nejbližšího stolu se trochu nuceně zasmála. Servírka nesouhlasně zavrtěla hlavou,

6.

Njegov hod je od tog trena više sličio trčanju. Kada je stigao u El Paso košulja mu se već bila zalijepila za leđa. Polovica stolova je bila zauzeta, većinom parovima. Lijepa, kratko ošišana konobarica, koje se dobro sjećao od prijašnjih posjeta, upravo je u crvenu keramičku zdjelicu nalijevala mlijeko - tek je sada Jakub primijetio da u drugoj ruci drži kovrčavo štene naslonjeno na njena prsa. Pozdravio ju je i stao pokraj glinene tegle s nevjerljivo ispučanim starim kaktusom i bezuspješno se trudio privući pozornost zaposlenog barmena. Odnedavno su na ti, ali na brzinu dobivanja naručenog, pomislio je razočarano Jakub, to očito neće utjecati... U sljedećem trenutku sreća im se pogled; barmen je bez sumnje primijetio Jakubovu nestručnost, ali je svejedno nastavio pripremati nekoliko koktela. Jakub je poluglasno uzdahnuo. Štene je tako pohlepno srkalo mlijeko da su se bijele kapljice raspršivale po drvenom šanku. Činilo mu se da osjeća blagi smrad pseće mokraće. Ponovno se okrenuo - i pred sobom vidi neki koktel, očito tequila s džusom koju je ovdje inače naručivao.

„Diši, kompa!“ nasmijao se barmen.

„Htio sam samo rezervirati stol za sutra“, odgovorio je Jakub.

Barmen je kimnuo i pokazao na čašu: „Kuća časti.“

„Hvala.“

Piće mu je baš dobro došlo jer je zaista bio žedan; na slamku je u jednom gutljaju ispijo skoro pola čaše. Popeo se na visoki stolac i zadubio u glazbu koja je svirala. Na kraju krajeva, stvarno se ne mora žuriti. Štene je polizalo zdjelicu i zatim se zaputilo u njegovom smjeru. Jakub je očekivao da će ga konobarica zaustaviti, ali nije napravila baš ništa, iako se štene brzo našlo izvan njenog doseg; kada bi se pas sada poskliznuo, on bi ga morao uhvatiti. Konobarica mu se nasmijala. Na ruci je osjetio hrapav, topao jezik. Oklijevao je, ali potom je ipak izvukao ruku iz džepa u kojoj je držao kutijicu s prstenom i zarinuo prste u svjetle dlake. Konobarica je prišla bliže.

„Kako se zove?“ pitao je Jakub pokušavajući uspostaviti komunikaciju.

Pritvorila je svoje zelene oči.

„Pogađaj.“

Jakubu je odgovaralo što se njoj podrazumijevalo da mu govori ti.

„El kojot,“ rekao je. „Ili tako nešto. Ispravi me ako griješim.“

Nasmiješila se.

„Repić.“

„To je lijepo meksičko ime“, dodao je Jakub.

„Dali smo mu nadimak analni čepić“, rekao je barmen.

Par za najbližím stolom se pomalo usiljeno nasmijao. Konobarica je u znak neslaganja zavrtjela glavom, pomilovala štene kao da bi ga htjela zaštititi

pohladila štěně, jako by je chtěla před podobnými poznámkami ochránit, a dotkla se při tom Jakubových prstů. Jakub ruku neodtáhl. Náhle ucítil cosi mnohem teplejšího - a dívka se slabým syknutím ucukla. Pod štěnětem se objevila rychle se rozšírující loužička. Servírka se natočila zády k barmanovi, podívala se na Jakuba a položila si prst na ústa. Uchopila štěně za kůži na hřbetě, nadzdvihla je a Jakub několika barevnými ubrousamy pult rychle utřel.

„Dík,“ šeptla servírka, převzala od něj mokré ubrousamy a položila štěně nazpět do proutěného košíku pod barem.

Na toaletě jej zničehonic napadlo, že by prsten - samozřejmě čistě teoreticky - mohl věnovat servírce. Byla to pochopitelně pouhá zábavná spekulace, ale přesto mu ta myšlenka málem vyrazila dech. Tohle by teprve bylo romantické gesto! říkal si Jakub. Tohle by bylo skutečně velkolepé! Koupit prsten s diamantem přítelkyni, s níž už dva roky chodí, to dokáže skoro každý - ale věnovat diamant za dvacet tisíc prakticky neznámé dívce... Ať už by to dopadlo jakkoliv, ani servírka, ani on by na to nikdy v životě nezapomněli. Vsadil by se, že by to ještě po mnoha letech vyprávěla vnoučatům: Jakub měl krásný, bláznivý nápad, byl fakt velkorysej, a především měl odvahu. A dokázal žít naplně - takoví chlapi už dneska nejsou... Přiblížil prsty k fotobuňce a z kohoutku znova vyrazil studený proud. Když zdvihl hlavu k zrcadlu, zjistil, že se usmívá, ale na zpáteční cestě k baru jej dostihl provinilý pocit, že předchozími bláznivými úvahami celý ten krásný nápad s prstenem a zasnoubením znesvětil. Sešel ze správné cesty - a měl by se na ni co nejrychleji vrátit.

Dopil koktejl, připomněl barmanovi, aby mu na zítřejší večer rezervoval některý ze stolů u okna, naposledy podrbal štěně za ušima, dotkl se v kapsě krabičky s prstenem, spěšně se rozloučil se servírkou a odešel.

7.

V pátek se Jakub probudil před šestou a už nedokázal usnout. Po chvíli převalování slezl z patra dolů, vysprchoval se a znova si prohlédl prsten. Půl hodiny si četl a potom připravil Evě snídani do postele, ale když téměř akrobaticky vystoupal s támem v rukou po dřevěném žebříku, Eva ani pořádně neotevřela oči, podrážděně cosi zamumlala a spala dál. Jakub sice věděl, že až do noci seděla nad skripty z morfologie, ale přesto se ho to dotklo. Dnešek byl přece jejich velký den - a ona ho hned na samém začátku pokazí, říkal si. Při zavírání dveří nepoužil jako vždycky klíč, nýbrž dveře přibouchl.

Do kanceláře přišel o půl hodiny dřív a v duchu se těšil, že bude aspoň chvíli sám, jenže vzápětí rozčarovaně zjistil, že Kamila už dorazila před ním. Ke všemu musel vypít velké kafe, které mu uvařila, přestože měl kávu před chvílí doma. Unikl ke svému stolu, zapnul počítač a stáhl si novou poštu, ale sotva

pred sličnim napomenama i pritom dotakla Jakubove prste. Jakub nije izmaknuo ruku. No odjednom je osjetio nešto mnogo toplije – a djevojka je zasiknula i trznula se. Pod štenetom se brzo širila mala lokvica. Konobarica se leđima okrenula prema barmenu, pogledala Jakuba i stavila prst na usta. Uhvatila je štene za kožu na leđima, podigla ga, a Jakub je brzo s nekoliko šarenih salveta obrisao šank.

„Hvala“, šapnula je konobarica, uzela od njega mokre salvete i stavila štene natrag u košaricu pod šankom.

Na toaletu mu je iz čista mira palo na pamet da bi prsten – svakako, samo čisto teoretski – mogao pokloniti i konobarici. Bila je to, naravno, puka zabavna spekulacija, ali svejedno je zbog te pomisli skoro ostao bez zraka. Tek to bi bio pravi romantični čin! govorio si je Jakub. To bi zaista bilo predivno! Kupiti prsten s dijamantom djevojci s kojom hodaš već dvije godine, to mogu skoro svi – ali pokloniti dijamant za dvadeset tisuća kruna skoro nepoznatoj djevojci... I kako god da bi to završilo, ni konobarica ni on to nikada ne bi zaboravili. Dao bi se kladiti da bi to nakon mnogo godina još pričala svojoj unučadi: Jakub je imao krasne, lude ideje, bio je zaista velikodušan, ali prije svega je bio hrabar. I uspijevalo mu je živjeti punim plućima – takvih muškaraca danas više nema... Približio je prste fotočeliji i iz slavine je ponovno potekla hladna bujica. Kada je podigao glavu prema ogledalu, shvatio je da se smiješi, ali na povratku do šanka obuzeo ga je osjećaj krivnje jer je prijašnjim ludim mislima oskrvruo cijelu tu lijepu ideju vezanu uz prsten i zaruke. Skrenuo je s pravog puta – i trebao bi se čim prije vratiti na nj.

Ispio je koktel, napomenuo barmenu da mu za sutrašnju večeru rezervira jedan stol kraj prozora te na kraju još počeškao štene iza ušiju, dotaknuo je u džepu kutijicu s prstenem, na brzinu se oprostio od konobarice i otišao.

7.

U petak ujutro se Jakub probudio več prije šest i nakon toga više nije mogao zaspati. Nakon što se malo prevrtao u krevetu, sišao je s kata, otuširao se i još jednom pogledao prsten. Potom je pola sata čitao te pripremio doručak da ga odnese Evi u krevet. Ali kada se s pladnjem u ruci skoro poput akrobata uspinjao drvenim ljestvama, Eva nije ni potpuno otvorila oči, već je samo nešto razdraženo promumljala i nastavila spavati. Iako je znao da je do dugo u noć sjedila nad skriptom iz morfologie, ovo ga je svejedno pogodilo. Danas je naime bio njihov dan – a ona ga je upropastila več na njegovu samom početku, govorio si je. Kada je zatvarao vrata, nije kao inače koristio ključ, već ih je samo zatvorio.

U ured je došao pola sata ranije i duboko u sebi se veselio da će bar malo biti sam, ali ubrzo je razočarano shvatio da je Kamila več stigla prije njega. Uza sve to morao je popiti i veliku kavu koju mu je

se zasmál jakémusi internetovému vtípku, už měl Kamili opět za zády. Nepatrň se napřímlí a přimhouřil oči. Jestli se mě dotkne, tak už vážně... Na pravé tváři ho zašimraly vlasy a současně ucítí její parfém - i to, jak se k němu tiskne. Vystrčil lokty dozadu, oběma rukama sevřel hrany melaninové stolní desky a prudce se i s kolečkovou židlí odstrčil. Kamila polekaně odskočila.

„Prestaň po mně konečně lízt!" zasyčel.

Hleděl jí do tváře a pozoroval, jak rudne. Zamáchala rukama a vyrazila z kanceláře na chodbu.

Jakub sevřel ruku v pěst a udeřil do stolu - ale to už věděl, že to přehnal. Zbytečně si vyrobil problém, který nebude umět vyřešit. Jak s tou nánou teď bude osm hodin denně sedět v jedné místnosti? Prokristápána! V příští chvíli ho napadlo, že by prsten mohl věnovat jí. Zavrtěl hlavou a ušklíbl se. To už ho může klidně dát tomu příblízmu vrátnýmu... Položil si čelo do dlaní. Život byl zase záhada. Vůbec nechápal, z jakého důvodu před chvílí tak vybuchl. Proč se vždycky všechno tak zkomplicuje? promluvil polohlasem.

Znělo to vyčítavě.

8.

Když přišel domů, Eva už se kráslila v koupelně. Bylo znát, že se na výroční večeři těší, a navíc ho dodatečně pochválila za nachystanou snídani. Začínalo se to obracet k lepšímu.

Oblíbený stůl v El Pasu měli připravený včas, a barman jim dokonce přinesl protekčně velkou červenou svíčku.

„Díky," řekl Jakub. „Dej si panáka na mě."

Barman přikývl.

„Ne že bych ho dneska nepotřeboval," poznamenal bez dalšího vysvětlení.

Zapálil svíčku a odešel. Eva se pátravě rozhlížela.

„Kytička nebude?" zeptala se škádlivě.

„Ne," pravil Jakub tajuplně. „Kytička nebude."

Svěsila koutky úst, ale Jakub věděl, že smutek jenom předstírá.

„Bude něco jiného," nevydržel to.

Zamýšlel předat Evě prsten co nejdříve, nejlépe ještě před přípitkem, aby večeře už od samého počátku dostala patřičně slavnostní ráz. Obával se, že kdyby Evi požádal o ruku například až po moučníku, čekala by je nejdříve úplně běžná banální konverzace, címž by byl celkový dojem z tohoto historického večera bezpochyby slaben. Hned proto začal vyhlížet nejbližšího z číšníků - avšak záhy zjistil, že přinejmenším u dvou dalších stolů se hosté pokouší o totéž. V duchu doufal, že obsluha bude dneska večer bez problémů. Eva odložila jídelní lístek.

„Už to víš?" zeptal se s úsměvem.

skuhala, iako je jednu popio već doma. Pobjegao je k svojem stolu, upalio računalo i preuzeo novu poštu, ali tek što se nasmijao nekoj internetskoj fori, Kamila mu je već bila ponovno iza leđa. Neprimjetno se izravnao i lagano sklopio oči. Ako me dotakne, onda stvarno... Po desnoj strani lica poškakljala ga je njena kosa, a istovremeno je osjetio i njen parfem – ali i to kako se stišće uz njega. Gurnuo je laktove unatrag, s obje ruke stisnuo brid stolne daske i snažno se odgurnuo na stolcu s kotačićima. Kamila se prestrašeno pomaknula.

„Prestani konačno više sliniti po meni!" prosiktao je.

Gledao ju je u lice i promatrao kako se crveni. Zamahnula je rukama i izašla van u hodnik.

Jakub je stisnuo šaku i lupio njome po stolu – ali znao je da je pretjerao. Nepotrebno si je stvorio problem koji neće znati riješiti. Kako će sada s tom glupačom sjediti osam sati dnevno u istoj prostoriji? Zaboga! U sljedećem trenutku mu je palo na pamet da bi prsten mogao pokloniti baš njoj. Odmahnuo je glavom i ironično se nasmiješio. Onda bi ga mogao dati i onom priglupom portiru... Oslonio se čelom na dlan. Život je opet bio tajna. Uopće nije shvaćao zašto je prije tako planuo. Zašto se sve uvijek tako zakomplificira? progovorio je poluglasno.

To je zvučalo kao prigorov.

8.

Kada je došao kući, Eva se već uređivala u kupaonici. Bilo je očito da se veseli današnjoj večeri, a osim toga ga je i dodatno pohvalila za pripremljeni doručak. Nekako je sve krenulo nabolje.

Obećani stol u El Pasu bio je pripremljen na vrijeme, a barman im je preko veze donio i veliku crvenu svijeću.

„Hvala," rekao je Jakub. „Popij neku žesticu na moj račun."

Barmen je kimnuo.

„Pa nije da mi takvo nešto danas nije potrebno," napomenuo je bez daljnog objašnjenja.

Upalio je svijeću i otišao. Eva se znatiželjno ogledavala oko sebe.

„Buket cvijeća neću dobiti?" upitala je zadirkujući.

„Ne," rekao je Jakub tajanstveno. „Cvijeće nećeš dobiti."

Namjestila je tužni izraz lica, ali Jakub je znao da samo glumi.

„Dobit ćeš nešto drugo," više nije mogao izdržati.

Razmišljao je da joj prsten da čim prije, najbolje bi bilo još prije aperitiva, kako bi večera već od samog početka bila svečana kako i priliči. Bojao se da, kada bi je zaprosio na primjer tek nakon što pojedu kolač, prvo bi uslijedio posve uobičajen banalan razgovor, čime bi bez sumnje sveukupni dojam ove povijesne večeri izgubio na svom značaju. Zbog toga je odmah počeo tražiti nejbližeg konobara – ali je shvatio da gosti za najmanje dvama obližnjim stolovima pokušavaju to isto. U sebi se nadao da s poslugom

„Znám to z paměti.“

Jakuba napadlo, zda v těch slovech nebyla skrytá výčitka. Možná by opravdu měli začít chodit i někam jinam. Konečně se objevila servírka - byla to ona dívka ze včerejška. Jakub by byl raději, kdyby měla dneska večer volno, ale musel to brát tak, jak to bylo.

„Ahoj,“ řekl přátelsky. Jak se má El Kojot?“

„Šípek,“ opravila ho automaticky, bez úsměvu. „Jmenoval se Šípek.“

Sevřela rty a dvakrát polkla. Teprve nyní si Jakub všiml, že má oteklé oči.

„Umřel,“ řekla. „To nic, nemoh jsi to vědět.“

Jakub viděl sám sebe, jak odsunuje židli a vstává. Když si na tu huňatou kuličku vzpomněl, sevřel se mu krk.

„Máte vybráno?“ zeptala se servírka a rozplakala se.

Jakub jí položil ruku kolem ramen a jemně, ale důrazně si ji přitáhl k sobě - nebylo to poprvé, co někoho utěšoval. Servírka se jeho tlaku poddala: přitiskla mu tvář na prsa a hlasitě zaúpěla. Celá restaurace zaraženě ztichla. Eva svraštěla obočí, naklonila hlavu na stranu a ukázala Jakubovi obrácené dlaně. Za dva roky, co spolu byli, uměl už přeložit všechna její gesta, toto nevyjímaje. A tohle je jako co? znamenalo doslova. Snažil se jí odpovědět klidem, který měl v očích. Dělám jenom to, co musím, říkal jí svým pohledem, ale ona nesouhlasně zavrtěla hlavou.

„No, protože je úplně blbá!“ uslyšel barmanův zlostný šepot.

Jakub ucítil nával horka a zatoužil barmana uhodit. Nadechl se a pohlabil servírku po mokré tváři. „Pojď se umejt,“ řekl tiše.

Pohlédl znova na Evu, vzal servírku zlehka za loket a odvedl ji na dámské toalety k umývadlům. Zatímco si stříkala vodu na obličej, vytáhl ze zásobníku několik papírových ručníků a čekal; volnou rukou přitom zajel do kapsy a ukazováčkem se dotkl krabičky s prstenem. Dívka se napřímila a otočila se k němu. Voda jí stékala po krku dolů, oranžové tričko měla celé zmáčené. Vzájemně se pozorovali.

„Spadnul mi z baru,“ konstatovala. „Chvíli nato, co jsi odešel.“

„Z baru? Jak se moh zabít, když spadnul z baru?“

Pokrčila rameny.

„Veterinář mi to taky nevěřil.“

Podal jí papírový ručník a ona se do něj vysmrkala.

„Hrozně se mi líbilo, že ses včera neštítil těch počuranejch ubrousků,“ řekla.

Vypadalo to, že znova začne plkat. Jakub vzal její bradu mezi prsty a zdvihl ji vzhůru.

Život je naprostá záhada, napadlo ho mezi polibky.

danas navečer neče biti nikakvih problema. Eva je odložila jelovník.

„Već znaš?“ upitao je s osmijehom.

„Znam to napamet.“

Jakubu je palo na pamet da je u tim riječima možda skriven prigovor. Možda bi zaista trebali početi odlaziti na neko drugo mjesto. Konačno se pojavila konobarica – bila je to ona djevojka od jučer. Jakubu bi više odgovaralo da ona danas navečer ima slobodno, ali morao se pomiriti sa situacijom kakva je bila.

„Bok“, rekao je prijateljski. „Kako je El Kojot?“

„Repić“, ispravila ga je odmah, bez smiješka. „Zvao se Repić.“

Stisnula je usne i dva puta progutala.

Tek sada je Jakub primijetio da su joj oči otekle.

„Umro je“, rekla je. „Nema veze, nisi to mogao znati.“

Jakub je video sam sebe kao odguruje stolac i ustaje. Kada se prisjetio te čupave kuglice, nešto ga je stisnulo u grlu.

„Jeste li već izabrali?“ upitala je konobarica i rasplakala se.

Jakub joj je stavio ruku oko ramena i nježno je, ali naglašeno privukao k sebi – nije to bilo prvi put da je nekoga tješio. Konobarica se prepustila njegovom stisku: pritisnula je lice na njegova prsa i glasno zajecala. Cijeli restoran je zaprepašteno utihnuo. Eva je nabrala obrve, naklonila hlavu u stranu i pokazala Jakubu izokrenute dlanove. Nakon ove dvije godine što su bili zajedno, znao je protumačiti sve njene geste, pa takо i ovu. A što je sad ovo? značilo je to doslovno. Trudio se odgovoriti joj mirnim pogledom. Radim samo ono što moram, govorio joj je tim svojim pogledom, ali ona je odmahnula glavom.

„Ma, to je zato što je užasno glupa!“ čuo je barmenov zloban špat.

Jakub je osjetio val vrućine i poželio udariti barmenu. Udahnuo je i pomiloval konobaricu po mokrom licu. „Dođi se umiti“, rekao je tiho. Ponovno je pogledao Evu, primio konobaricu lagano za lakan i odveo je u ženski toalet do umivaonika. Dok si je vodom polijevala lice, izvadio je iz kutije nekoliko papirnatih ručníků a čekao; slobodnom rukou je pritom posegnuo u džep i kažiprstom dotaknuo kutijicu s prstenem. Djevojka se uspravila i okrenula se prema njemu. Voda joj je tekla niz vrat, a narančasta majica bila joj je potpuno mokra. Uzajamno su se promatrali.

„Pao mi je sa šanka“, konstatirala je. „Tren nakon što si otišao.“

„Sa šanka? Kako je mogao umrijeti od pada sa šanka?“

Slegnula je ramenima.

„Veterinar mi isto nije vjerovao.“

Pružio joj je papirnatý ručník, a ona je u njega ispuhala nos.

„Jako mi se svidjelo što ti se jučer nisu gadile one popišane salvete“, rekla je.

Izgledalo je kao da će ponovno zaplakati. Jakub je prstima primio njenu bradu i podigao je.

Život je potpuna tajna, palo mu je na pamet dok ju je ljubio.

PREVELA: MARTINA MATEČIĆ
MMATECIC@GMAIL.COM

[povratak na sadržaj](#)

ANNA ŚWIRSZCZYŃSKA - IZBOR IZ POEZIJE

Poljska spisateljica poezije, drame, proze i djela za djecu i mladež, poznata i kao Anna Swir, rođena je 1909. u Varšavi, a preminula 1984. u Krakovu. Od najmlađih dana bila je u bliskom kontaktu s umjetnošću. Studirala je na Varšavskom sveučilištu, a već od 1930. njezine se pjesme objavljaju u kulturnim časopisima te 1936. postaje članicom Saveza poljskih pisaca.

Prvu zbirku pjesama objavila je 1936. pod nazivom *Pjesme i proza*, druga zbirka – *Sabrana lirika* nastala je za vrijeme rata i izašla 1958., a od 1960. do 1980. Anna Świrszczyńska objavila je još šest zbirki.

Za vrijeme okupacije zarađuje radeći razne poslove, ali ne prestaje s literarnim radom. Tako je 1942. nagrađena za pjesmu *Godina*, a 1943. nastaje jedno od njezinih najboljih scenskih djela, *Orfej*.

Konspiraciji doprinosi sudjelovanjem u ilegalnim izdavaštima i časopisima, pišući bajke i romane u stilu za djecu, a imala je u planu i ciklus povijesnih romana za mladež. Mladom čitatelju važne su i njezina stihom pisana poljska povijest i povijesne legende.

Za vrijeme Varšavskog ustanka radi kao bolničarka, a nakon rata, početkom 1945., seli u Krakov gdje ostaje do kraja života. Ondje piše za mnoge časopise, surađuje s Poljskim radiom i piše scenarije za animirane filmove.

OSTATNIE POLSKIE POWSTANIE

Opłakujemy godzinę,
kiedy się wszystko zaczęło,
kiedy padł pierwszy strzał.
Opłakujemy sześćdziesiąt trzy dni i sześćdziesiąt trzy
nocy
walk. I godzinę,
kiedy się wszystko skończyło.
Kiedy na miejsce, gdzie żyło milion ludzi,
przyszła pustka po milionie ludzi.

POSLJEDNJI POLJSKI USTANAK

Opłakujemo sat,
kada je sve počelo,
kada je pao prvi pucanj.
Opłakujemo šezdeset tri dana i šezdeset tri noći
borbe. I sat,
kada se sve svršilo.
Kad je na mjesto, gdje živjelo je milijun ljudi,
došla praznina nakon milijun ljudi.

STRZELAĆ W OCZY CZŁOWIEKA

pamięci Wieśka Rosińskiego

Miał piętnaście lat,
był najlepszym uczniem z polskiego.
Biegł z pistoletem
na wroga.

Zobaczył oczy człowieka,
powinien był strzelić w te oczy.
Zawahał się.
Leży na bruku.

Nie nauczyli go
na lekcjach polskiego
strzelać w oczy człowieka.

PUCATI U ČOVJEKOVE OČI

u sjećanje na Wieśka Rosińskog

Imao je petnaest,
bio najbolji učenik poljskoga jezika.
Trčao s pištoljem
na neprijatelja.

Ugledao čovjekove oči,
trebao pucati u te oči.
Oklijevao je.
Leži na pločniku.

Nisu ga naučili
na satu poljskoga jezika
pucati u čovjekove oči.

NIEISTNIEJĄCY

Gdzie jesteś, przyjacielu
czysty jak rośliny,
wierniejszy
niż własne ciało.

NEPOSTOJEĆI

Gdje si, prijatelju
čist kao biljka,
vjerniji
od vlastita tijela.

Miliony ludzi rodzi ziemia,
ale ty się nie urodziłeś.

Nie ma
nawet ciszy oczekującej na twój głos,
nawet przestrzeni
oczekującej na cień poruszenia się
twojej ręki.

NIEISTNIEJĄCY,
przyjdź do mnie.

DZIECI SIĘ ZADZIWIĄ

Cicho
zamknęły się drzwi za odchodzącym.
Nie obudziły się
śpiące dzieci.

One dopiero rankiem się zadziwią,
że tak cicho
zawalił się w nocy
ich dom.

WIECZOREM PO WYPŁACIE

Wsadza rękę
do kieszeni marynarki
śpiącego.

Liczы pieniędze.
Płacze.

SAMOBÓJSTWO

Za mało jest we mnie powietrza.
Otwieram
wszystkie swoje okna
i drzwi.

Trzeba będzie także
zburzyć dach, fundament
i ściany.

Mam przecież prawo do powietrza.

DAŻENIE DO ŚRODKA

Środek też ma swój środek.
Chcę dojść do środka tego środka.
Środek tego środka
też ma swój środek.
Chcę dojść
do środka wszystkich środków.

Milijune ljudi rodi zemlja,
ali ti se nisi rodio.

Nema
ni tišine što očekuje tvoj glas
ni prostora
što očekuju sjenu pokreta
tvoje ruke.

NEPOSTOJEĆI,
priđi mi.

DJECA ĆE SE ZAČUDITI

Tiho
Zatvorila su se vrata za odlazećim.
Nisu se probudila
uspavana djeca.

Ona će se tek ujutro začuditi,
što tako tiho
preko noći srušio se
njihov dom.

NAVEĆER POSLIJE PLAĆE

Stavlja ruku
u džep sakoa
onoga koji spava.

Broji novce.
Plače.

SAMOUBOJSTVO

Premalo je u meni zraka.
Otvaram
sva svoja okna
i vrata.

Trebat će i
srušiti krov, temelj
i zidove.

Ipak imam pravo na zrak.

TEŽNJA SREDIŠTU

I središte ima svoje središte.
Želim doći do središta tog središta.
Središte tog središta
također ima svoje središte.
Želim doći
do središta svih središta.

Gdzie jest oś koła,
gdzie jest pestka owocu,
gdzie jest język u wagi,
gdzie jest sedno.

Muszę dojść do najbardziej środkowego miejsca
w raju środka,
w niebie środka,
w kulistym bogu środka,
w bogu środka okrągłym
jak pępek.

ŁZY

Stara kobieta płacze
utula się w płakaniu
jak ptak w gnieździe.
Osuwa się
w głębokość płaczu.
Zanurza się z głową
w ciemne zanurzenie.
Łzy biegną po jej twarzy
jak małe ciepłe zwierzątka.
Głaszczą starą twarz
litują się.

Ostatnia rozkosz
łez.

KOBIETA MÓWI O SWOIM ŻYCIU

Wiatr mnie pędzi po drogach,
wiatr, bósto odmiany
o dmuchających policzkach.
Kocham ten wiatr,
cieszę się
odmianom.

Chodzę po świecie
we dwoje albo sama
i miłe mi są jednakowo
tęsknota i śmierć tęsknoty,
która nazywa się spełnienie.

Czegoś jest we mnie za dużo.
Przelewam się przez brzegi
jak drozdze. Drozdze mają
swój własny rodzaj szczęścia.

Idę, ciągle idę,
czasami przyłącza się do mnie mężczyznna.
Idziemy razem,
on mówi, że to do śmierci,
potem gubi się o zmroku
jak rzecz nieważna.

Gdje je os kruga,
gdje je koštica voća,
gdje je pokazivač vage,
gdje je suština.

Moram doći do najsredišnjeg mesta
u raju središta,
u nebu središta,
u sferno središte boga,
u bogu središta okruglom
kao pupak.

SUZE

Stara žena plače
uvukla se u plakanje
kao ptica u gnijezdu.
Klizi
u dubinu plače.
Uranja glavom
u tamnu dubinu.
Suze joj lijevaju niz lice
kao male tople zvjerke.
Miluju naborano lice
suosjećajno.

Posljednji zanos
suza.

ŽENA GOVORI O SVOM ŽIVOTU

Vjetar me goni po cestama,
vjetar, božanstvo promjene
zapuhnutih obrazu.
Velim taj vjetar,
radujem se
promjenama.

Hodam svijetom
udvoje ili sama
i jednak su mi drage
čežnja i smrt čežnje,
koju zovu ispunjenjem.

Nečega je u meni previše.
Prelijevam se preko rubova
kao kvasac. Kvasac ima
svoju vlastitu vrstu sreće.

Idem, stalno idem,
ponekad mi se pridruži muškarac.
Idemo zajedno,
on govori da je to do smrti
potom nestaje u sumraku
kao stvar nevažna.

Idę sama,
potem znów na zakręcie
zjawia się nowy towarzysz.

Idę, ciągle idę,
wiatr mnie pędzi po drogach.
Na moich drogach
zawsze wieje wiatr.

JESTEM NAPEŁNIONA MIŁOŚCIĄ

Jestem napełniona miłością,
jak wielkie drzewo wiatrem,
jak gąbka oceanem,
jak wielkie życie cierpieniem,
jak czas śmiercią.

MIGOCĄ WNĘTRZNOŚCI

Dałeś mi rozkosz,
dałam ci rozkosz.
Niepokalani
patrzmy na siebie
oczami.

W ciele moim i w ciele twoim
świeci jak bursztyn
czysta płeć.
Pod skórą
migocą wnętrzności.

Dałeś mi czystość,
dałam ci czystość.
Największą czystość
świata.

[povratak na sadržaj](#)

Idem sama,
potom se opet na skretanju
pojavi nova pratnja.

Idem, stalno idem,
vjetar me goni po cestama.
Na mojim cestama
uvijek puše vjetar.

NAPUNJENA LJUBAVLJU

Napunjena sam ljubavlju,
kao veliko stablo vjetrom,
kao spužva oceanom,
kao velik život patnjom,
kao vrijeme smrću.

TREPERE UTROBE

Pružio si mi užitak,
pružila sam ti užitak.
Neokaljani
gledamo se
očima.

U tijelu mome i u tvom tijelu
svijetli kao jantar
čist spol.
Pod kožom
trepere utrobe.

Pružio si mi čistoću,
Pružila sam ti čistoću.
Na svijetu
čistoću najveću.

PREVELA: AMALIJA ŽIŽIĆ
AMALIJAZIZ@GMAIL.COM

DUŠAN DUŠEK - POLOHA PRI SRDCI

Dušan Dušek, rođen 1946. godine u mjestu Gbelce na jugozapadu Slovačke, suvremen je slovački prozaist, filmski scenarist, pjesnik te autor radio drama. Diplomirao je studij kemije i geologije na Prirodoslovnom fakultetu Sveučilišta Komenskoga u Bratislavi. Radi kao profesor na Muzičkoj akademiji u Bratislavi. Pripovijetka *Poloha pri srđci* (čiji prijevod donosimo pod naslovom *Mjesto pokraj srca*) objavljena je 1982. godine u istoimenoj zbirci pripovjedaka. Dušeka se smatra poetskim realistom – on u svojim djelima iz detalja stvara složeni mozaik koji istovremeno govori o ljepoti, ali i tužnim stranama ljudskog života tako što tematizira humanističku koncepciju čovjeka kombinirajući realne motive i maštu koji nerijetko obuhvaćaju i nonsens.

POLOHA PRI SRDCI

Statočný cínový vojačik nezomrel. Dostal vychádzku. Na uniforme mal deväť vreciek, z toho tri na nohaviciach a šesť na saku - a práve jedno z tých šiestich, vnútorné na ľavej strane, bolo prázdne, nič v ňom nenosil. Na vine bol list: vojačik si šetril vrecko, lebo čakal na odpoveď od istej Adelky, ktorá už tretí mesiac meškala. A potom aj poloha: rovno pri srđci. Keď ho nikto nevidel, zašiel rukou do vrecka, do tmy, akú mal aj pod viečkami, lebo zavrel oči, a opatrne, len po milimetroch, približoval palec k ukazováku a spolu s nimi dúfal, že zacíti hodváb obálky; sám nevedel prečo, ale od začiatku sa mu zdalo, že list od Adelky môže byť len z hodvábneho papiera. Napokon sa prsty dotkli a zlepili bruškami, znova prázdro luskli, vojačik sa rýchlo obzrel, či ho nikto nevidel. Všetci ostatní už listy mali a nosili ich v tom vrecku, iba jeden desiatník (dva roky ženatý) mal namiesto mozgu karfiol a nosil ich v nohaviciach, kde sa krčili na jeho veľkom zadku.

Vojačik bol slobodník: slobodník absolvent. Aj ostatní z izby boli absolventi s hodnostami slobodníkov, až na veliteľa izby, ktorý bol desiatník a ktorému sa na koniec listov trasľavým paličkovým písmom podpisoval dvojročný syn BOBO. Vojačik bol sám. Všetci ostatní už dávno dostávali listy alebo aspoň pohľadnice, iba vojačik nedostal, lenže všetci mali od koho, iba vojačik nemal, vlastne mal, všetci vedeli, že má, iba vojačik vedel, že nemá.

Už po prvom týždni, keď sa trochu zoznámili, začal sa ho najprv desiatník a potom aj ďalší vypytovať: „Zase nič? Stále? Nepíše?“ A druhý mu odpovedal: „Piše, píše, ale nepíše! Už je iný na jej pekáči!“ Nato sa dali do reči aj ostatní, najprv tretí a potom aj štvrtý, začali si vymýšľať: „Čo asi tak robí, čo? No, čo? Otvorila trafiku. A jak sa to volá?“

Desiatník si sadol na posteľ, zvalil sa a čítal list od svojej ženy; zrazu povedal: „Samčí sa!“ V oknách izby zhasívali oblaky. „Nepovieš?“

MJESTO POKRAJ SRCA

Postojani kositreni vojnik nije umro. Dobio je izlaz. Na uniformi je imao devet džepova, od toga tri na hlačama i šest na sakou i upravo je jedan od tih šest džepova, unutarnji na lijevoj strani, bio prazan, ništa u njemu nije imao. Za to je bilo krivo pismo: vojnik je čuvao džep jer je čekao odgovor stanovite Adelke koji je kasnio već treći mjesec. A zatim i mjesto: točno pokraj srca. Kada nitko ne bi gledao, posegnuo bi rukom u džep, u mrak, kakav mu je bio i pod vjeđama jer je sklopio oči, i oprezno, milimetar po milimetar primicao palac kažiprstu nadajući se zajedno s njima da će osjetiti svilenu omotnicu; ni sam nije znao zašto, ali od početka mu se činilo da Adelkino pismo može biti samo od svilenoga papira. Prsti su se napokon spojili i zalijepili jagodicama, ponovno zapucketali u prazno, vojnik se brzo osvrnuo nije li ga tko vidi. Svi su ostali pisma već dobili i nosili ih u tom džepu, samo je jedan desetnik (dvije godine u braku) imao karfiol umjesto mozga i nosio ih u hlačama koje su se gužvale na njegovo velikoj stražnjici.

Vojnik je bio razvodnik: razvodnik apsolvent¹. I ostali u sobi bili su apsolventi s činom razvodnika, osim zapovjednika koji je bio desetnik i kojemu se na kraju pisama velikim grbavim slovima potpisivalo dvogodišnji sin BOBO. Vojnik je bio sam. Svi su ostali već odavno dobivali pisma ili barem razglednice, jedino vojnik nije dobio, jer svi su imali od koga samo vojnik nije imao, zapravo imao je, svi su znali da ima, jedino je vojnik znao da nema.

Već nakon prvoga tjedna, kada su se malo upoznali, najprije ga je desetnik počeo ispitivati, a zatim i svi ostali: „Još ništa? Opet ništa? Ne piše?“ A drugi mu je odgovarao: „Piše, píše, ali ne piše! Već je smotala drugoga!“ Zatim su počeli pričati i ostali, najprije treći, a onda i četvrti, počeli su izmišljati: „Što pak radi, što? No, što? Otvorila je dučan. A kako se ono zove?“

¹ Čin koji je u socijalističkoj Čehoslovačkoj dobivao vojnik sa skraćenim vojnim rokom zahvaljujući tomu što je tijekom visokoškolskoga studija odslušao predavanja i položio ispit na tadašnjoj vojnoj katedri. Ovisno o ocjeni dobivenoj na ispitu dodijeljen mu je čin.

Vujačik trepol: „Adelka.“ „A nie Adela?“

„No, kamarát,“ povedal ešte ktosi. Na druhý deň sa všetko opakovalo a na tretí zase - také isté reči, také isté súmraky. „Zase nič?“

Desiatník vytiahol zo zadného vrecka pokrčený list, spadol na posteľ a číhal, postupne si všetci zapálili, postupne sa šerilo.

„Daj si povedať! Napiš nejakému kamošovi, nech ti napíše, čo a jak! To máš najlepšie!“

A druhý sa pridal: „Fiky, fiky!“

Na konci nosa sa mu rozžeravil koniec cigarety; a desiatník skríkol: „Samčí sa!“

„Adelka, Adelka,“ ozvalo sa z kúta.

Do večere ešte stále chýbali dve cigarety, ale vojačik nič nehovoril - a tak stíchl a zase zažili prírodný úkaz, na ktorom tak usilovne pracovali: z dymu sa stal súmrak, zo súmraku dym, a noc zatiaľ meškala, vzduch pod oknom sladol od cukrových hlasov hrdličiek, až to niektorý z nich nevydržal a rozprával, čo a kde a s kým, koľko ráz a ako; čas sa znova pohol.

Vujačik sedel v ráme okna, číhal noviny a vlastne spal, pred očami sa mu vynáral iba jeden riadok, ako nepriateľ, ktorý stále uniká a pritom načúva, márne skúšal čítať ďalej, dostal sa len na začiatok odseku a vždy znova zadriemal. Nijakú Adelku nemal; mal len spomienky, ktoré mu na pavúčich nohách behali po obrovskej pavučine pamäti, až mu z vrások okolo úst a očí utkali pári úsmevov - lepšie povedané: mal spolužiačku Adelku, s ktorou nič nemal. Raz ju držal za ruku a raz boli spolu v kine; na viac nemal odvahu. Pri druhých mal viac odvahy, ale pri tých sa mu zase nezvieraťo hrdlo a v ňom všetky rúry, mohol dýchať, koľko chcel, čo pri Adelke nemohol, a raz sa skoro zadusil. Spomienka na Aclel-kinu ruku bola spomienkou jeho pravej ruky, lenže čo už tá odvtedy držala, jednu spomienku za druhou, a predsa si pamätala, ako sa v nej potila jedna menšia ruka, ako sa dve ruky spolu potili. Sklamal ju; aj seba; nemal odvahu; a spomienky mali čoraz tenšie nohy a čoraz tichšie behali po jeho pavučinách v pamäti, až raz celkom prestali. Ale potom narukoval a dostal sa do izby slobodníkov, ktorým velil desiatník a jeho listy v zadnom vrecku nohavíc, stačil jeden týždeň - a hned si na Adelku spomenul. Napísal jej. No nedostal odpoveď. Po dvoch ďalších týždňoch, keď mu v polospánku vyletelo z úst jej meno, začali si všetci slobodníci z neho uťahovať, ale ešte väčšmi z Adelky. Po mesiaci sa ich kasárenský život ustánil - a s ním aj počasie, stále bolo pekne - ráno, obed, unavené kroky septembra, po rozkaze pošta a s ňou reči o akejsi Adelke. A tak jej napísal. A nedostal odpoved.

Zo začiatku si z toho nič nerobil, prečo by mu mala písť, no potom prišlo smutné počasie a po kopcoch behal október, svet sa strácal v ranných hmlách - a vojačik vo svete. Pošty stále pracovali a zapíňali vrecká slobodníkov listami a pohľadnicami, desiatník mal zadné vrecko prepcháte, akoby mu

Desetník je sjeo na krevet, izvalio se i, pročítavši ženino pismo, najednom rekao: „Oprašuje se!“

Na prozorima su se gasili oblaci.

„Nečeš reči?“

Vojník se izlanuo: „Adelka.“

„E, moj prijatelju“, reče još netko.

Idućega dana sve se ponovilo, a trećega isto tako - iste priče, isti sumrak.

„Još uvijek ništa?“

Desetník je izvadio zgužvano pismo iz stražnjega džepa, pau na krevet i čitao, postupno su svi zapalili cigaretu, počelo se mračiti.

„Slušaj! Napiši pismo nekomu prijatelju, nek' ti napiše kako stvari stoje! To ti je najbolje!“

Drugi je dodaо: „Hopa-cupa!“

Ispred nosa mu se užario vrh cigarete, a desetník je viknuo: „Oprašuje se!“

„Adelko, Adelko“, čulo se iz kuta.

Do večere su imali vremena za još dvije cigarete, ali vojník nije ništa govorio - utihnuli su i opet doživjeli prirodnu pojavu na kojoj su tako marljivo radili: dim se pretvarao u sumrak, sumrak u dim, a noć je zasada kasnila, zrak pod prozorom postajao je sve sladi od šećernih glasova grlica, sve dok jedan od njih nije mogao izdržati pa započe priču: tko, gdje, s kim, koliko puta i kako; vrijeme se ponovno pokrenulo.

Vojník je sjedio na prozorskoj dasci, čitao novine i zapravo spavao, pred očima mu se pojavljivao jedan te isti redak, poput neprijatelja koji stalno izmiče i pritom osluškuje, uzaludno je pokušavao čitati dalje, došao bi samo na početak ulomka i svaki put zadrijemao. Nije imao nikakvu Adelku: imao je samo uspomene što su na paučjim nogama trčale golemom paučinom sjećanja, sve dok mu od bora oko usana i očiju nisu istkale nekoliko osmijeha. Bolje rečeno: imao je kolegicu Adelku s kojom ništa nije imao. Jednom ju je držao za ruku i jednom su bili u kinu; za više od toga nije imao hrabrosti. S drugima je imao više hrabrosti, ali pokraj njih nije osjećao stezanje u grlu i sve cjevčice u njemu, mogao je disati koliko je želio, što uz Adelku nije mogao, a jednom se zamalo ugušio. Uspomena na Adelkinu ruku bila je uspomena njegove desne ruke, ali što sve ta otada nije držala, no ipak je pamtila kako se u njoj znojila jedna mala ruka, kako su se dvije ruke znojile zajedno. Razočarao je i nju i sebe; nije imao hrabrosti; a uspomene su imale sve tanje noge i sve su tiše trčale njegovom paučinom sjećanja, da bi na kraju prestale. A onda je otišao u vojsku, našao se u sobi s razvodnicima kojima je zapovijedao desetník i njegova pisma u stražnjem džepu hlača, jedan tjedan bio je dovoljan da se sjeti Adelke. Napisao joj je pismo. Ali nije dobio odgovor. Dva tjedna kasnije, kada mu je u polusnu s usana izletjelo njeno ime, svi su razvodnici počeli zbijati šale na njegov račun, ali još više na Adelkin. Nakon mjesec dana njegov se vojnički život ustalio, a s njim i vrijeme, uvijek je bilo lijepo - jutro, ručak, umorni koraci rujna, po

narástla aj tretia polovica zadku, lístie bolo červené a vzduch plný jesene, poorané pole čakalo na biely obváz snehu - a pošty stále pracovali pre všetkých, iba vojačikovi nechceli vrátiť korunovú známku, čo nalepil na obálku s Adelkinou adresou: známku a s ňou predstavu, že ju takisto olizla ružovým a vlhkým jazykom. Od toľkých poštových stykov okolo seba podľahol panike a zrazu si veľmi želal, aby mu Adelka napísala. Hocičo: list, pohľadnicu, keby mu poslala aspoň prázdný korešpondenčný lístok, alebo aspoň prázdný balík. Najlepší by bol list, obálka s jeho menom, pečiatkou a odtlačkom jazyka na zadnej strane známky, dal by si ho rovno na srdce - a tým by sa stal neporaziteľný, neublížili by mu nijaké strely ani reči, od ktorých mu už dunelo v hlave. A predstavoval si, ako list prišiel, už ho prečítal a teraz je vo vrecku, slová na hodvábnom papieri, pomaličky zavrel oči a ešte pomalšie vošiel rukou do tmy saka; zvláštne - keď ich mal otvorené, nikdy list nevidel, no pod viečkami videl nielen obálku z jemného papiera, ale aj Adelku a šepot jej úst. Šepkala: vojačik nepočul ani jedno slovo, a predsa všetko rozumel. A potom sa zobudil. Sedel v ráme okna, lemovaný tmou, na kolenách sa mu rozsýpali vrchy z novinových papierov a slov, vtom precitol a počul, ako jeden zo slobodníkov číta list:

„A teraz... zase výkričník! Už sa to nedalo vydržať! Ale myslala som na teba! Veľké té! Čo som mala robiť?! Otáznik a výkričník! Čo?! A teba nikde! Pálilo ma celé telo, juj, hovorila som si, Adelka, Adelka... ba aj Adela, Adela, no nič nepomáhalo. Opust, odpusť mi! Výkričník! Tvoja Adelka... a bodka. Pálila ju bodka... bodka!“

Všetci sa smiali, vojačik s nimi - a desiatnik na posteli skríkol: „Samčí sa!“

„Adelka, Adelka,“ ozvalo sa z kúta.

A niekto sa pridal: „Cviči!“

„Na tyči!“

Smiali sa; v izbe dýchali len konce cigariet.

Znovu pribudlo a ubudlo z vojenských dní, z hmly sa stala para okolo ich úst, z rosý ranná osuhel' - a už tu bol november, skúpy mesiac s malou dušičkou, všade iba sivý vzduch: vojačik ešte týždeň čakal a potom už nečakal. V tej istej chvíli, ako pochopil, že list od Adelky nepríde a že je obyčajný pes, ktorý breše za plotom a bojí sa ulice, stal sa z neho iný človek, hanbil sa sám pred sebou a rýchlo jej odpustil. Vydal im ju napospas; za nič nemohla a takisto slobodníci s desiatnikom za nič nemohli. A ešte sa s nimi smial, lebo keby sa nesmial, smiali by sa ešte dlhšie, smial sa iba takticky. Tak či tak, nikdy nemal vyslovíť jej meno, ani v polospánku, mal si zamknúť ústa chlebom, hruškou alebo aspoň nechtami, obhrýzať si ich až do krvi, nič nehovoriť a potajomky čakať na list, ktorý aj tak nepríde - na list pokoja a mieru, lebo keby prišiel, alebo aspoň pohľadnica, všetky reči by sa skončili; a keby prišli dva, hoci prázdne, bolo by to víťazstvo, vlajka slávy vo vetre.

zapovijedi pošta, a s njom priče o nekoj Adelki. Zato joj je napisao pismo. I nije dobio odgovor.

Isprva o tome nije razmišljao, zašto bi mu pisala, no zatím je došlo tužno vrijeme, a po gorama se vukao listopad, svijet se gubio u jutarnjim maglama - a vojnik u svijetu. Pošte su stalno radile i punile džepove razvodnika pismima i razglednicama, desetnikov stražnji džep bio je prepun, kao da mu raste i treća polutka stražnjice, lišće je bilo crveno, zrak pun jeseni, poorana polja čekala su bijeli zavoj snijega, a pošte su i dalje radile za sve, jedino vojniku nisu htjele vratiti markicu od jedne krune koju je zalijepio na omotnicu s Adelkinom adresom: markicu i s njom maštariju da ju je također polizala ružičastim i vlažnim jezikom. Zbog tolikih poštanskih odnosa oko sebe podlegao je panici i odjednom silno poželio da mu Adelka piše. Bilo što: pismo, razglednicu, kada bi mu poslala barem čistu dopisnicu ili barem prazan paket. Najbolje bi bilo pismo, omotnicu s njegovim imenom, pečatom i otiskom jezika na stražnjoj strani markice, stavio bi ga ravno na srce, zahvaljujući tomu postao bi nepobjediv, ne bi mu naudili nikakvi udarci ni riječi od kojih mu je tutnjalo u glavi. Zamišljao je da je pismo stiglo, da ga je pročitao i da je u džepu, riječi na svilenom papiru, polako je zatvorio oči i još polakše zavukao ruku u mrak sakoa; čudno - kada su mu bile otvorene, pismo nikada nije video, ali je pod vjeđama video ne samo omotnicu od glatkoga papira, nego i Adelku te šapat s njenih usana. Šaputala je: vojnik nije čuo ni riječi, a ipak je sve razumio. Onda se probudio. Sjedio je na prozorskoj dasci, uokviren tamom, na koljenima su mu se rušile kule od novinskog papira i riječi, uto se trgnu i začu kako jedan od razvodnika čita pismo:

„A sada... opet uskličnik! To se više nije dalo izdržati! Ali mislila sam na tebe! Veliko T! Sto sam trebala učiniti?! Upitnik i uskličnik! Što?! A tebe nema nigdje! Cijelo mi je tijelo gorjelo, joj, govorila sam si, Adelko, Adelko... pa i Adelo, Adelo, no ništa nije pomagalo. Oprosti, oprosti mi! Uskličnik! Tvoja Adelka... i točka. Gorjela je točka... točka!“

Svi su se smijali, vojnik s njima - a desetnik na krevetu viknu: „Oprašuje se!“

„Adelko, Adelko“, čulo se iz kuta.

Netko je doda: „Vježba!“

„S motkom!“

Smijali su se; u sobi su disali samo krajevi cigareta.

Vojnički su dani dolazili i prolazili, magla oko njihovih usta pretvarala se u paru, rosa u inje - i već je bio studeni, škruti mjesec male duše, svuda samo sivi zrak: vojnik je još tjedan dana pričekao i onda više nije čekao. U trenutku kada je shvatio da Adelkino pismo neće stići, da je običan pas koji laje iza ograda i boji se ulice, postao je drugi čovjek, sramio se sam pred sobom i brzo joj oprostio. Prepustio im ju je na milost i nemilost; ona tu ništa nije skrivila, a ni razvodnici s desetnikom nisu ništa skrivali. Još se s njima i smijao, jer kada se ne bi

Potreboval vychádzku.

Vystrieľal si ju dvoma dávkami zo samopalu, ktorými na terči roztrhal figúru v polohe ležiaceho strelnca -a uprostred týždňa vyrazil.

A hned' smola: zmeškal autobus. A hned' druhá: začalo poprchať. Vojačik stál na ceste a rozmyšľal, čo má robiť, ale iba chvíľu, kým si v duchu a potom aj vo vreckách zrátal peniaze a potom aj čas - a už išiel, vyšlo mu, že všetko stihne. Chodili na malé a na veľké vychádzky, do hostinca v nedalekej obci a do kúpeľného mesta, kam chodili autobusom, dobrých pätnásť kilometrov, pešo aj tri hodiny; a tak išiel okolo futbalového ihriska, kde bola jedna brána o dva metre nižšie ako druhá a tá zasa o dva metre vyššie ako prvá, lebo boli na kopci; a tak išiel okolo rybníka, kde po kačkách ostalo pári nezožratých hrúzikov a sny kaprov o hlbokom bahne; a tak išiel opustenou alejou čerešní, od ktorých by si rád vzal lesk ich mokrej kôry na topánky, aby ich nemusel stále čistiť; a tak išiel po krajnici a nič nestopol, ale aj s tým rátal; a tak išiel a bol čoraz mokrejší; a tak išiel okolo kapustného poľa, kde sa beleli a zelenali hŕby hnijúcich hláv; a tak išiel a počúval, ako mu na konci cigarety syčia kvapky dažďa; a tak išiel a dýchaním si kradol z vetra; a tak išiel a ľutoval, že už nie je zima, mráz, padal by brat dažďa - sneh; a tak išiel a po hodine z neho spolu s močom odišlo aj trochu tepla; a tak išiel a zazrel aj kŕdeľ holubov, hrst' popola vo vzduchu; a tak išiel a kedy-tedy si odpľul a zavše si zapálil; a tak išiel a pritom stále mysel na Adelku - s každou kvapkou viac, až bol od toľkého myslenia a kvapiek celý mokrý. A tak prišiel do mesta.

Zotmelo sa ako v kine, svetlo rýchlo zhaslo, ale už bol na predmestí, kde sa pod lampami ligotali nitky dažďa a strieborné bariny. Z konečnej sa pohol trolejbus; vojačik si znova prerátal peniaze a po chvíli jazdy vošiel do kaviarne staručkého hotela, aké boli v sade, lebo celé mesto bolo staručké a slávne, ešte staršie a slávnejšie ako jeho stará mama, ktorá sa v lete dožila sto rokov, ale už nie také zachované: omietka na domoch toľko nevydrží. V recepcii si kúpil dve pohľadnice so zábermi ulíc, kolónády a liečivých prameňov, mali tu aj známky s portrétom - a u čašníka si objednal dva grogy: najprv jednej a potom aj druhej nohe. Zaslúžili si. Sedel a rozmyšľal nad pozdravmi, lebo adresy už napísal. Obidve boli rovnaké: jeho. Vojačik sa od horúcich grogov zohrial, ožili v ňom klbká tepla, v kaviarni sa kúrilo, a tak (medzi dvoma teplami) uniforma rýchlo schla. Chcel sa zdržať iba hodinu, ale recepcná mu ani po dvoch päť-korunách nezohnala taxík, autobus už nešiel, musel čakať, až nakoniec s ruským vajcom a úbohou kávou strávil oveľa viac času, ako plánoval. Ale aspoň vymyslel dva pekné pozdravy a pekne sa podpísal: Adelka, Adelka. Keď ich znova čítal, slovo za slovom, mal príjemný pocit, akoby mu po tvári prešla šatka z hodvábu a v nej trochu vetra; už sa tešil, ako ich prečíta slobodníkom, keď dostane

smijao, smijali bi se još duže, smijao se samo taktički. Bilo kako bilo, nikada nije smio izgovoriti njené meno, ni u polusnu, trebať je zaključati usta kruhom, kruškom ili barem nockama, izgristi ih do krvi, ne govoriti ničia i potajno čekati pismo ktoré ionako nečce stíci, pismo spokoja i mira, ktoré kada bi stiglo, ibi barem razglednica, súkromie bi priči došao kraj; a kada bi stigla dva, iako prazna, to bi bola pobeda, zastava slave na vjetru.

Trebať je izlaz.

Izborio ga je dvama rafalima iz strojnice kójima je na meti rastrgao figuru u položaju ležećega strijelca i sredinom tjedna je krenuo.

I odmah peh – zakasnio je na autobus. I odmah još jedan: počelo je rominjati. Vojnik je stajao na cesti i razmišljaťo što mu je činiti, ali samo nakratko, dok nije u glavi, a onda i u džepovima izbrojač novac, a zatim i vrijeme – i već krenu zaključivši da će sve stíci. Dobivali su kratke i duge izlaske, odlazili u gostonicu u obližnjem selu i toplice do kojih su išli autobusom dobroih petnaest kilometara, pješice i tri sata; išao je tako duž nogometnoga igrališta gdje je jedan gol bio dva metra niže od drugoga, a taj je drugi bio dva metra više od prvoga jer su bili na brijeđu; išao je tako duž ribnjaka gdje su patke ostavile nepojedene krkuše i snove šarana o dubokome mulju; išao je tako pustom alejom trešanja čiji bi sjaj mokre kore volio imati na cipelama pa ih ne bi morao stalno čistiti; išao je tako rubom kolnika i nitko mu nije stao; računao je na to; išao je tako i bivao sve mokriji; išao je tako duž polja kupusa gdje su se bijeljeli i zelenjeli hrpe trulih glavica; išao je tako i slušao kako mu na vrhu cigarete cvrče kapljice kiše; išao je tako i dišući krao vjetar; išao je tako i žalio što još nije zima, mraz, padao bi brat kiše – snijeg; išao je tako i nakon sat vremena iz njega je zajedno s mokraćom izašlo i malo topoline; išao je tako i spazio jato golubova, šaku pepela u zraku; išao je tako i katkada pljunuo te tu i tam zapalio cigaretu; išao je tako i pritom nije prestajao misliti na Adelku – sa svakom kapi sve više, pa je od silnoga razmišljanja i kapljica bio sav mokar.

I tako je stigao u grad.

Smračilo se kao u kinu, svjetlo se ubrzo ugasilo, ali je već bio u predgrađu, gdje su pod lampama svjetlucale kapi kiše i srebrne lokve. S okrešta je krenuo trolejbus; vojnik je ponovno prebrojač novac i nakon kratke vožnje ušao u kavanu staroga hotela, kakvi su bili posvuda, jer cijeli je grad bio star i slavan, još vremešniji i čuveniji od njegove bake koja je toga ljeta napunila sto godina, ali ne i tako očuvan; fasade na kućama ne izdrže toliko. Na recepciji je kupio dvije razglednice koje su prikazivale ulice, kolonade i ljekovite izvore, držali su tu i markice s portretima, od konobara je naručio dva groga: najprije jednoj, a onda i drugoj nozi. Zaslúžile su. Sjedio je i razmišljač o pozdravima jer je adrese već napisao. Obje su bile iste: njegove. Vojnika je ugrijao vrući grog, u njemu su oživjela klupka topoline, u kavani su grijali pa se (između dvije topoline)

poštu, ako budú pozerať. Spokojne sa usmial a chvíľu si zdriemol.

Uniforma na ňom schla a zmenšovala sa, rozpíte kvapky dažďa sa menili na paru, aby mohli utiečť zo zajatia látky, ešte aj z topánok sa mu dymilo.

Potom predsa prišiel taxík. Stále pršalo. Vojačik sa ponáhľal, všetko zaplatil a vlastne bežal, ale stále chodil akosi pomaly, skrátil sa mu krok; jednu pohľadnicu hodil do poštovej schránky v hoteli a druhú na ulici, nech neprídu spolu, a keď prídu, jednu schová a ukáže ju slobodníkom až na druhý deň: na každej bol iný dátum.

Vyrazili; šofér si ho obzrel a pokrútil hlavou, no vojačik našiel cigarety a dve zapálil, všetko stihol a usmieval sa. O chvíľu už vyšli z mesta a potom aj z dažďa, jeho pút' sa na spiatočnej ceste scvrkla na štvrtodinu. Vnútro auta sa mu zdalo obrovské, ešte nikdy v takom nesedel, a aj šofér bol poriadny chlap, ale čím viac miesta, tým viac tepla, a to bolo hlavné, mohol myslieť na Adelku a tešiť sa, ako by mu odpustila, lebo všetky reči prestanú, najprv prídu pohľadnice, po nich sláva a konečne mier. O všetko sa postaral, dnes sa dobre vyspí a možno už zajtra, ale najneskoršie o dva dni príde jeho pošta a zaplní prázdne vrecko - príde jeho poštička. Pokyvoval hlavou, vyfukoval dym, až potom ho niečo vyrušilo: šoférove hodinky. Musel byť ľavák, mal ich na zápastí pravej ruky, veľké a zelené, vypadali mu z rukáva a tikali ručičkami z fosforu, čoraz rýchlejšie, vojačik sa zlakol, bolo už pol jednej, pričom vychádzku mal iba do desiatej, rýchlo pozrel na svoje vodotesné primky, ale nič nevidel: pod sklíčkom mal kvapky vody, naozaj boli vodotesné, voda z nich už nevyjde. V kaviarni pri káve spal, myslil si, že drieme, lenže spal, myslil si. že unikne, a pritom neunikol, nebude to mať také ľahké, ako si dopredu hovoril, ale dobre, patrí mu to, chytia ho a zapíšu, nedá sa nič robiť, musí pre Adelku niečo vytrpieť, stať sa zo psa človekom, nech si môže odpustiť.

Zplatil a vystúpil, v tme za chrbtom sa mu obracalo auto a v tme pred ním svietil vchod do kasárni, bránka bola otvorená a čakala ako pasca, za ňou čakal strážny: vojačik sa nadýchol a pohol sa k nemu, celkom pomaly, ale aj tak počul, ako mu okolo uší píska nočný vzduch. Nakoniec sa rozbehol; ešte vždy nebol pri plote, strážny d'alej rástol, až vojačik zavrel oči, ešte krok - a v tom prešiel bránkou a nič sa mu nestalo, strážny asi spal, ináč by ho bol iste chytil a s radosťou zapísal, ale utiekol mu, zmizol pod mokrými stromami.

V izbe radšej nerozsvietil, spánok ostatných ho upokojil, vyzliekol sa a ostal len v trenírkach, šaty popamäti uložil na stoličku, topánky na radiátor, zima, zima, november, ešte stále nekúrili - a v tom predsa dobehli. Vojačik počul, ako bežia po chodbe, dvaja strážni rozrazili dvere a hned rozsvietili, aby ho lepšie videli.

Predsa ho len chytili!

Nie...

uniforma brzo osušila. Namjeravao se zadržati samo sat vremena, ali recepcionarka mu ni nakon dva novčíca od pet kruna nije uspjela naći taksi, autobus više nije vozio, morao je čekati, sve dok na kraju s ruskom salatom i lošom kavom nije proveo mnogo više vremena nego što je htio. Ali je barem smislio dva lijepa pozdrava i lijepo se potpisao: *Adelka, Adelka*. Kada ih je ponovno pročitao riječ po riječ, ugodno se osjećao, kao da mu je lice pomilovala svilena marama s malo vjetra; već se radovao kako će ih pročitati razvodnicima kada dobije poštu, kako će se oni čuditi. Zadovoljno se nasmiješi i na trenutak zadrijema.

Uniforma se na njemu sušila i smanjivala, rasplinute kapljice kiše pretvarale su se u paru da bi se osloboidle okova tkanine, još se samo iz cipela pušilo.

Zatim je ipak stigao taxi. Još je uvijek kišilo. Vojnik se žurio, sve je platio i trčao, ali je svejedno hodao nekako sporo, korak mu se skratio; jednu je razglednicu ubacio u poštanski sandučić u hotelu, a drugu na ulici da ne dođu u isto vrijeme, a ako ipak dođu, jednu će sakriti i pokazati je razvodnicima tek idućega dana: na svakoj je bio drugi datum.

Krenuli su; vozač ga je pogledao i zavrtio glavom, no vojnik je našao cigarete i dvije zapalio, sve je stigao i smiješio se. Začas su izašli iz grada a onda i iz kiše, njegovo se putovanje na povratku svelo na četvrt sata. Unutrašnjost automobila činila mu se golemom, još nikada nije sjedio u takvome, a i vozač je bio krupan čovjek, ali što više mjesta, to više topline i to je bilo najvažnije, mogao je misliti na Adelku i veseliti se kako bi mu oprostila jer će sve priče stati, najprije će doći razglednice, nakon njih slava i napoljetku mir. Za sve se pobrinuo, danas će se dobro naspavati i možda već prekosutra, a najkasnije za dva dana stići će njegova pošta i ispuniti mu prazan džep – stići će njegova toliko željena pošta. Kimao je glavom, otpuhivao dim, a onda ga nešto omete: vozačev sat. Morao je biti ľjevak, nosio ga je na zapešču desne ruke, velik i zelen, izvirivao je iz rukava i njegove su fosforne kazaljke sve brže otkucavale, vojnik se prepao, već je bilo pola jedan, a izlaz je imao samo do deset, brzo baci pogled na svoj vodootporni sat marke Prim, ali ništa nije video: pod stakлом su bile kapljice vode, zbilja je bio vodootporan, voda iz njega više neće izaći. U kavani je spavao uz kavu, mislio je da drijema, ali spavao je, mislio je da će se izvući, ali nije se izvukao, neće biti lako kao što je mislio, ali dobro, zaslužio je, uhvatit će ga i zapisati, ništa se tu ne može, za Adelku mora nešto i otrjeti, od psa postati čovjekom da može sam sebi oprostiti.

Platio je i izašao, u tami iza njegovih leđa okretao se auto, a u tami ispred njega svijetlio je ulaz u kasarnu, porta je bila otvorená i čekala ga kao zamka, iza nje čekao je stražar: vojnik udahnu i krenu prema njemu, sasvim polako, ali je ipak čuo kako mu oko ušiju zviždi noční zrak. Napokon je potrčao; još uvijek nije stigao do ograde, stražar je sve više rastao,

Hľadali desiatnika...

Ale nikde neboli...

Zobudili všetkých slobodníkov...

Až teraz sa ukázalo, že desiatnik dostal list, ale nie od ženy...

Tá mu s niekým utiekla...

A tak sa aj desiatnik vybral domov...

Ako ináč.

Načierno...

Do noci...

A teraz sa na to prišlo... Až teraz to zistili...

Vojačik sa rozkýchal; chcel sa šuchnúť do posteľe, ale zrazu zbadal svoje šaty a od laku zdrevenel: ostali z nich iba handričky, malilinké sako, ešte menšie nohavice, na nich kôpka z košeľe a čiapky, celkom sa mu zbehli, zakryl ich dlaňami. Splašene sa obzrel, či ich niekto ďalší nevidel, musel ich hned' schovať - a tak si na ne sadol a zakryl ich trenírkami, aby potom od dojatia zdvihol ruky a bezmocne krčil plecami, lebo iba teraz všetko pochopil. Strážny nespal. Strážny ho nevidel. A tak iba sedel a ostatným sa možno zdalo, že okolo seba chytá muchy, ale aké muchy, ved' bol november; a tak iba sedel a bolo mu zima; a tak iba sedel a nemal viac síl; a tak iba sedel a hlúpo sa usmieval; a tak iba sedel a muchy už nechytal; a tak iba secel a chúlil sa v horúčke; a tak iba sedel a nič nehovoril, až mu studený pot pocínoval telo, triasol sa a kýchal, až kým niekto nezhasol.

vojnik zatvori oči, još korak – prošao je kroz portu i ništa mu se nije dogodilo, stražar je morao spavati, inače bi ga sigurno uhvatio i sa zadovoljstvom zapisao, no pobjegao mu je, nestao pod mokrim drvečem.

U sobi radije nije palio svjetlo, san ostalih ga je umirio, svukao se i ostao samo u boksericama, odjeću je napamet odložio na stolicu, čizme na radijator, hladno, hladno, mjesec je studeni, još uvjek ne griju – i tada su ipak dojurili. Vojnik je čuo kako trče hodnikom, dvojica vojnika razvalila su vrata i odmah upalila svjetlo da bi ga bolje vidjeli.

Ipak su ga uhvatili!

Ne...

Tražili su desetnika...

Ali njega nigdje nije bilo...

Probudili su sve razvodnike...

Tek se sada pokazalo da je desetnik dobio pismo, ali ne od žene...

Ona je s nekim pobjegla...

Zato se i desetnik zaputio kući...

Što je drugo mogao.

Bez dozvole...

U noć...

Sada su to otkrili...

Tek su sada to otkrili.

Vojnik je počeo kihati; htio se uvući u krevet, ali odjednom spazi svoju odjeću i od straha se ukipi: od nje su ostale samo krpice, sičušan sako, još sičušnije hlače, na njima na hrpici košulja i kapa, sasvim se skupila, pokrio ju je dlanovima. Uplašeno se osvrnuo nije li je još tko video, morao ju je smjesti sakriti – pa je na nju sjeo i prekrio je boksericama, da bi onda zaprepašteno digao ruke i nemoćno slegnuo ramenima jer je tek tada sve shvatio. Stražar nije spavao. Nije ga video. I tako je samo sjedio i ostalima se možda činilo da lovi muhe, ali kakve muhe, ta bio je mjesec studeni; i tako je samo sjedio i više nije imao snage; i tako je samo sjedio i glupo se smiješio; i tako je samo sjedio i šćućurio se od groznice; i tako je samo sjedio i ništa nije govorio, sve dok mu od hladnoga znoja tijelo nije postalo kositreno, tresao se i kihao, a onda je netko ugasio svjetlo.

SA SLOVAČKOGA PREVELE:
NIKOLINA MLADIĆ, TEA PULJKO,
IVA ROSANDIĆ TE POLAZNICI KOLEGIJA SLOVACI U
HRVATSKOM/HRVATI U SLOVAČKOM PRIJEVODU

MENTORICA: MARIA VUKSANOVIC KURSAR

povratak na sadržaj

RUDOLF SLOBODA - MOJA ŠVAGRINÁ

Jedan od najpoznatijih slovačkih književnika druge polovice 20. stoljeća, rođen je 1938. godine u Devinskoj Novoj Vesi, a život je završio 1995. godine četvrtim pokušajem samoubojstva. Sam sebe je nazivao "vječnim Hrvatom" iako je čitav život pisao na slovačkom, ali kod kuće je obitelj govorila hrvatski jezik. Međutim, u Hrvatskoj je gotovo nepoznat i dosad je na hrvatskom izašlo samo jedno njegovo djelo – roman *Jesen*.

Debitirao je kao dvadesetogodišnjak pripovijetkom *Do toho domu sa vchádzalo širokou bránou*, a njegov prvi roman zove se *Narcis* (1965). Njegov stil je autobiografski, a temelj njegove proze tvori relativno jednostavno, često i banalno prepričavanje događaja iz vlastitog života. Većina njegovih djela je veoma konzervativna, pisana iz pozicije apsolutnog introverta, a čitatelje ne ostavlja ravnodušnima.

S prijevodom ove pripovijetke nisam imala većih problema. Malo je duže trebalo razmisliti oko prijevoda nekih fraza i prilagoditi ih duhu hrvatskog jezika.

MOJA ŠVAGRINÁ

Ked' zomrel môj brat Jano, zanechajúc syna Jana a ženu Anču na tomto svete celkom bezradných, mal som osemnášť rokov a študoval som na strednej škole. Ančina matka sa presťahovala k dcére, opatrovala vnuka a varila. Anča bola učiteľka na hudobnej škole, istý čas som k nej chodieval na hodiny klavíra aj ja. Moje spory s rodičmi neboli obyčajné. Otec hovorieval, že skončím na šibenici. Za posledné dva roky som nevyviedol nič zvláštne, ale teraz, po bratorej smrti, som dostal nápad, že sa s Ančou ožením. Pravda, nemohol som jej to navrhnuť len tak zhurta, aby sa neurazila. Vedel som, že istý čas musím s ňou „chodiť“. Inak som k nim mohol chodiť kedykoľvek, synovec ma obdivoval, a Anča si hocikedy predo mnou vylievala zlosť na našu rodinu. Ked'že som cynik, neustále som sa usmieval a provokoval Anču k ďalším nadávkam. Po vyučovaní som vbehol do ich domu, poutieral som mokrou handrou dlážku, vyniesol som smeti vo vedre, namastil som pánty a podobne. Anča si na mňa už dávno zvykla, pobehovala po byte a dávala rozkazy matke, ženúc ju z roboty do roboty; syna nechávala na pokoji. Asi rok po bratorej smrti sa začali zjavovať v dome prví nápadníci. Boli to zväčša muzikanti. Ich návštevy bývali pre mňa užitočné, lebo som si zakaždým mohol vypočuť nejakú hodnotnú hudobnú skladbu, alebo som si vypočul zasvätenú diskusiu o hudbe. Jeden takýto muž začal na mňa žiarliť a vymáhal si, aby som odišiel z miestnosti počas diskusie. Anča mu povedala, že vôbec nepočúvam a že som celkom neškodný, lebo si nič nezapamätám. Ale muž sa chcel s Ančou objímať, a ako som sa dozvedel neskôr, bol to známy bratislavský sukničkár, nepriateľ platonickej lásky. To sa mu vypomstilo, lebo raz, ked' zašiel pridaľaleko, Anča nahlas zavzdychala a do miestnosti vošla jej matka. Muž sa urazil a pobral sa preč. Anča poukladala noty a išla do spálne prečítať sedemročnému synovi rozprávku. Ten bol večer

MOJA ŠOGORICA

Kada je preminuo moj brat Jano, ostavivši sina Jana i ženu Anču potpuno bespomoćne na ovome svijetu, imao sam osamnaest godina i pohađao sam srednju školu. Ančina majka se preselila kod kćeri, brinula se za unuka i kuhala. Anča je bila učiteljica u glazbenoj školi. Neko vrijeme sam k njoj na sate klavira išao i ja. Moji sukobi s roditeljima nisu bili uobičajeni. Otac je govorio da će završiti na prosjačkom štapu. U posljedne dvije godine nisam izveo ništa posebno, ali sada, nakon bratoreve smrti, sjetio sam se da bih se mogao oženiti Ančom. Istina, nisam joj to mogao predložiti tako naglo da se ne bi uvrijedila. Znao sam da neko vrijeme moram s njom "hodati". Inače sam k njima mogao ići bilo kada, nečak me obožavao, a Anča je uvijek preda mnom blatila našu obitelj. Budući da sam cinik, stalno sam se smijao i izazivao Anču na daljnje uvrede. Nakon nastave bih dotrčao do njih, prebrisao pod mokrom krpom, iznio smeće iz kante, podmazao šarke i slično. Anča se na mene već odavno naviknula, trčkarala je po kući i davala naredbe majci tjerajući je s posla na posao; sina je ostavljala na miru. Oko godinu dana nakon bratoreve smrti u kući su se počeli pojavitijati prvi prosci. Većinom su to bili glazbenici. Njihovi posjeti su mi bili korisni jer sam od svakog mogao čuti neku vrijednu skladbu ili dobru diskusiju o glazbi. Jedan takav muškarac počeo je biti ljubomoran na mene i tražio je da odem iz prostorije za vrijeme diskusije. Anča mu je rekla da uopće ne slušam i da nisam štetan jer ništa neću zapamtiti.

Ali muškarac se želio grliti s Ančom, a kasnije sam doznao da je on poznati bratislavski zavodnik, neprijatelj platonske ljubavi. To mu se osvetilo jer je jednom, kada je otišao predaleko, Anča naglas uzdahnula i njezina majka je ušla u sobu. Muškarac se uvrijedio i otišao. Anča je pospremila kajdanke i otišla u spavaču sobu sedmogodišnjem sinu pročitati priču. On je te večeri bio jako zločest. Ponekad je trgao poplun samo da bi mogao spavati pokraj mame.

veľmi zlý. Niekedy potrhal aj perinu, len aby mohol spať vedľa mamky. Môj otec mi povedal, že takým chlapcom treba dávať na zadok hned' v detstve, inak ich čaká šibenica. Keď bola Anča so synom niekedy v nedeľu u mojich rodičov, otec len čakal, aby mohol vnuka chytiť a dať mu na zadok niekolko miernych výchovných úderov. Otcu to upokojovalo, lebo mal strach, že Janova dobrota priviedie jeho syna na zlé chodníčky, čím môj otec, starý pytliak, myslel hlavne na pytliačenie a zakázaný rybolov. Teraz, po bratovej smrti, sa otec neodvážil vnuka vyplácať, lebo Anču mal vo veľkej úcte, i keď neuznával jej výchovné metódy, spočívajúce v tom, že Anča vynadala synovi ako dospelému chlapovi. Janko, žmurkajúc na mňa a zadržujúc slzu v oku, čakal, kedy mamka skončí, aby mohol ísť na dvor, kde by sa začal hrať novú tichú hru, končiacu tak či tak v nejakom lotrovstve. Niekedy mi teda napadlo, či by som nemal synovca, keď už sme rodina, vyplatíť po zadku, čo by ma možno zblížilo s Ančou v smere, ktorý som nemohol medzi nami dvoma začať razíť, totiž v smere myšlienok o budúcnosti.

Po prázdninách, keď už som bol zreľý, to jest maturant, a čakal som, ako bude vyzeráť vysoká škola, sme raz íšli do zoologickej záhrady, prezrieli si tamojšie zvieratá, ale hlavne nadýchať sa vzduchu. Po dlhom chodení sme si sadli a Anča si odo mňa vypýtala cigaretu. Jej matka poznamenala, že ženy by nemali fajčiť, a to nespomínam preto, že by som chcel o tomto názore diskutovať, ale preto, aby som ukázal, že Ančina matka sa do všetkého miešala. Podal som Anči cigaretu a zápalky. Ona povedala, aby som jej zapálil. Zápalky niekolko ráz zhasli. Anča povedala: „Čo si ešte nikdy nikomu nepripaľoval?“ „Nie,“ odpovedal som. Anča sa usmiala a dostala dobrú náladu. Pravda, ja som v tom okamihu nechápal, akú komplikovanú myšlienku som v nej zobudil. No zachytil som nový, predtým nevidený pohľad jej čiernych očí, pohľad, ktorý má človek, čo po dlhom hľadaní zbadá na nebi bodku - lietadlo, ktoré už minútu počul hučať. Anča sa ma po chvíli pýtala: „Ty sa holíš žiletkou?“ Matka pozorne načívala, čo odpoviem. Anča doložila, aby som nemusel odpovedať: „Nechaj si narásť bradu.“

Janko, ako to býva zvykom malých detí, keď vidia, že rodičia a príbuzní sú v dobrej nálade, prišiel vyťažiť zo situácie a vypýtal si tri koruny na veľmi veľkú zmrzlinu. Ančina matka, trasúca sa od zavedavosti na nás ďalší rozhovor, nechala chlapčeka ísť samého k zmrzinárovi. Bol tam dlhý rad, chlapec nie a nie sa dostať dopredu. Janko vystúpil z radu a vracal sa späť. Ančina matka sa zdvihla a íšla zmrzlinu kúpiť sama. Videli sme, ako čosi hovorí človeku, čo stál pred Jankom. Anča povedala: „Prečo nemáš frajerku?“ Povedal som, že som mal, ale sme sa duševne nezhodli, lebo mala celkom iné záujmy. V krátkosti som Anči opísal nejestvujúcu frajerku, jej precitlivenosť a podobne. Potom sa Anča rozhovorila o mojom bratovi - jej nebohom manželovi. Ten ju

Moj otac mi je rekao da takvim dječacima treba davati po guzi odmalena, u suprotnom ih čeka prosjački štap. Kada je Anča jednu nedelju bila sa sinom kod mojih roditelja, otac je samo čekao da može unuka uhvatiti i dati mu po guzi nekoliko odgojných. Oca je to smirivalo jer se bojao da će Janova dobrota navesti njegova sina na krivi put, pod čim je moj otac, stari krivolovac, uglavnom mislio na krivolov i zabranjeni ribolov. Sada, nakon bratove smrti, otac se nije usudio tući unuka jer je veoma poštovao Anču, iako nije prihvaćao njezine odgojne metode koje su se temeljile na tome da bi Anča izgrdila sina kao odraslog muškarca. Janko je, namigujući mi i zadržavajući suzu u oku, čekao da mama završi da bi mogao ići na dvorište gdje bi započeo igrati novu tihu igru koja bi ionako završila nekakvim nestaslukom. Ponekad sam stoga razmišljao bih li, budući da smo obitelj, trebao istući nečaka po guzi, što bi me možda zbližilo s Ančom u smjeru koji nisam mogao početi probijati, naime u smjeru razmišljanja o budućnosti.

Jednom nakon praznika, kada sam već bio zreo, to jest maturant, i čekao da vidim kako će biti na fakultetu, išli smo u zoološki vrt pogledati kako izgledaju tamošnje životinje, ali najviše da bismo udahnuli zraka. Nakon duge šetnje smo sjeli i Anča me zamolila cigaretu. Njezina majka je napomenula da žene ne bi trebale pušiti, a to ne spominjem zato što želim o tom stavu raspravljati, nego zato da pokažem da se Ančina majka u sve miješala. Dao sam Anči cigaretu i šibice. Ona je rekla da joj pripalim. Šibice su se nekoliko puta ugasile. Anča je rekla: "Zar još nikada nikome nisi pripalio?" "Ne", odgovorio sam. Anča se nasmijala i oraspoložila. Istina, ja u to vrijeme nisam shvaćao kakvu sam komplikiranu misao u njoj pobudio. No uhvatio sam novi pogled njenih crnih očiju koji prije toga nisam vidiо, pogled koji ima čovjek koji nakon dugog traženja na nebu ugleda točku - zrakoplov koji je prije minutu čuo kako huči. Anča me nedugo potom pitala: "Briješ li se žiletom?" Majka je pozorno slušala što će odgovoriti. Da ne bih morao odgovoriti, Anča je dodala: "Pusti da ti brada naraste."

Janko je, kao što to biva kod male djece kada vide da su roditelji i rođaci dobro raspoloženi, došao iskoristiti priliku i tražio tri krune za veliki sladoled. Ančina majka, koja se tresla od znatiželje kako će se dalje odvijati naš razgovor, pustila je dječarca da sam ode k slastičaru. Red je bio dugačak, a dječak nikako nije mogao doći naprijed. Janko je izlazio iz reda i vraćao se natrag. Ančina majka je ustala i otišla sama kupiti sladoled. Vidjeli smo kako nešto govori čovjeku koji je stajao ispred Janka. Anča me pitala: "Zašto nemaš curu?" Rekao sam da sam imao, ali da se nismo slagali jer smo imali potpuno druge interese. Ukratko sam Anči opisao nepostojeću curu, njezinu pretjeranu osjećajnost i slično. Potom se Anča raspričala o mom bratu - svom pokojnom mužu. Taj ju je zlostavljal na način koji nije uobičajen za

týral takým spôsobom, aký nie je zvyčajný u mužov, čo týrajú svoje manželky: nebol vôbec žiarlivý. Dával jej všetky peniaze, po dlhšom odlúčení vždy doniesol kvety, zväčša ruže, darčeky, vybozkával ju aj matku, a vzal ich na večeru do Carltonu. „Neviem,“ povedala Anča, „či to všetko nebolo iba divadielko na zastieranie nevery. Mal plno príležitostí. Na takých jemných letia.“ Ja som Anču ubezpečil, že som brata nemal rád, hoci neviem, či som ho mal rád, alebo nie. Vtedy sa vrátila Ančina matka a Anča povedala: „Že sa podobá veľmi na Jana? Len je trocha černejší.“ Matka odpovedala: „Aký černejší?“ - mysliac si, že Anča to chápe len ako lichôtku, ktorie prečo vyslovenú, a ani jej nenapadlo, že ma Ančina poznámka trocha urazila. V tom okamihu Janko zhodil veľkú zmrzlinu na Ančinu sukňu. Anča zhíkla, jej matka odtiahla Janka od miesta činu, ja som vstal. Anča si vyhrnula sukňu a začala ju žmolíť medzi prstami, za čo ju matka karhala, a ja som odvrátil zrak. S týmto emblémom sme nemohli zostať v zoologickej záhrade, bol to ffak ako dlaň. Išli sme domov. Janko olizoval kornútok a ani nemukol. Potľapkal som ho po pleci a vstúpili sme do autobusu. Matka stále čakala, že Janka potrestáme, ale Anči sa opäť vrátila dobrá nálada a zavolala ma k nim na večeru.

Kým vzorná Ančina matka nosila na stôl príbory a taniere-čo ju veľmi unavovalo-, Anča nahlas čítala programy kín a pri každom názve sa ma vypytovala na môj názor. Ja som mal názor na všetky filmy, lebo moji kamaráti mi referovali, a keď nereferovali, domyslel som si podľa nadpisu. „Už som dlho nebola v kine,“ vyhlásila Anča na záver a chytla lyžicu. Janko sa ozval, že ani on nebol už dlho v kine a aby sme ho vzali. „Idete do kina?“ pýtala sa matka. „Ale to dieťa nemôže s vami, je šokované z tej zmrzliny.“ Anča navrhla matke, aby išla do kina ona. Matka odmietla a povedala, že jej je milší spánok, aby sme išli my dvaja. Po týchto slovách sme začali večerať a vonku zahrmelo. Chvíľu pršalo a do izby prúdil čerstvý vzduch. Anča mala vo zvyku rozdávať našej rodine veci po nebohom - otec si nakoniec na to tak zvykol, že za nezdvoril-jejšie považoval prísť len tak, ako priamo si vypýtať niečo, o čom vedel, že jeho nebohý syn vlastnil. I teraz išla Anča do spálne a vytiahla sivé sako a podala mi ho, aby som si ho vyskúšal. V otvorennej skrini viseli kravaty. Jednu si vzal malý Janko a stojac vedľa mňa v zrkadle, skúšal si ju ako dospelý chlap. Potom vyhlásil: „Dobre, nejdeme do kina, ale babka mi urobí gogl-mogl.“ Mal to byť vajcový žltok s cukrom. Ihned som išiel do kuchyne a urobil som ho zo štyroch vajec. Janko si odniesol gogl-mogl do svojej izbičky.

Vyšiel som v bratovom saku, a vedľa mňa Anča, spomenul som si, že o pár minút ide autobus k mojim rodičom. Povedal som: „Podme k nám, povieme rodičom, že sme sa zasnúbili.“

Otec práve dopozeral futbalový zápas a bol veľmi spokojný. Prehodil som s ním niekoľko slov o futbale

muževe koji zlostavljaju svoje žene: uopće nije bio ljubomoran. Davao joj je sve novce, nakon dužeg izbivanja donosio cvijeće, večinom ruže, darove, izljubio bi nju i majku i odveo ih na večeru u Carlton. „Ne znam“, rekla je Anča, „je li to sve bila samo predstava za sakrivanje nevjere. Imao je puno prilika. Na takve nježne se lijepe.“ Anču sam uvjerio da nisam volio brata, iako ne znam jesam li ga volio ili ne. Tada se vratila Ančina majka, a Anča je rekla: „Je l' da veoma sliči na Jana? Samo je malo crnji.“ Majka je odgovorila: „Kako crnji?“ - mislivši da Anča to shvaća samo kao tko zna zašto izrečeno laskanje, a nije niti pomislila da me Ančina usporedba uvrijedila. U tom trenu Janku je veliki sladoled pao na Ančinu sukňu. Anča je viknula, njezina majka je odvukla Janka od mjesta događaja, ja sam ustao. Anča je podignula sukňu i počela je stiskati medu prstima zbog čega ju je majka korila, a ja sam odvratio pogled. S takvím obilježjem nismo mogli ostati u zoološkom vrtu, bila je to mrlja veličine dlana. Otišli smo kući. Janko je lizao kornet i nije ni zucnuo. Potapšao sam ga po leđima i ušli smo u autobus. Majka je cijelo vrijeme čekala da kaznimo Janka, ali Anči se vratilo dobro raspoloženje i pozvala me k njima na večeru.

Dok je uzorna Ančina majka nosila pribor i tanjure na stol – što ju je jako umaralo –, Anča je naglas čitala program kina i za svaki naslov pitala za moje mišljenje. Ja sam imao mišljenje o svim filmovima jer su mi moji prijatelji referirali, a i kad nisu, smislio sam prema naslovu. „Već dugo nisam bila u kinu“, izjavila je Anča na kraju i uzela žlicu. Janko se javio da ni on već dugo nije bio u kinu i da ga povedemo. „Idete u kino?“ pitala je majka. „Ali to dijete ne može s vama, šokiran je od tog sladoleda.“ Anča je predložila majci da ona ode u kino. Majka je odmahnula i rekla da joj je draži san i da odemo nas dvoje. Nakon tih riječi smo počeli večerati, a vani je zagrmjelo. Kratko je kišilo, a kroz sobu je strujao svježi zrak. Anča je imala naviku davati našoj obitelji pokojnikove stvari – otac se na kraju na to naviknuo, tako da mu je neugodnije bilo doći tek tako nego izravno tražiti nešto za što je znao da je njegov pokojni sin imao. U otvorenom ormaru visjele su kravate. Jednu je uzeo mali Janko i stojeci pored mene isprobao je kao odrastao muškarac. Potom je izjavio: „Dobro, ne idem u kino, ali će mi baka napraviti gogl-mogl.“ To je žumanjak sa šećerom. Odmah sam otišao u kuhinju i napravio ga od četiri jaja. Janko je odnios gogl-mogl u svoju sobu.

Izašao sam u bratovu sakou, a pored mene Anča, sjedio sam se da za par minuta kreće autobus prema mojim rodičom. Rekao sam: „Idemo do mojih da im kažemo da smo se zaručili.“

Otac je gledao nogometnu utakmicu i bio je veoma miran. Razmijenio sam s njim par riječi o nogometu i priopćio mu da ču uzeti Anču za ženu. Otac je rekao: „I sada želite ovdje spavati? Niste mogli ostati kod kuće?“ Bio je sretan što ču otići od kuće. Iako je bilo samo sedam ili osam sati, legli smo

a oznámil som mu, že si beriem Anču za ženu. Otec povedal: „A to chcete tu teraz spať? Nemohli ste byť doma?" Bol rád, že odídem z domu. Hoci bolo len sedem alebo osem hodín, vliezli sme do mojej posteľ.

Počul som, ako sa vo vedľajšej izbe otec radí s matkou o našej budúcnosti. Matka to už nemohla vydržať a zaklopala na naše dvere. Povedala: „Ale, Anička, však čo sa tam zakutávate ako nejaké myši, podte sem, otec pojde kúpiť víno. Podte sem." Vyšli sme, rodičia si nás akosi nesmelo prezerali, stále kamsi bokom pozerali. Nakoniec matka povedala: „A ja som to stále tušila, že medzi vami niečo je. Už dlho vás pozorujem, mne nič neuje." Otec sa spýtal: „Prečo ste nám nič neoznámili vopred? Mohli sme urobiť hostinu." Matka sa rozhovorila o nebohom bratovi a otec jej dával za pravdu vo všetkom. O chvíľu sa dozvedeli, že Ančina matka o ničom nevie, a tak sme sa všetci pobrali k Anči. Otec zobudil Ančinu matku a vyhlásil, že sme ďalej rodina a že zlá zelina nevyhynie. Potom povedal, že to sako, čo na mne videl, je mi veľké a obliekol si ho sám. Svoje sako prevesil matke, svojej žene, cez koleno a povedal, aby ho dala do čistiarne. Ančina matka zdesene vyskakovala zo stoličky pri každom šume, bojac sa, že bas môjho otca zobudí Janka. Napokon rodičia išli domov a ja som išiel spať s Ančou do jej izby. Noc sa niesla v znamení našich zásnub, ak sa sviem vyjadriť Ančiným nejasným slovníkom, ale ráno bolo módrejšie. Anča povedala: „Ale ako sa môžem za teba vydať, keď ešte študuješ? Len ti pokazím budúcnosť. Si odo mňa o päť rokov mladší. Ty si ma chceš vziať?" Vzniesol som námietku, že moji rodičia považujú vec za hotovú a že by sme nemali sklamáť ich dôveru. „Čo tam po dôvere," povedala Anča, „čo je ich po našej svadbe! Mne sa nechce vydávať." „Dobre," povedal som, „tak budeme žiť len tak načierno." Ale to sa Anči nepáčilo. Povedala: „Musíme sa schádzat tajne. Možno sa vyskytne nejaký solídny muž, ktorý by Jankovi nahradil otca, čo ak to ty nedokážeš?"

Išiel som domov, do večera som sa motal po dome a večer som zase išiel k Anči. Anča povedala: „Kto to vlastne začal?

Ty. Ty si ma volal, aby sme išli k vám na tie zásnuby. To je nehoráznosť. A vobec, môžeš si ty mňa podľa zákona vziať? Nie je to trestné?"

Ked' som sa uvelebil do kresla, Anča mi doniesla pivo a povedala: „Dnes naposledy!" Zapla televízor a po chvíli sa jej začalo zívať. Janko počúval ustarostený babkin hlas, čítajúci rozprávku, chvíľami stíšený, keď babka bola zvedavá na rozhovor v našej izbe. „Eventuálne," povedala Anča, „môžeš u mňa bývať ako podnájomník." S tým som súhlasil. Anča začala zoširoka rozprávať o prvom manželstve. Zanietene opisovala môjho mierumilovného brata ako slabocha, ničomníka, žrúta a povaľača-darebáka. Jej matka urýchlene dokončila rozprávku a prišla si sadnúť vedľa nás.

u moj krevet.

Čuo sam kako se u susjednoj sobi otac savjetuje s majkom o našoj budućnosti. Majka to više nije mogla izdržati i zakucala je na naša vrata. Rekla je: "Ali, Anička, ta zašto se tamo skrivate kao neki miševi, dođite ovamo, otac ide kupiti vino. Dodite." Izašli smo, roditelji su nas nekako bojažljivo pregledavali, stalno su gledali negdje na stranu. Na kraju je majka rekla: "A ja sam cijelo vrijeme slutila da među vama nešto postoji. Već dugo vas promatram, meni ništa ne promiće." Otac je pitao: "Zašto nam niste ništa rekli prije? Mogli smo napraviti gozbu." Majka se raspričala o pokojnom bratu, a otac ju je podupirao u svemu. Potom su saznali da Ančina majka ništa ne zna, pa smo svi otišli k Anči. Otac je probudio Ančinu majku i izjavio da smo i dalje obitelj te da zlo ne nestaje. Potom je rekao da mi je sako koji je vidio na meni velik i obukao ga je on. Svoj sako je stavio majci, svojoj ženi, na koljeno i rekao da ga odnese u čistionicu. Ančina majka je prestrašeno skakala sa stolice pri svakom šumu, jer se bojala da bas moga oca ne probudi Janka. Napokon su roditelji otišli kući, a ja sam otišao spavati s Ančom u njezinu sobu. Noć je odjekivala u znaku zaruka, ako se smijem izraziti Ančinim nejasnim rječnikom, ali jutro je bilo mudrije. Anča je rekla: "Kako se mogu udati za tebe kada ti još uvijek studiraš? Samo ču ti pokvariti budućnost. Od mene si mlađi pet godina. Ti se želiš vjenčati sa mnjom?" Uložio sam prigovor da moji roditelji to već smatraju gotovim i da ne bismo trebali iznevjeriti njihovo povjerenje. "Kakve veze ima povjerenje", rekla je Anča, "kakve veze imaju oni s našom svadbom! Ja se ne želim udavati." "Dobro", rekao sam, "onda čemo samo živjeti zajedno." No to se nije svidjelo Anči. Rekla je: "Moramo se potajno sastajati. Možda iskrnsne neki solidan muškarac koji će Janku nadomjestiti oca, što ako ti to ne uspiješ?"

Otišao sam kući. Do večeri sam se motao po kući, a navečer sam opet otišao kod Anče. Anča je rekla: "Tko je to prvi započeo? Ti. Ti si me zvao da idemo k tvojima na zaruke. To je nečuveno. Možemo li se mi uopće prema zakonu vjenčati? Nije li to kažnjivo?"

Kada sam se smjestio na stolicu, Anča mi je donijela pivo i rekla: "Danas posljednji put!" Upalila je televizor i nedugo zatim počela zijevasi. Janko je slušao zabrinuti bakin glas koji je čitao priču i na trenutke, kada je baka bila značajljna o čemu mi pričamo, stišan. "Eventualno", rekla je Anča, "možeš kod mene stanovati kao podstanar." Složio sam se s time. Anča je nadugo i naširoko počela pričati o prvom braku. Ushićeno je opisivala mog miroljubivog brata kao slabica, nitkova, žderonju i dangubu. Njezina majka je ubrzano dovršila priču i došla sjesti pokraj nas. Rekla je da takvo nešto kao ovih dana nije doživjela u cijelom svom životu i da je to samo izraz moje nepristojnosti i nezrelosti, ali i da je kažnjivo te da ona ima odvjetnika koji bi mi sve to dokazao. Uništio sam Ančin dobar glas i na Janku, koji će odsada vjerojatno mrziti obiteljski život, ostavio trag

Vyjadriala sa, že niečo také, čo zazila v tieto dni, nezažila za celý svoj život a že je to nielen prejav mojej hrubosti a pubertálnosti, ale i trestné a že ona má advokáta, ktorý by mi všetko dokázal. Zničil som Ančino dobré meno a šokoval som nadosmrti Janka, ktorý odteraz asi bude nenávidieť rodinný život. Moji rodičia v jej očiach vyzerali ako úplne hlúpi ľudia bez citu. Ženy sa čoraz viac rozohňovali a moje mlčanie ich utvrdzovalo v názore, že som prasa. Ja som vypil svoje pivo a chcel som odísť, ale Ančina matka ma chytla za laket a požiadala ma, aby som sa kajal a aby som písomne vyhlásil, že sa tu viac neukážem. Doniesla mi pero a papier a ja som formuloval svoju vinu. Napísal som najprv dátum. Text, ktorý o chvíľu vznikol, pôsobil nejasným dojmom. Obe ženy súhlasili s hojnými prívlastkami, ktorými som zneuctil vlastnú osobu, ale nesúhlasili s tým, aby sa môj zločin pomenoval presne, lebo by to Anču ukazovalo v zlom svetle. Keď som navrhol, aby sme to odložili na zajtra, Anča sa rozplakala a dala mi päťšou po nose. Hoci ma úder bolel, bolo mi to veľmi smiešne, lebo medzitým sa spotená Anča vyzliekla a stála pláčuca len v priliehavnej kombináčke. Povedal som: „Moji rodičia chystajú všetko na svadbu. Anča zdedí záhradu - to otec včera povedal -, možno už sedí u notára a záhradu prepisuje na ňu, tak čo chcete?“ „Ja ťa nechcem!“ povedala Anča a otvorila okno, kričiac, že ak hned neodídem, skočí dolu. Matka ju sňala z okna (s mojou pomocou; a pritom som si povedal, že sa Anče nevzdám) a uchláčolila ju. „Ale na jedno sme zabudli,“ povedala po chvíli väzne matka, „čo ak budete mať dieťa? Ako to urobíte, ha?“ Anča zase začala plakať, ale jej nové pokusy dať mi po nose som ráznou obranou znemožňoval, takže rozbila mixér. Do izby vošiel Janko. Matka ho hned vzala do náručia a niesla preč. Janko vyhlásil: „Ja chcem spať so strýkom.“ Niekoľko minút si ešte poplakal, napokon jeho veta prešla do spevu, spieval šiju podľa svojej vlastnej melódie, pokým nezaspal.

Keď som sa vrátil domov, otec sa ma spýtal, kedy bude svadba. Rozpovedal som mu pravdivo celý príbeh. Otec povedal: „Ty skončíš na šibenici!“ Po rokoch sa na svadbu zabudlo, ale Anča, keď mala dobrú náladu, sa ma spýtala: „Už ťa ten nos neboli? Ach, keby som bola mladšia, hned by som sa za teba vydala. Ale kvôli synovi som to nemohla urobiť, pochopiteľne, ten ťa neznášal.“ Anča sa bola totiž vydala za akéhosi muzikanta, ktorý bol neznesiteľne žiarlivý a Janka cvičil denne na klavíri, čím dokazoval svoju lásku k nemu i k mojej švagrinej, dodávam, bývalej.

zauvijek. Moji rodielji su u njenim očima izgledali ako potpuno glupi ľudia bez osjećaja. Žene su se još jače zapalile, a moja šutnja je bila potvrda njihova mišljenja da sam svinja. Popio sam svoje pivo i želio otići, ali me Ančina majka uhvatila za lakovat te tražila da se pokajem i da pismeno potvrdim da se tu više neću pojavit. Donijela je kemijsku olovku i papir, a ja sam formulirao svoju krivnju. Prvo sam napisao datum. Tekst, koji je nastao za tren, ostavlja je nejasan dojam. Obje žene su se složile s obilnim atributima kojima sam osramotio vlastitu osobnost, ali se nisu slagale s tim da da se moj zločin točno imenuje jer bi to Anču prikazalo u lošem svjetlu. Kada sam predložio da to odgodimo do sutra, Anča se rasplakala i opalila me po nosu. Iako me udarac bolio, bilo mi je jako smiješno jer se u međuvremenu oznojena Anča skinula i nastavila plakati u uskoj podsuknji. Rekao sam: „Moji roditelji pripremaju sve za svadbu. Anča će naslijediti vrt – to je otac jučer rekao –, možda već sjedi kod bilježnika i prepisuje vrt na nju, i što onda želite?“ „Ja te ne želim!“ rekla je Anča i otvorila prozor te vrištala da će skočiti ako odmah ne odem. Majka ju je skinula s prozora (uz moju pomoć; pritom sam si rekao da se neću odreći Anče) i umirila. „Ali na jedno smo zaboravili“, za tren je ozbiljno rekla majka, „što ako budete imali dijete? Što ćete onda?“ Anča je opet počela plakati, ali njezine ponovne pokušaje da me opali po nosu onemogućio sam odrještom obranom, tako da je razbila mikser. U sobu je ušao Janko. Majka ga je odmah uzela u naručje i odnijela. Janko je rekao: „Ja želim spavati sa strikom.“ Još nekoliko minuta je plakao, naposljetu je njegova rečenica prešla u pjesmu, pjevao ju je prema vlastitoj melodiji dok nije zaspao.

Kad sam se vratio kući, otac me pitao kada će biti svadba. Ispričao sam mu iskreno cijelu priču. Otac je rekao: „Završit ćeš na prosjačkom štapu!“ Nakon nekoliko godina zaboravilo se na svadbu, ali me Anča, kad je bila dobro raspoložena, pitala: „Više te ne boli taj nos? Eh, kad bih bila mlađa, odmah bih se udala za tebe. Ali zbog sina to nisam mogla učiniti, razumljivo, on te nije podnosio.“ Anča se bila udala za nekog glazbenika koji je bio nepodnošljivo ljubomoran, a s Jankom je svakodnevno vježbao klavir čime je dokazivao svoju ljubav prema njemu i mojoj šogorici, dodajem, bivšoj.

PREVELA: MATEA MILJEVIĆ
MMILJEVI@FFZG.HR

[povratak na sadržaj](#)

S NAŠKOG

ANTE TOMIĆ - ZABORAVIO SAM GDJE SAM PARKIRAO

ZABORAVIO SAM GDJE SAM PARKIRAO

Vrelo srpanjsko popodne, jedan sat, cijelu noć i jutro padala je kiša. Sada užasno isparava. Pločnik se osušio i Goga iznosi stolove na štekat. Kafić u kojem ona radi zove se "Cairo". Goga je u dugoj ružičastoj majici na kojoj u visini grudi, preko dvije naslikane srebrne ruke, crnim stoji napisano "Don't touch".

Muškarac u odrezanim trapericama i modrim platnenim tenisicama, tridesetih godina, neobrijan, u kariranoj košulji kratkih rukava kazao joj je dobar dan, ušao u mračnu unutrašnjost kafića i sjeo za šank. Goga se ljuti:

- Zar ne možete sačekati pet minuta?
- Mogu - kaže tip neočekivano jednostavno. Goga više ne zna što bi rekla.
- Izvolite? - veli nakon nekoliko minuta perući ruke nad sudoperom.
- Jednu borovnicu s puuuuno leda.
- Puuuuno leda - ponovi Goga smiješeći se.
- Vruće.

Upalila je ventilator na šanku, za njegovu rešetku vezane vrpce od sjajnog papira nervozno su zalezpršale. Negdje u susjedstvu čulo se kao da netko vuče ormar po podu, a muškarac je otpio gutljaj soka i izvadio vrećicu duhana za motanje.

- Smotaj i meni - rekla je Goga.
Signal Geofizičkog zavoda označio je petnaest sati i počele su vijesti. Tip je naručio drugu borovnicu i otisao u WC. U kafić su ušla dva tipa u bijelim kombinezonima zamrljanima bojom. U četiri i po, kod četvrte borvnice, Goga je saznala da se muškarac s dugom kosom skupljenom u rep zove Krešimir.

- Bole me oči - kazala je. - Navikavam se na leće. Jesi li primijetio da imam leće?
- Ne.

- Lagano su zeleno nijansirane - veli Goga unoseći se Krešimiru u lice preko šanka. Jel da su dobre?

- Tvrde ili meke?
- Meke.
- Daj mi još jednu borovnicu.
- Da ti ne naškodi - kaže Goga. - Ako ti naškodi, popij jedan pelinkovac.

Jedan se par dugo ljubio za visokim stolom u čošku. Krešimir je čuo odlomke njihova zaljubljenog razgovora i bilo mu je neugodno zbog toga. Bio je

ZAPOMNIAŁEM, GDZIE ZAPARKOWAŁEM

Gorące lipcowe popołudnie, jest pierwsza, całą noc i ranek padał deszcz. Teraz strasznie paruje. Chodnik się wysuszył i Goga wynosi stoły do ogródka knajpy, w której pracuje. Knajpa nazywa się „Cairo”. Goga jest ubrana w długą różową koszulkę, na której, na wysokości piersi, na dwóch srebrnych rękach jest napisane czarnym kolorem „Don't touch”.

Mężczyzna w obciętych dżinsach i granatowych trampkach, koło trzydziestki, nieogolony, w koszuli w kratkę z krótkim rękawkiem, powiedział jej dzień dobry, wszedł do mrocznego wnętrza knajpy i usiadł przy barze. Goga sie złości:

- Czy nie może pan poczekać pięciu minut?
- Mogę – facet nieoczekiwanie prosto odpowiada. Goga nie wie, co by mogła powiedzieć.
- Słucham? – mówi po kilku minutach, myjąc ręce nad zlewem.
- Sok jagodowy z duuuuuuuuuuuuuuuuużą ilością lodu.
- Duuuuuuuuuuużo lodu – powtarza Goga, śmiejąc się.
- Gorąco.

Włączyła wentylator przy barze, do jego kratki przywiązanego były wstążki ze świecącego papieru, które nerwowo zatrzespotyły. Gdzieś w pobliżu słychać było jak ktoś ciągnie szafę po podłodze, a mężczyzna wziął łyk soku i wyciągnął paczkę tytoniu do skręcania.

- Skręć dla mnie jednego – powiedziała Goga. Sygnał z Instytutu Geofizyki oznaczał godzinę piętnastą i zaczęły się wiadomości. Facet zamówił kolejny sok jagodowy i poszedł do WC. Do knajpy weszło dwóch facetów w białych kombinezonach poplamionych farbą. O czwartej trzydzieści, przy czwartym soku jagodowym, Goga dowiedziała się, że mężczyzna z długimi włosami zebranymi w kucyk, nazywa się Krešimir.

- Bolą mnie oczy – powiedziała. - Przyzwyczajam się do soczewek. Zauważyleś, że mam soczewki?
- Nie.
- Są zielonkawe – mówi Goga, wychylając się zza baru w stronę Krešimira. - Dobre są, co nie?
- Twarde czy miękkie?
- Miękkie.
- Daj mi jeszcze jeden sok jagodowy.
- Żeby ci nie zaszkodził – mówi Goga. - Jak ci

gotovo bijesan.

- Pojest će je! - kazala je Goga.
- Molim? - upitao je Krešimir odsutno.
- Pogledaj kako je ljubi. Progutat će je ko zmija jaje... Jesi li ikad vidio kako zmija guta jaje?

- Uživo?!
- Na televiziji.
- Ja mislim da jesam... Zapravo, sto posto jesam, samo se više ne sjećam kad.
- To je strašno - kazala je Goga stresavši se od jeze.

Moglo je biti osam sati kada se negdje daleko čula vatrogasna sirena. Kafić je bio pust, Krešimir se igrao na fliperu koji je jako star i zove se "Flash Gordon". Tek povremeno, pričala je Goga Krešimiru, netko zaigra na tom stroju, tako da bi ga vlasnik najradije nekome utrapio.

Natočila je sebi deci soka od grejpa, napustila šank i gledala kako Sizif u kutu nervozno zuri u srebrnu kuglu.

- Jebem ti mater, da ti jebem mater! - zaurlao je u jednom času.

- I ja tako uvijek popizdim - kazala je konobarica sućutno. - Što ti je to na košulji?

- Što?

- Imaš nekakvu fleku na prsima... Evo, ovdje. Vidiš? Kao da je krv... Evo ti ovdje još jedne.

- Valjda od brijanja. Ako je novi žilet, redovito se porežem.

- Ja brijem noge - veli cura. - To mi je draže od depiliranja.

Krešimir šuti, malo je mrzovoljan.

- Blago vama - kaže Goga.

- Kome?

- Pa muškarcima. Vi ne brijete noge. Krešo je ubacio novu kuglu.

- Ajde pusti me jednu partiju - rekla je Goga.

Samo je dvaput nespretno i panično zakačila kuglu palicama, treći se put ona sjurila u utrobu stroja prije nego što je uopće stigla reagirati. Zamahnula je kao da će šakom tresnuti staklenu ploču i zaustavila se centimetar iznad nje.

- Sranje - kazao je Krešimir.

- Sranje - složila se Goga.

- Pusti da ti pokažem - rekao je muškarac i prije nego se cura snašla stao joj iza leđa. Stavio je ruke na njezine ruke na fliperu.

- Ajmo sad skupa - reče zategnuvši oprugu koja je katapultirala kuglu u igru. Dlanovi su mu bili topli i znojni, osjetila je Goga.

- Hopla! - viknuo je zadovoljno nakon što je uspio spasiti jednu loptu. - Jesi li vidila ovo nekad? Znaš li kako se ovo zove?

- Kako?

- Ovo su ti škare. Čiste škare.

Goga je osjećala kako je Krešimir gura bokovima naprijed. Svi na svijetu bokovima guraju fliper, ali se Goga svejedno u jednome trenu opustila i plašljivo naslonila svoj potiljak na njegove grudi odostraga.

zaszkodzi, napij się jednego pelinkovca.

Jedna para długo się całowała za wysokim stołem w kącie. Krešimir słyszał fragmenty ich miłosnej rozmowy i nie czuł się zbyt komfortowo z tego powodu. Był wręcz wściekły.

- On ją zje! - powiedziała Goga.
- Proszę? - zapytał Krešimir jakby nieobecny.
- Zobacz jak ją całuje. Pożre ją jak wąż jajko... Czy kiedykolwiek widziałeś, jak wąż połyka jajko?

- Na żywo?!

- W telewizji.

- Myślę, że widziałem... W sumie to jestem pewien na słówkę, tylko już nie pamiętam, kiedy to widziałem.

- To straszne - dodała Goga i wzdrygnęła się z przerażeniem.

Mogła być już ósma, kiedy gdzieś w oddali słyszać było syrenę straży pożarnej. Kawiarnia była pusta, Krešimir grał na fliperze, który jest bardzo stary i nazywa się Flash Gordon. Tylko od czasu do czasu ktoś zagra na tym fliperze - mówiła Goga do Krešimira - a najchętniej to by ją właściciel komuś wcisnął.

Nalała sobie trochę soku grejpfrutowego, wyszła zza baru i obserwowała jak Syzyf w rogu nerwowo gapi się w srebrną kulę.

- Ja pierdolę, kurwa mać! - w jednym momencie ryknął

- I się zawsze wkurwię - powiedziała kelnerka współczującaco - Co ty masz na koszuli?

- Co?

- Masz jakąś plamę na piersiach... O tu, tutaj. Widzisz? Jak krew... a tu masz jeszcze więcej.

- To chyba od golenia. Zawsze się zatnę, kiedy mam nową żyletkę.

- Ja golę nogi - mówi dziewczyna. - Wolę to od depilacji.

Krešimir milczy, trochę popsuł mu się humor.

- Wam to dobrze - mówi Goga.

- Komu?

No, mężczyznom. Wy nie golicie nóg.

Krešo wrzucił nową kulę.

- No weź mnie puść na jedną partyjkę - powiedziała Goga.

Tylko dwa razy niezgrabnie i panicznie uderzyła kulę pałkami, za trzecim razem sturlała się do wnętrza maszyny, zanim Goga zdążyła w ogóle zareagować. Zamachnęła się tak jakby pięścią miała rozważyć szybę i zatrzymała się centymetr nad nią.

- Cholera - powiedział Krešimir.

- Cholera - zgodziła się Goga.

- Puść, to ci pokażę - powiedział mężczyzna, zanim się dziewczyna zorientowała, stał za jej plecami. Położył dlonie na jej dloniach na fliperze.

- No, teraz razem - powiedział rozciagnawszy sprężynę, która katapultowała kulę do gry. Goga poczuła, że jego dlonie były ciepłe i spocone.

- Hopla! - wrzasnął zadowolony po tym, jak udało mu się uratować jedną kulę. - Widziałaś to kiedyś?

Poljubio ju je u kosu iznad uha. Kroz vrata se vidjela noć bez mjesecine.

- Nagradna igra - kazao je Krešo.
- Molim?
- Osvojila si nagradnu igru.
- Misliš?

Možda cijeli sat stiskali su se pored flipera. U jednom ju je trenu on podigao, posjeo na staklenu ploču i primio za koljena odozdo.

- Ti bi me ševio? - prošaptala je cura. - Bi li me ti ševio?

- Aha.

- Nećemo ovdje - rekla je Goga odjednom iznenađujuće trijezno.

- Idemo kod mene - rekao je Krešimir. - Moramo najprije do robne kuće, tamo sam ostavio auto.

Noć je, kako smo rekli, bila bez mjesecine. Topla. Goga je ostavila pranje poda i WC-a za sutra ujutro i zaključala "Cairo". Pripila se rukama oko pasa uz Krešimira. Svako malo su se zaustavliali i ljubili.

- Znaš koju pjesmu volim - kazao je Krešimir. - Moon river.

- Nemam pojma. Kako to ide?
- Moon river, na, na, na, na, na...
- Je, znam koja je to stvar. To je stara stvar.

Prošli su pored tipa koji je zurio u osvjetljeni prozor iznad sebe i vikao "Zoke! Zoke, znam da si doma!" Promakli su pored kurve koja je na lošem engleskom razgovarala s mušterijom. Iz mraka se čulo samo pljuskanje vode u fontani u parku. Na parkiralištu kod robne kuće Krešimir se zbumjeno osvrtao.

- Jebem ti - kaže on.
- Šta je?
- Zaboravio sam gdje sam parkirao.
- Dodi da te poljubim - rekla je Goga. Poljubila ga je u usta i ugrizla za vrat. - Strašno mi se svidaš - kaže ona
- Zaboravio sam gdje sam parkirao.
- Kakav auto imaš?
- Bijeli BMW. Star je jako.
- I ne vidiš ga?
- Možda je na parkiralištu kod tržnice?

Iznad zgrada je sijevnulo, tren poslije zagrmjelo, ali je ostalo jednak toplo i suho cijele noći. U svojim sobama gimnazijalke su uvratile pramenove, Krešimir i Goga penjali su se strmom ulicom do pazara.

- Znaš - rekla je Goga tiho - bilo mi je malo krivo kad je Miljenko Smoje umro. Jebote, Malo misto, Velo Misto - pa s tim smo odrasli!

Stari je bio jebač - veli Krešo. - Moj dida ga je poznavao.

Bijelog BMW-a nije bilo ni na parkiralištu pored tržnice. Goga je kazala da jedna njezina prijateljica uvijek zaboravi gdje je ostavila auto. Doduše, ona je jednom i dijete u kolicima zaboravila u frizerskom salonu.

Ni na parkiralištu kod starog nogometnog

Wiesz jak to się nazywa?

- Jak?

- To są nożyczki. Czyste nożyczki.

- Goga czuła, jak Krešimir wypycha biodra do przodu. Wszyscy na świecie biodrami pchają flipy, ale Goga w mgnieniu oka się rozluźniła i lękliwie oparła kark na jego piersi. Pocałował jej włosy nad uchem. Przez drzwi widać było bezksiężycową noc.

- Konkurs – powiedział Krešo.

- Proszę?

- Wygrałaś konkurs.

- Tak uważasz?

Chyba z całą godzinę ściskali się przy fliperze. W jednym momencie podniósł ją, posadził na szybę i chwycił za kolana od dołu.

- Przeleciałbyś mnie? – wyszeptała dziewczyna. – Czy przeleciałbyś mnie?

- Aha.

- Nie tutaj – powiedziała nagle zaskakując trzeźwo.

- Idziemy do mnie. – powiedział Krešimir – Ale musimy najpierw do centrum handlowego, tam zostawiłem auto.

Jak już powiedzieliśmy, była bezksiężycowa noc. Ciepła. Goga zostawiła mycie podłogi i WC na jutro rano i zamknęła „Cairo”. Objęła w pasie Krešimira. Co chwilę się zatrzymywali i całowali.

- Wiesz, którą piosenkę lubię? – zapytał Krešimir.

- Moon river.

- Nie mam pojęcia. Jak to leci?

- Moon river, na, na, na, na...

- Aha, wiem, co to za kawałek. To stary kawałek.

Minęli facetą, który gapił się w oświetlone okno nad sobą i krzyknął: „Zoke! Zoke, wiem, że jesteś w domu!” Przemknęli obok prostytutki, która z bardzo słabym angielskim rozmawiała z klientem. Z ciemności słyszać było tylko plusk wody w fontannie w parku. Na parkingu pod centrum handlowym Krešimir się rozglądał zdezorientowany.

- Kurwa mać – powiedział.

- Co jest?

- Zapomniałem, gdzie zaparkowałem.

- Chodź, pocałuję cię – powiedziała Goga. I pocałowała go w usta i ugrzynała w szyję. – Strasznie mi się podobasz – powiedziała.

- Zapomniałem, gdzie zaparkowałem.

- Jakie masz auto?

- Biały BMW. Bardzo stare.

- I nie widzisz go?

- Może jest na parkingu obok targu?

Nad budynkiem zabłysła błyskawica, a chwilę później zagrzmiało, ale przez całą noc było ciepło i sucho. W swoich pokojach licealistki zakręcały włosy, Krešimir i Goga pieściły się stromą ulicą do targowiska.

- Wiesz – powiedziała cicho Goga – byłam smutna, kiedy zmarł Miljenko Smoje. Kurwa mać, „Malo Misto”, „Velo Misto” z tymi serialami dorastaliśmy.

- Stary był niezły jebaką – mówi Krešo. – mój dziadek go znał.

igrališta Krešimir nije mogao naći svoje vozilo. Jedan se narkoman ljuljaо naslonjen na zid pored kontejnera, jedna je mačka dugo gledala našega junaka.

- Kako ne znaš gdje si parkirao?
- Jebi ga, zaboravio sam.
- Pa gdje stanuješ?
- U Tolstojevoj.
- Ajmo pješke.

I tako su se njih dvoje pješice zaputili u stan koji je Krešimir dobio od svoje stare tetke. Tetka je umrla prije šest mjeseci. Gorjelo je samo svjetlo u kupaonici. Goga je poduzetno raskopčala Krešimirove hlače i uzela ga u usta.

- Volim te - veli on. - Volim te. Volim te.
- Pazi šta govorиш - upozorava ga Goga, iako je, naravno, zadovoljna.
- Zbilja mi se jako svidaš.
- Kako je ovo dobro - šapće cura. Nekontrolirano je okretala glavu na jastuku, u jednom je trenu udarila rukom u dasku od kreveta.
- Boli li te?
- Ništa me ne boli. Prekrasno mi je. Prekrasno mi je, ljubavi. Prekrasno...

Na satu u kuhinji izbjiga jedan sat. Goga je usnula, a Krešimir je bio na rubu. Ništa se ne čuje osim povremenih automobila pod prozorom. Do nekoliko će sati svanuti. Malo poslije čut će se potpetice žena koje rade u samoposluzi u prizemlju. Zvono na vratima, jednom, dvaput, triput. Krešimir ga isprva čuje kao iz velike daljine, a onda se budi i ustaje. Na stubištu su dva policajca.

- Vi ste Krešimir Matić?
- Da, izvolite.
- Vaš je bijeli BMW, registracija... - policajac gleda u blok... - ST 481 NB?
- Gdje ste ga našli? - kaže Krešimir.
- U vašem je prtljažniku leži žene stare između dvadeset i pet i trideset godina.

Nie było białego BMW na parkingu obok targu. Goga powiedziała, że jedna jej przyjaciółka zawsze zapomina, gdzie zostawiła auto. W sumie raz zostawiła dziecko w wózku w salonie fryzjerskim.

Na parkingu koło starego boiska Krešimir nie mógł znaleźć swojego samochodu. Jeden narkoman kołysał się oparty o ścianę obok kontenera, jeden kot dugo obserwował naszego bohatera.

- Jak to możliwe, że nie wiesz, gdzie zaparkowałeś?
- Wali mnie to, zapomniałem.
- A gdzie mieszkasz?
- Na Tolstoja.
- Chodźmy pieszo.

I tak pieszo ruszyli do mieszkania, które Krešimir dostał od swojej starej ciotki. Ciotka zmarła sześć miesięcy temu. Paliło się tylko światło w łazience. Goga mu energicznie rozpięła spodnie i wzięła go do ust.

- Kocham cię – wyznał – Kocham cię. Kocham cię.
- Uważaj, co mówisz – ostrzega go Goga, chociaż jest oczywiście zadowolona.
- Powaga, bardzo mi się podobasz.
- Boże, ale mi dobrze – szepcze dziewczyna. Nagle obróciła głowę na poduszce i uderzyła ręką o deskę od łóżka.
- Boli cię?
- Nic mnie nie boli. Jest mi bosko. Jest mi bosko, kochanie. Bosko.

Zegar w kuchni wybija godzinę pierwszą. Goga zasnęła, a Krešimir był na krawędzi. Nic nie słyszać oprócz sporadycznie przejeżdżających samochodów pod oknem. Jeszcze kilka godzin i wstanie świt. Chwilę później słyszać będzie obcasły kobiet, pracujących w samoobsługowym na parterze. Dzwonek do drzwi, raz, drugi, trzeci. Krešimir go najpierw słyszy, jakby z dalekiej odległości, a następnie się budzi i wstaje. Na klatce schodowej są dwaj policjanci.

- Krešimir Matić?
- Tak, proszę.
- Wasze jest białe BMW, rejestracja... – policjant spogląda do notesu – ST 481 NB?
- Gdzie go znaleźliście? – mówi Krešimir.
- W pana bagażniku są zwłoki kobiety w wieku pomiędzy dwadzieścia pięć a trzydzieści lat.

PREVELA: MONIKA KWAŚNIEWSKA
DEWOJCZE@INTERIA.PL
FILOZOFSKI FAKULTET JAGELONSKOG SVEUČILIŠTA
U KRAKOVU

[povratak na sadržaj](#)

DAVOR SLAMNIG - SALAMAMA

SALAMAMA

U moru uzavrelih proteinâ, masti, pigmenata i mnogih drugih stvari koje ne treba spominjati, nešto se važno desilo. U svom kaotičnom komešanju molekule su natrapale na jednu kom-binaciju koja je imala Značenje. Rodila se ideja. I rasla. Smrdjelo do neba.

Kad je tog jutra "Mesoproduktov" kombi stao ispred samoposluživanja, osjećala sam da je nešto problematično na pomolu.

Francek vozi, i onda ja malo popričam s njim dok Džemo nosi robu iz kombija u skladište.

- Ili je danas vruće kao u Papenovu loncu, ili mi se priviđa - rekla sam.

- Je, vruće je, čisto objektivno gledajući - rekao je Francek, dok je Džemo kraq Zombi s lješnjakom. Ja osobno više volim Hiper s karamelom. Ali pustila sam mu, kao što mu pustim svaki put. Jadni NKV šljaker teško nađe kakav užitak u životu. A ja sam ipak šefica. Kao da ja nemam problema! Mlađa sam od pola baba u radnji, pojele su se od jala kad su me unaprijedili. Prave mi probleme gdje stignu. Neki put zaista pomislim kako je sve to imaginarno, kako se jedan mučan film vrti pred mojim očima, a u uši puštaju zvučne efekte. Baš kao noćas: moj Mirkec mi hriplje u uho i steže me za sisu, a mene boli li boli, znam da će dobiti mengu, ali kako da to njemu objasnim u tom momentu, nema između nas ko-munikacije kad se on jednom zalaufa, tu odlaze k vragu sve moderne seksološke teorije i nastupa dobra stara patrijarhalna dominacija. I neka mu bude, mislim si ja, samo za kog boga onda moram i ja rintati svaki dan od šest do dva? Uglavnom ja to izdržim. Čitala sam jedno pismo doktoru Koštičareviću, kaže ženska: "Dragi doktore, ja u odnosima sa svojim suprugom ne doživljavam orgazam." Ne doživljavaš orgazam, je li, mislim si ja njoj, ali ako ga ne doživljavaš, kako onda znaš da imaš što doživjeti? Ha? A gospodin doktor njoj odgovara: "Statistički je dokazano da u više od 70% brakova žena ne doživljava užitak u odnosu s mužem. Vaša je situacija daleko od atipične. Pokušaj-te razgovarati sa svojim suprugom, objasniti mu što vam godi, a što ne. U svakom slučaju, stimulirajte svoj klitoris sami za vrijeme odnosa." Fala lepa. To mogu i bez muškog društva.

Tako oni odu, Francek i Džemo, mislim, i u radnji osta-nemo ja i Erika.

- Odi ti malo na kasu - kažem ja njoj, a ja odem proda-vati suhomesnatu robu. I dođe gospoda

SALAMAMA

W morzu wrzących protein, tłuszczów, pigmentów i wielu innych rzeczy, których nie trzeba wspominać, wydarzyło się coś ważnego. W tym chaotycznym zamieszaniu molekuły wpadły na pewną kombinację, która miała Znaczenie. Zrodziła się idea. I rosła. Śmierdziało jak w kiblu.

Tego ranka, kiedy van „Przetworów mięsnych” stał przed sklepem samoobsługowym, czułam, że coś wisi w powietrzu.

Podczas gdy Džemo przenosił towar z auta do magazynu, ja trochę rozmawiałam z kierowcą, Francekiem.

- Wydaje mi się, czy dziś jest gorąco jak w kotle? – powiedziałam.

- Patrząc na to obiektywnie, no tak, jest gorąco. – powiedział Francek, podczas gdy Džemo kradł Zombie z orzechami laskowymi. Ja osobiście wolę Hiper z karmelem, ale odpuszczałam mu, tak jak to odpuszczam za każdym razem. Biedny niewykwalifikowany robol z trudem znajduje w życiu trochę przyjemności. Ale jednak to ja jestem szefową. Jakbym to ja nie miała problemów! Jestem młodszą od połowy bab w robocie, zżerała je zawiść kiedy mnie awansowali. Robią mi problemy na każdym kroku. Czasami naprawdę pomyślę sobie, jak to wszystko jest nierealne, przed moimi oczami odgrywa się męczący film, a w uszy mi puszczają efekty dźwiękowe. Tak jak dzisiaj w nocy: moj Mirkec dyszy mi do ucha i ściska mnie za cycek, a mnie boli i nie przestaje, wiem, że dostanę ciotę, ale jak mu to w tej chwili wytłumaczyć, nie ma szansy na komunikację, jak się on nakręci, w tym momencie idą do diabła wszystkie teorie współczesnej seksuologii i nastaje stara patriarchalna dominacja. I myślę sobie, niech mu będzie, tylko w takim razie za jakie grzechy i ja muszę harować codziennie od szóstej do drugiej? Ogólnie rzecz biorąc, ja to wytrzymuję. Czytałam jeden list do doktora Koštičarevicia, w którym jedna babka pisze: „Drogi doktorze, podczas stosunków ze swoim mężem nie doznaję orgazmu.” Nie doznajesz orgazmu. Naprawdę? Tak sobie myślę, skoro go nie doznajesz, to jak w ogóle wiesz, co masz doznawać? Hm? A pan doktor jej odpowiada: „Statystyki pokazują, że w ponad 70% małżeństw kobieta nie doświadcza przyjemności podczas stosunku z małżonkiem. Pani sytuacja nie odbiega od normy. Niech pani spróbuje porozmawiać z małżonkiem i wyjaśnić mu, co pani sprawia przyjemność, a co nie. W każdym bądź razie, niech pani sama stymuluje

Đurićeva.

- Kaj bumo danas, gospođo? - pitam ja nju, jer ako se na meni ne izdovolji u spiki, onda cijedi Eliku, a ona je još mlada i takve stvari joj teško padaju.

- Milica, dajte mi deset deka parizera, ako je friški - kaže babuskara.

- Je, je, friški je, sad su ga donesli - igram ja i dalje ulogu vašeg domaćeg obiteljskog špeceraj-majstora. Izvadim parizer iz frižidera gdje stoje te salame, i jednim potezom noža mu skinem kožu (koja je plastična). I tu imamo i ja i gospođa Đurić kaj za videti. Parizer je inače blijedoroza ako je friški, a blijeskosmeđ ako je star.

Međutim, ovaj je bio crven. Ja i Đurićka buljimo u njega.

- Je, to vam je novi parizer. Tak vam ga sad delaju - pokušam ja kao profesionalac izvući stvar. U krajnju ruku, kakve je god boje, šunka nije. - Jako vam je fini. Baš je fini -d odala sam, kao da sam ga sama jela.

Đurićka me podozrivo gleda. - A kakav vam je ekstra-vuršt? - pitala je.

E, kupit ćeš taj parizer, zainatila sam se ja, pa bio on crven ili lila.

- Nema ekstravuršta - rekla sam bezobrazno, mada je lijepo virio između tirolske i šunkerice. I tu je Đurićka vidjela da šale nema.

- Dobro, Milica, dajte mi onda deset deka tog parizera - rekla je pokorno. Zna ona da se mene ne isplati zezati. Ne idem ja zabadava s mesarom na gumište.

I tako joj ja narežem dvanaest deka tog parizera. - Može malo više - pitam, a ona potvrđno civili. - I još nešto, gospođo? - uslužno nudim, ali ona odmahuje glavom i kreće u pravcu kase. To će je naučiti pameti.

Ja i Mirkec - moj muž - nemamo djece. I bolje, kaže on, i bolje, mislim si ja, ali opet, susjedi dosađuju, a i moja mama me tupi svaki put kad je posjećujem u staračkom. Ne da mi je gušt. Mirkecova je, fala bogu, odapela prošle godine. Ali, uglavnom, to pitanje se prije ili kasnije postavlja: Zašto ne-mamo djece? Kontracepciju ne upotrebljavamo, niti smo je ikad upotrebljavali, niti bih je ja ikad upotrebljavala, jer znam. Žene to znaju. Ili sam ja sterilna, ili je on. Ali ja mu zbog toga ne pravim probleme. Niti on meni, fala bogu, inače bih ja odmah njemu. Srećom, ovako postoji jedan prešutni sporazum da se to pitanje prešućuje. Meni nije lako. Na kraju krajeva, ja sam žena, i to u godinama kad bih po svim propisima trebala biti majka. Ja volim djecu. Ali ako ih već nema, nema. Ja se ne že-lim zbog toga osjećati frustrirana.

Taj dan vam ja prodam svojim gospođama penzionerkama još svojih kilu i pol parizera. I radnicima. Mlađi svijet vam to ne kupuje. I možete si misliti kako sam se začudila sljedeći dan. U petak.

Dođe gospon Jura. "Sedam deka parizera, bi vas prosil da mi tanko narežete, Milica."

lechtaczkę podczas stosunku." Dzięki bardzo. To mogę robić i bez męskiego towarzystwa.

I tak oni odjechali, tu mam na myśli Franceka i Džema, a w sklepie zostałyśmy tylko ja i Elika.

- Idź na trocję na kasę - powiedziałam jej, a sama poszłam sprzedawać wędliny. Przyszła pani Đurić.

- Co dziś kupujemy, droga pani? - zapytałam, bo jak ja z nią nie zagadam, to potem dręczy Elikę, a ona jest jeszcze młoda i ciężko jej z tym.

- Pani Milico, niech mi pani da dziesięć deko mortadeli, ale tylko jeśli jest świeża - powiedziało babsko.

- Jest świeżutka, właśnie ją przywieźli - dalej odgrywam rolę waszego prywatnego, rodzinnego mistrza do spraw zakupów. Wyciągnęłam mortadelę z lodówki, w której są wędliny i jednym ruchem noža ściągnęłam z niej osłonkę (która jest z plastiku). Tu, i ja i pani Đurić, mamy na co popatrzyć. Mortadela jest bladoróżowa, kiedy jest świeża, a blado-brązowa, kiedy jest stara.

Jednak ta była czerwona. Ja i Đurićka gapimy się na nią...

- Tak, to nowa mortadela. Tak ją teraz robią - usiłuję jak profesjonalista wyjść z tej sytuacji. W ostateczności, bez względu na kolor, szynka to nie jest. - Jest wyśmienita. Naprawdę wyśmienita. - dorzuciłam, jakbym ją sama jadła.

Đurićka patrzyła na mnie podejrzliwie. - A jaka jest ta kiełbasa extra? - zapytała.

Kupisz ty tę mortadelę bez względu czy jest czerwona, czy nawet fioletowa, zawzięłam się.

- Nie ma tej extra - odpowiedziałam bezczelnie, mimo że kiełbasa extra wystawała pomiędzy tyrolską i szynkową. Đurić widziała, że nie żartuję.

- Dobrze, Milico, proszę mi w takim razie dać dziesięć deko tej mortadeli - powiedziała pokornie. Wie, że ze mną nie ma żartów. Nie bez powodu chodzę z rzeźnikiem na wino.

I tak odkroiłam jej dwanaście deko tej mortadeli. - Może być troszkę więcej? - pytam, a ona zaskomliła potwierdzająco. - Coś jeszcze dla pani? - usłużnie pytam, ale ona kręci głową i rusza w kierunku kasy. To ją nauczy rozsądku.

Ja i Mirkec, mój mąż, nie mamy dzieci. I lepiej, jak on mówi. I lepiej, myślę ja. Ale znowu sąsiedzi męczą, a i moja mnie mama zanudza za każdym razem, jak ją odwiedzę w domu starców. Nie jest mi to w smak. Całe szczęście mama Mirkeca zeszła rok temu. Ale najczęściej, przedzej czy później to pytanie zostaje postawione: Dlaczego nie mamy dzieci? Nie stosujemy antykoncepcji, nigdy jej nie stosowaliśmy, ani ja jej nigdy nie stosowałam. Ponieważ wiem. Kobiety to wiedzą. Albo ja jestem bezpłodna, albo on. Ale ja mu z tego powodu nie robię problemów. Ani on mnie. Dzięki Bogu, bo w innym wypadku od razu bym i jemu robiła problemy. Na szczęście mamy milczące porozumienie - każde z nas przemilcza to pytanie. Nie jest mi łatwo. Koniec końców jestem kobietą i to w wieku, w którym, według wszystkich praw

Sedam deka, stari, mislim si ja, nadam se da će preživjeti do ponедjeljka. "Odmah, gospod Jura", kažem mu da ne bi odlutao. I dignem parizer, i vidim da je dobio natrag onu kilu i pol koje je izgubio jučer.

- Ma to ti se samo pričinilo - veli meni Elika poslije, ali vjerujte mi, već sam fala bogu desetu godinu na tom poslu, imam ruku za to. Malo me panika uhvatila. - Je, je, valjda mi se samo pričinilo - umirila sam Eliku, jer sam shvatila da previše pričam. Ona je ipak sa sela.

Međutim, odmah sam ga poskrivečki izvagala, i moje su se najčernje slutnje obistinile. Parizer se vratio na originalnu težinu, čak je bio koju deku teži.

- Samo da mi inspekcija ne dođe danas.

Taj dan, petak, forsirala sam parizer. Ostao je samo jedan ficlek od svojih trideset deka koji sam sakrila ispod mortadele, i zatvorila dućan.

U subotu sam javila da sam bolesna. - Kaj bu, bumsnila sam si. Elika ionako treba malo razviti osjećaj odgo-vornosti na radnom mjestu.

Uslijedio je jedan za mene vrlo težak vikend. Dobila sam menstruaciju, kao što sam znala da će je dobiti, i mrzila cijeli svijet. A što je najgore, parizer mi nije išao iz glave. Ja sam praktična žena, ne vjerujem vam ja u hipoteze, ali u mojoj su se glavi rađale razne teorije. Parizer koji raste. Pa ljudi će misliti da nisam normalna.

U ponedjeljak sam teška srca otvorila dućan, i odmah krenula prema suhomesnatom odjelu. - Elika, odi u skladište i donesi novu kištru rudi-štapića - rekla sam joj, da je se nekako riješim.

- Ali rudi-štapića ima još dosta! - rekla je Elika.
- A čega nema dosta?
- Nema flopsa!
- Onda odi u skladište i donesi kištru flopsa. - Morala sam je se nekako riješiti na moment.

Kad je Elika nestala, podigla sam mortadelu. Ispod nje parizer je ležao deblji nego ikad. A osim toga... "osim toga" je čisti eufemizam. Osim toga, izrasle su mu male ručice.

Mora da sam se onesvijestila. Nisam žena koja se onesvjeće, ali sad barem znam da, kad se onesvijestim, imam dovoljno razloga za to.

- A da se ti vratiš doma i odležiš još koji dan? - pitala me Elika i odvalila mi još jednu šamarčinu.

- Ne, ne, dobro mi je, samo nisam stigla doručkovati jutros - objašnjavala sam joj dižući se s poda. Fala bogu, još nije bilo mušterija.

- Pojedi si malo kruha i parizera - savjetovala mi je. Te njene riječi na mene nisu blagovorno djelovale.

U taj čas pred samoposluživanjem se zaustavio "Mesoproduktov" kombi. Na silu sam se sabrala i ustala. Parizera nije bilo za vidjeti. Sakrio se.

- Dobro jutro, ženske - začuo se prijatni normalni ovo-zemaljski Francekov glas. Na moment mi se učinilo da je sve to bio samo ružan san. Ali onda sam ga ugledala. Njegove male okice molečivo su me promatrале između debrecinki.

powinnam już być matką. Lubię dzieci. Ale skoro ich nie ma, to nie ma. Nie zamierzam z tego powodu popadać we frustrację.

Tego dnia sprzedziałam swoim paniom emerytkom i robotnikom jeszcze z dobre półtorej kilo mortadeli. Młodzi tego nie kupują. I możecie sobie wyobrazić jak się zdziwiłam następnego dnia. W piątek.

Przyszedł pan Jura. „Prosilbym, żeby mi pani odkroiła siedem deko mortadeli, proszę pociąć na cienkie plasterki.”

Siedem deko. O, mój stary, pomyślałam, mam nadzieję, że przeżyjesz do poniedziałku. „Już się robi”, odpowiadam żeby nie uciekł. Podniosłam mortadelę i widzę, że z powrotem ważyła to półtorej kilo, które poszło wczoraj. – Tylko ci się wydawało – powiedziała mi później Elika, ale wierzę mi, jestem już dziesięć lat w tej robocie. Mam do tego rękę. Zlapała mnie lekka panika. – Tak, tak, na pewno tylko mi się wydawało – uspokoiłam Elikę, bo zdałam sobie sprawę, że za dużo gadam. Jednak dziewczyna jest ze wsi.

Jednak od razu ukradkiem zważyłam mortadelę i potwierdziły się moje najczarniejsze przypuszczenia. Mortadela wróciła do oryginalnej wagi, nawet była jakieś deko cięższa. – Żeby mi tylko dzisiaj nie wpadła inspekcja.

Tego dnia uparcie namawiałam klientów na mortadelę. Został tylko jeden kawałek ważący jakieś trzydzieści deko, który skryłam pod włoską mortadelą i zamknęłam sklep.

W sobotę dałam znać, że jestem chora – Co ma być, to będzie. – pomyślałam. Elika i tak musi trochę bardziej rozwinąć poczucie odpowiedzialności w miejscu pracy.

Nastąpił jeden z bardzo ciężkich weekendów. Dostałam okres, wiedziałam, że go dostanę, i nienawidziłam cały świat. A najgorsze jest to, że mortadela mi nie mogła wyjść z głowy. Ja jestem praktyczną kobietą, nie wierzę w hipotezy, ale w moim umyśle rodziły się różne teorie. Mortadela, która rośnie. Przecież ludzie pomyślą, że jestem nienormalna.

W poniedziałek z ciężkim sercem otworzyłam sklep i od razu ruszyłam w stronę działu z wędlinami.

- Elika, idź do magazynu i przynieś nowy karton paluszków Rudi – powiedziałam, żeby się jej jakoś pozbyć.

- Ale tu jest jeszcze sporo paluszków! – powiedziała Elika

- A czego nie ma?
- Nie ma chrupek!

- W takim razie idź do magazynu i przynieś karton chrupek. – Musiałam się jej na moment pozbyć.

Kiedy Elika zniknęła podniosłam włoską mortadelę. Pod nią leżała mortadela grubsza niż kiedykolwiek. A oprócz tego... „oprócz tego” to czysty eufemizm. Oprócz tego wyrosły jej małe rączki.

Musiałam stracić przytomność. Nie jestem kobietą, która mdleje, ale teraz przynajmniej wiem,

- Bok, Francek - rekla sam najnormalnijim tonom.

- Evo, Milica, nosimo ti par novih suhih i mesnatih - razbacivao je Francek svoj profesionalni humor.

- Čuj, ne trebam parizera danas - rekla sam mu ležerno. Samo bi mi još jedan trebao.

- Znači, potrošači su napokon došli pameti - i dalje se šalio Francek. Ovo je bio dobar moment da produbim svoja znanja.

- Čuj, a od čega uopće rade parizer? - pitala sam ga usput.

- Od bilo čega. Kuhaju u velikim kotlovima dok se ne raspadne. Dodaju boju. Čekaju da se ohladi i koagulira. Daju ga meni da ga dam tebi. Ljudi kupuju. Ne znaju.

Sve se to poklapalo s mojim očekivanjima.

Ne znam što mi je bilo. Kad su odlazili, tutnula sam Džemi u ruku jedan Hiper s karamelom. - Bolji je od onog odvratnog Zombija - namignula sam mu. Gledao me kao da sam mu preporučila svinjetinu. E, Džemo, Džemo, mislila sam si, ne znam zašto. Kao da sam u jednom momentu zavoljela ljude usprkos njihovim smrdljivim nogama, njihovu podrigivanju, njihovu hrkanju neposredno nakon odnosa. Osjetila sam da smo svi mi jedna jadna vrsta osuđena na vječni konflikt sa samim sobom. Znala sam da su Džemo, Francek, Elika i Mirkec samo druge varijante mene, i da im ja želim samo dobro. Ukratko - bila sam sretna.

Te večeri napravila sam Mirkecu laganu večeru; kuhanu govedinu s hrenom. I dobro mu je zapaprila. A kad je pojeo, skuhala sam jaku kavicu i izvadila bocu frankovke iz špajze.

- Čekaj malo - rekla sam mu i otišla u kupaonu. Imam jedan ruž boje čokolade. Poklonila mi ga je Mirkecova sestrična prije dvije godine. - Što je, tu je - rekla sam si i namazala se s njim.

Kad sam se vratila, Mirkec je već istrusio pola vina. Ali kavica ga je držala budnim, i takav mi je trebao. Te večeri mi je zaista trebao. Ja znam kakvu sliku ljudi imaju o prosječnom braku između portira i šefice samoposluživanja, ali ja vam kažem: Mirkec je te noći bio bog ljubavi. Ni više ni manje.

Probudio nas je dječji plać koji je dopirao kroz ulazna vrata. Pustila sam muža da prvi ode i dobije svoj šok.

- Milica, Milica - vratio se slineći u spavaću sobu, - netko nam je ostavio dijete pred vratima!

- Što? - upitala sam iznenađeno, ali u biti nisam bila iznenađena. Pomirila sam se s nekim stvarima s kojima se teško pomiriti, ali kad se pomiriš, shvatiš da se nisi ograničio, već da si pred sobom otvorio nove mogućnosti. - Da vidim - rekla sam, ustala, obukla šlafrok i krenula prema vratima.

Ležao je na otiraču koji smo jeftino kupili od cigana kad smo se uselili, i promatrao me pametnim pogledom.

- Mama - rekao je.

že jak stracę przytomność, to mam do tego ważne powody.

- A może wróciś do domu i odpoczniesz jeszcze jeden dzień? - spytała mnie Elika i jeszcze raz dała mi w twarz.

- Nie, nie, wszystko w porządku, tylko nie zdążyłam rano zjeść śniadania - wyjaśniałam jej podnosząc się z podłogi. Dzięki Bogu, jeszcze nie było klientów.

- Zjedz trochę chleba z mortadelą - poradziła mi. Te słowa nie zadziałyły na mnie zbyt korzystnie.

W tym momencie przed samoobsługowym zatrzymał się van „Przetworów mięsnych”. Zebrałem się i wstałem. Nie było widać mortadeli. Schowała się.

- Dzień dobry, kobitki - dało się słyszeć normalny, przyjemny głos z tego świata, głos Franceka. Przez chwilę wydawało mi się, że to wszystko to był tylko zły sen. Ale wtedy ją zobaczyłam. Jej małe oczka błagalnie śledziły mnie zza debreczyńskiej.

- Cześć Francek - powiedziałam najnormalniejszym tonem.

- Milico, przynieśliśmy ci kilka nowych suchych i mięsistych, proszę bardzo. - tryskał swoim profesjonalnym humorem.

- Słuchaj, nie potrzebuję dzisiaj mortadeli - powiedziałam lekkim tonem. Jeszcze tego by mi brakowało.

- Czyżby klienci poszli po rozum do głowy? - Francek dalej żartował. To był dobry moment na pogłębienie mojej wiedzy.

- Słuchaj, a z czego właściwie robią mortadę? - zmieniłam temat.

- Z byle czego. Gotują w wielkich kotłach, dopóki się nie rozpadnie. Dodają barwnik. Czekają aż się schłodzi i zetnie. Potem mi ją dają żebym dał tobie. Ludzie kupują. Nie wiedzą.

Wszystko się zgadzało z moimi oczekiwaniami.

Nie wiem, co mi było. Kiedy odjeżdżali, wcisnęłam Džemiemu jeden Hiper z karmelem. - Jest lepszy od tego obrzydliwego Zombie - mrugnęłam do niego. Popatrzył na mnie tak, jakbym mu poleciła wieprzowinę. Ech Džemo, Džemo, pomyślałam, sama nie wiem dlaczego. Tak jakbym w jednej chwili polubiła ludzi pomimo ich śmierdzących nóg, ich bekania, czy chrapania zaraz po stosunku. Poczułam, że wszyscy jesteśmy jednym, biednym gatunkiem, skazanym na wieczny konflikt z samym sobą. Wiedziałam, że Džemo, Francek, Elika i Mirkec to tylko inne warianty mnie samej i że życzę im jak najlepiej. Pokrótkce - byłam szczęśliwa.

Tego wieczora zrobiłam Mirkecowi lekką kolację; gotowaną wołowinę z chrzanem. Wsypałam do niej sporo pieprzu. A jak zjadł, zrobiłam mocną kawę i wyciągnęłam wino ze spiżarni.

- Poczekaj chwilę - powiedziałam do niego i poszłam do łazienki. Mam jeden cień do powiek, kolor czekolady. Dwa lata temu podarowała mi go kuzynka Mirkeca. - Nie ma wyjścia. - powiedziałam do siebie i pomalowałam się.

Kiedy wróciłam, Mirkec już wypił połowę wina. Ale kawa trzymała go na nogach, a taki mi był potrzebny. Tego wieczora naprawdę go potrzebowałam. Ja wiem, jakie wyobrażenie mają ludzie o przeciętnym małżeństwie portiera i kierowniczki sklepu samoobsługowego, ale ja wam mówię: tej nocy Mirkec był bogiem miłości. Nic dodać, nic ująć.

Przebudził nas płacz dziecka dobiegający zza drzwi. Pozwoliłam mężowi, żeby pierwszy poszedł i przeżył swój szok.

- Milica, Milica – śliniąc się wrócił do sypialni - ktoś nam zostawił dziecko pod drzwiami!

- Co? – zapytałam zaskoczona, ale tak naprawdę to nie byłam zaskoczona. Pogodziłam się z pewnymi rzeczami, z którymi się ciężko pogodzić, ale jak już się pogodzisz, to zdasz sobie sprawę, że się nie ograniczyłeś, ale otworzyłeś przed sobą nowe możliwości. – Niech go zobaczę – powiedziałam, wstałam, ubrałam szlafrok i ruszyłam w stronę drzwi.

Leżała na wycieraczce, którą kupiliśmy za małe pieniądze od Cyganów po przeradowadze, i patrzyła na mnie mądrym wzrokiem.

- Mama – powiedziała.

PREVELA: LIGIA SAŁEK
SALIGIA@GMAIL.COM
FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA ADAMA
MICKIEWICZA U POZNAŃU

povratak na sadržaj

DAVOR SLAMNIG - ČUDOVIŠTE

ČUDOVIŠTE

Hodam nasipom pokraj rijeke. Sunce je ispred mene, u položaju u kojem se obično nalazi u pet sati. Sa strane je nekakvo zelenilo, s desne vjerojatno šuma, a s lijeve livada. Mada gledam ravno ispred sebe, u kutovima očiju vidim rijeku, pokraj livade. Sunce se reflektira od površine vode, pa rijeka postaje narančasta. Od zvukova čuje se lepršanje ptica po šumi i škripa šljunka pod mojim i njenim nogama.

- Što bi učinio da sad iz vode izroni ogromno riječno čudovište?" - pita me.

- Pa.. vjerojatno ono što bi situacija nalagala. Sve bi ovisilo o karakteru čudovišta. Riječna čudovišta ne moraju biti a priori neprijateljski raspoložena prema nama. Možda bi ono reklo dobar dan, pa bih i ja rekao dobar dan...

- Ma ne. Čudovište bi te pitalo tri pitanja i, ako bi na njih dobro odgovorio, ispunilo bi ti želju, a ako bi negdje pogriješio, pojelo bi te. A mene bi odvuklo u svoju podvodnu pećinu.

- Zašto onda ne bi i ti odgovarala na pitanja, kad si već u gabuli kao i ja?

- Gluposti. Tko je vidio da nježna nevina djevojka poput mene razgovara s čudovištima. To je muški posao. Već smo se dogovorili da si ti najpametniji a ja najljepša. Uostalom, pouzdajem se u tebe i prepustam svoj život u tvoje ruke.

- Bojim se da je to za mene prevelika odgovornost...

- Ne izvlači se. Radi se o jednoj arhetipskoj situaciji. Ti si moj Zaštitnik.

- O, u što sam se uvalio. Pretpostavljam da kad bi slučajno ovuda šetao sam, bez tebe, čudovište uopće ne bi imalo motiva da izroni.

- Naravno. Dakle, što bi učinio?

- Zbrisao bih u šumu.

- A mene ostavio na milost i nemilost čudovištu?

Prase!

- Pa dobro, pokušao bih odgovoriti na njegova pitanja. A ako bih negdje pogriješio, zbrisao bih u šumu. To mi ne možeš zamjeriti.

- Mmmmm...

- Pa što ja znam...

- Hajde, izmisli pitanja. Ti si mi zakuhala tu kašu.

Ako se ne izvučem iz dreka, neću moći zaspati večeras.

- Dobro. Prvo pitanje. Zašto šećeš ovuda?

- Hmmmm, zašto šećem ovuda. Zato što volim prirodu.. Odmah bi me požderalo. Zato što obožavam odgovarati na pitanje čudovišta pod prijetnjom smrti u pet popodne... mljaca! Zašto, stvarno šećem ovuda? A ne onuda?... Ummmm.. Pali

POTWÓR

Chodzę po nasypie wzdłuż rzeki. Słońce jest przede mną, na pozycji, na której się zazwyczaj znajduje o piątej. Z obu stron jest jakaś zieleń, z prawej najprawdopodobniej las, a z lewej łąka. Chociaż patrzę prosto przed siebie, kątem oka widzę rzekę obok łąki. Słońce odbija się w powierzchni wody i rzeka staje się pomarańczowa. Z dźwięków słyszać trzepotanie ptasich skrzydeł w lesie i skrzypienie żwiru pod moimi i jej nogami.

- Co byś zrobił gdyby teraz z wody wynurzył się ogromny rzeczny potwór? – pyta mnie.

- No... najprawdopodobniej to, co by pasowało do sytuacji. Wszystko by zależało od charakteru potwora. Rzeczne potwory nie muszą być z założenia nastawione do nas nieprzyjaźnie. Może on by powiedział dzień dobry, to i ja bym powiedział dzień dobry...

- No, skąd. Potwór zadałby ci trzy pytania i gdybyś na nie dobrze odpowiedział, spełniłby twoje życzenie, a gdybyś popełnił błąd, zjadłby cię. A mnie by zawiódł do swojej podwodnej pieczary.

- A dlaczego ty też nie miałabyś odpowiadać na pytania skoro i ty wpadłaś?

- Gadasz głupoty. Kto to widział żeby delikatna, niewinna dziewczyna, taka jak ja, rozmawiała z potworami. To jest męska robota. Już się umówiliśmy, że ty jesteś najmądrzejszy, a ja najpiękniejsza. A tak poza tym, zdaję się na ciebie i oddaję swoje życie w twoje ręce.

- Boję się, że to dla mnie zbyt duża odpowiedzialność...

- Nie wymiguj się. Tu mowa o jednej archetypicznej sytuacji. Ty jesteś moim Obrońcą.

- O, w co to się wpakowałem. Przypuszczam, że gdybym tu przypadkowo spacerował sam, bez ciebie, potwór nie miałby powodu żeby się wynurzyć.

- Oczywiście, że nie. Więc? Co byś zrobił?

- Związbym do lasu.

- A mnie zostawił na łaskę i niełaskę potwora? Świnia!

- No dobra, spróbowałem odpowiedzieć na jego pytania. A gdybym gdzieś popełnił błąd związbym do lasu. O to nie możesz mieć pretensji.

- Hmmmm...

- Hm, nie wiem...

- No, wymyśl pytania. Ty mnie w to wpakowałeś. Jak się nie wygrzebię z tego bagna, nie będę mógł zasnąć wieczorem.

- Dobrze. Pierwsze pytanie. Dlaczego tu spacerujesz?

- Hmmmm, dlaczego tu spaceruję. Bo lubię przyrodę... Od razu by mnie pożarł. Bo uwielbiam

istina?

- Istina je jedino što pali, kaže čudovište - kaže ona.

- Pa dobro, čudovište, evo odgovora na prvo pitanje: Šećem ovuda da bih bio u društvu ove djevojke i da bi ona silom prilika na ovom udaljenom mjestu bila primorana svu svoju pažnju pokloniti meni. A ti mi svojim naglim izranjanjem kvariš posao, možda bih još dodao.

- Odgovor je točan, odgovorilo bi čudovište razočarano. A zatim bi te pitalo drugo pitanje, koje glasi: Zašto želiš djevojčinu pažnju?

- Nisam znao da čudovišta toliko vole njuškati po privatnom životu žrtava. Što ako ga moj odgovor povrijedi?

- Teško je povrijediti čudovište. Odgovori.

- Zato što bih želio spavati s tom nevinom djevojkom na koju si bacilo oko, o čudovište. A onda bih zbrisao u šumu.

- Nema potrebe. Odgovor je točan. A sad dolazi treće, najteže pitanje. Ako odgovoriš na njega, čudovište će ti ispuniti želju. Pitanje: Kako ćeš je navesti na to da spava s tobom?

- Ha, ako stvarno uspijem smisliti kako će je navesti na to, onda mi želju ne mora ni ispunjavati. Na što bi nevina djevojka mogla pasti? Ahmmm... Pročitat će joj jednu pjesmu... recimo.

- Kakvu pjesmu?

Izvadim komad papira iz džepa i čitam:

Nevinoj djevojci

Poševi se sa mnom ili s nekim drugim

Neka te netko raspakira

Osjećaš i sama da ti je vrijeme već došlo

Nemoj o tome previše intelektualizirati

Ambalaža će ti se petrificirati

Shvati da si jedna od nas lego kockica

Natakni se na neku drugu priključi se nekom

našem projektu

Mnogo je mogućih permutacija

Svaki čas gradimo novu kućicu

Ljudi smo

Pašemo si

- Točan odgovor - kaže ona i ljubi me.

Nakon nekog vremena ležimo u travi, ispunjene želje.

- Voliš li me? - pita me.

- Zaroni. Pogodili smo se samo za tri pitanja - odgovaram i zaspim.

odpowiadać o piątej popołudniu na pytania potwora, który mi grozi śmiercią... mlask! Dlaczego, naprawdę spaceruję tutaj? A nie tam?... Hmm... Tylko prawda działa?

- Prawda to jedyne co działa, mówi potwór – mówi ona.

- No dobrze, potworze, oto odpowiedź na pierwsze pytanie: Spaceruję tutaj żeby być w towarzystwie tej dziewczyny i żeby ona pod presją sytuacji, na tym oddalonym miejscu, była zmuszona całą swoją uwagę poświęcić tylko mnie. A ty mi tym swoim nagłym wynurzaniem się psujesz robote, może bym i to jeszcze dodał.

- Prawidłowa odpowiedź, odpowiedziały rozezczarowany potwór. A potem zadałby ci drugie pytanie, które brzmi: Dlaczego chcesz przykuć uwagę dziewczyny?

- Nie wiedziałem, że potwory tak lubią węszyć w życiu prywatnym ofiar. Co jeśli go moja odpowiedź urazi?

- Ciężko urazić potwora. Odpowiadał.

- O potworze, dlatego że chciałbym się przespać z tą niewinną dziewczyną, która mi wpadła w oko. A potem bym związał do lasu.

- Nie ma takiej potrzeby. Odpowiedź jest prawidłowa. A teraz czas na trzecie, najczęstsze pytanie. Jeśli na nie odpowiesz, potwór spełni twoje życzenie. Pytanie: Jak chcesz ją przekonać, żeby się z tobą przespała?

- Ha, jeśli naprawdę uda mi się wymyślić jak ją do tego przekonać, to mi nie musi spełniać życzenia. Na co by można złapać niewinną dziewczynę? Hmm... Powiedzmy że...jej przeczytam jeden wiersz.

- Jaki wiersz?

Wyciągnąłem kartkę papieru z kieszeni i czytam:

Niewinnej dziewczynie

Prześlij się ze mną albo z jakimś innym

Niech cię ktoś rozpakuje

I ty sama czujesz, że nadszedł już twój czas

Tylko nie próbuj nad tym zbytnio intelektualizować

Opakowanie ci się może usztywnić

Zrozum że jesteś jednym z nas, klocków lego

Nalóż się na jakiś, przyłącz się do jakiegoś

Naszego projektu

Jest wiele możliwych permutacji

Jesteśmy ludźmi

Pasujemy do siebie

- Prawidłowa odpowiedź – powiedziała i pocałowała mnie.

Po jakimś czasie leżymy w trawie, życzenie spełnione.

- Kochasz mnie? – pyta mnie.

- Zanurkuj. Umówiliśmy się tylko na trzy pytania – odpowiedziałem i zasnąłem.

PREVELA: KAROLINA WŁODARCZYK- KAROLLA_W@OP.PL

FILOZOFSKI FAKULTET JAGELONSKOG SVEUČILIŠTA U

KRAKOVU

povratak na sadržaj

DAVOR SLAMNIG - PJEŠČANI KRALJEVI

PJEŠČANI KRALJEVI

Bila jednom zemlja pijeska kojom su vladali Pješčani kraljevi. Sastojali su se od pijeska, i jedino što ih je moglo povrijediti, pa čak i uništiti, bila je rijetka kiša koja je povremeno padala čak i u tim suhim krajevima.

Voda je bila najopasnija stvar u zemlji pijeska. Ta razorna tekućina mogla je u trenu raspršiti zrnca od kojih su se sastojala pješčana bića i pretvoriti ih u blato.

Jednog je dana u zemlju pijeska zalutao Uljez. Bio je čudesno brz u svojim pokretima, hodajući gazio je nastambe i hramove.

Pješčani su se kraljevi sastali da razmotre stvar.

- Preprijećimo mu put velikim brdom pijeska; vratit će se otkud je i došao - reče Prvi kralj. Učiniše tako.

Uljez se, međutim, popeo na brdo i nastavio svojim putem.

- Iskopajmo duboku rupu, neka se zatrpa u njoj - predloži Drugi kralj.

Uljez se, međutim, iskobeljao iz rupe, otresao pijesak i krenuo dalje.

Kraljevi su nijemo gledali njegov hod. Napokon se oglasio Treći kralj:

- Imam ideju koja se nadovezuje na plan Drugog kralja. Iskopajmo duboku rupu i napunimo je vodom.

- Vodom? - uzvikne Prvi kralj užasnut.

- Da, vodom - reče Treći kralj. - Neka njega voda rastopi.

- Nema drugog rješenja - reče Drugi kralj. I iskopaše duboku rupu i napuniše je vodom.

Uljez je pred sobom ugledao malo jezerce. Kleknuo je do ruba, umolio ruke, prinio ih ustima i popio gutljaj.

- Nema pomoći - rekao je Prvi kralj. - On piće našu smrt.

- Pričekajmo malo, otrov će ga razoriti iznutra - reče Drugi kralj.

Uljez je ustao, skinuo odjeću i zaplivao.

PIASKOWI KRÓLOWIE

Była sobie raz piaszczysta kraina, którą rządzili Piaskowi Królowie. Byli zbudowani z piasku i jedyne co ich mogło zranić, ba, nawet zniszczyć, to rzadki deszcz który od czasu do czasu padał nawet w tych suchych stronach.

Woda była najniebezpieczniejszą rzeczą w piaszczystej krainie. Ten niszczycielski płyn mógł w mgnieniu oka rozsypać ziarenka, z których składały się piaskowe stworzenia i zmienić je w błoto.

Pewnego dnia do piaszczystej krainy przybłąkał się Intruz. Jego ruchy były cudownie szybkie, chodząc niszczył kwatery i świątynie.

Piaskowi Królowie zebraли się by rozważyć sprawę.

- Przeszkodźmy mu w drodze wielkim piaszczystym pagórkiem; wróci tam skąd przybył - rzekł Pierwszy Król.

I tak też uczynili.

Intruz jednak wspiął się na pagórek i szedł dalej przed siebie.

- Wykopmy głęboką dziurę, niech go tam zasypie - zaproponował Drugi Król.

Intruz jednak wygramolił się z dziury, otrząsnął z piasku i poszedł dalej.

Królowie patrzyli oniemiali na jego chód. W końcu odezwał się Trzeci Król:

- Mam pomysł, nawiązujący do planu Drugiego Króla. Wykopmy głęboką dziurę i napełnijmy ją wodą.

- Wodą? - zakrzyknął Pierwszy Król z przerażeniem.

- Tak, wodą - rzekł Trzeci Król - Niechaj go woda roztopi.

- Nie ma innego wyjścia - rzekł Drugi Król. I wykopali głęboką dziurę i napełnili ją wodą.

Intruz ujrzał przed sobą małe jeziorko. Klęknął na brzegu, zanurzył ręce, podniósł je do ust i upił lyk.

- Nie ma ratunku - powiedział Pierwszy Król. - On piije naszą śmierć.

- Poczekajmy trochę, trucizna wyniszczy go od środka - rzekł Drugi Król.

Intruz wstał, zdjął ubranie i popłynął.

PREVELA: KAROLINA WŁODARCZYK

KAROLLA_W@OP.PL

FILOZOFSKI FAKULTET JAGIELONSKOG SVEUČILIŠTA U
KRAKOVU

povratak na sadržaj